

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ERKEN ÇOCUKLUKTA ÖZEL EĞİTİM BİLİM DALI

PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN
ÖZEL EĞİTİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİĞE
İLİŞKİN ÖZ YETERLİK ALGILARI VE ÖZEL GEREKSİNİMİ
OLAN BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKNUR NURKAN

HAZİRAN 2022

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ERKEN ÇOCUKLUKTA ÖZEL EĞİTİM BİLİM DALI

**PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN
ÖZEL EĞİTİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİĞE
İLİŞKİN ÖZ YETERLİK ALGILARI VE ÖZEL GEREKSİNİMİ
OLAN BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKNUR NURKAN

DANIŞMAN

PROF. DR. YEŞİM GÜLEÇ ASLAN

İKİNCİ DANIŞMAN

DOÇ. DR. ÖZCAN ERKAN AKGÜN

HAZİRAN 2022

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

İlknur NURKAN

Danışmanlığını yaptığım iş bu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Prof. Dr. Yeşim GÜLEÇ ASLAN

Doç. Dr. Özcan Erkan AKGÜN

İMZA SAYFASI

İlknur NURKAN tarafından hazırlanan ‘Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algıları ve Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumları’ başlıklı bu yüksek lisans tezi, Özel Eğitim Anabilim Dalı/ Erken Çocuklukta Özel Eğitim programında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Yeşim GÜLEÇ ASLAN

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Tez İkinci Danışmanı:

Doç. Dr. Özcan Erkan AKGÜN

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

.....

Üyeler:

Prof. Dr. İbrahim Halil DİKEN

.....

Kurumu: Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Ertan GÖRGÜ

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi A. Büşra SUBAŞI YURTÇU

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 06/06/2022

ÖNSÖZ

Psikolojik danışmanların özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik öz yeterlik algıları ile özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları alan yazına katkı sağlayacağı düşünülen araştırma konularında biridir. Bu araştırma sonucunda psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik öz yeterlik algılarının ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının düzeyinin belirlenmesi, öz yeterlik ve tutum arasındaki ilişkinin incelenmesi ve özel eğitim öz yeterlik algıları ile tutumlarının çeşitli değişkenlere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışması süresince kıymetli bilgi ve birikimi ile her daim desteğini gördüğüm, varlığını her aşamada hissettiğim ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Yeşim GÜLEÇ ASLAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecinde bilgi birikimi ve sonsuz sabrı ile desteğini her zaman hissettiğim, bilimsel bakış açısı ile akademik hayatta örnek aldığım kıymetli ikinci danışmanım Doç. Dr. Özcan Erkan AKGÜN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve deneyimlerini aktaran değerli hocalarım Dr. Emine AYYILDIZ, Dr. Ertan GÖRGÜ ve Dr. Nihan ŞAHİNKAYA'ya ve her daim desteğini esirgemeyen Dr. Ayşe Büşra SUBAŞI YURTÇU'ya çok teşekkür ederim.

Bu yolu benimle yürüyen kıymetli arkadaşlarım Gül Hayal KORKMAZ, Ceren YEŞİL ve Nilüfer ÖZERHAN'a, bu süreci tamamlamam için imkân tanıyan Velibaba İlkokulu idarecilerime, her zaman yanımda ve yakınımda olan Derya HACIBEKTAŞOĞLU, Eda SAK, Hamide GÜNDÜZ ve Sema KURTOĞLU'na çok teşekkür ederim.

Varlıkları ile huzur veren, hayatımın her aşamasında yanımda olan çok sevdiğim annem Necla NURKAN'a ve babam Orhan NURKAN, kardeşim Gülçin ve ailemizin yeni üyesi Semih Efe ÖZDEMİR'e varlıklarından dolayı teşekkür ederim.

ÖZET

PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL EĞİTİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİĞE İLİŞKİN ÖZ YETERLİK ALGILARI VE ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARI

Nurkan, İlknur

Yüksek Lisans Tezi, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Erken Çocuklukta Özel Eğitim
Yüksek Lisans Programı

Danışman: Prof. Dr. Yeşim GÜLEÇ ASLAN

İkinci Danışman: Doç. Dr. Özcan Erkan AKGÜN

Haziran, 2022. xiv+113 Sayfa.

Bu araştırma, psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarını ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemi ile yürütülen araştırmada veriler; “Kişisel Bilgi Formu”, “Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği” ve “Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Pendik ilçesinde görev yapmakta olan ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan 110 psikolojik danışman ve rehber öğretmen oluşturmaktadır. Elde edilen veriler; IBM SPSS Statistics 26 paket programı ile analiz edilmiş, betimsel analizler, korelasyon analizi, bağımsız örneklem t testi analizi, tek yönlü varyans analizi, Kruskal-Wallis testi, Mann-Whitney U testi kullanılarak incelenmiştir. Araştırmanın bulgularında; psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları olumsuz yakın olarak bulunurken, özel eğitim öz yeterlik algılarının orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ile özel eğitim öz yeterlik algıları arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber, cinsiyet, yaş,

eğitim düzeyi, mesleki çalışma süresi, kurum türü, özel eğitime yönelik hizmet içi eğitim/seminer alma durumu değişkenlerine göre tutum ve öz yeterlik puanlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Elde edilen bulgular alan yazın ışığında tartışılmış, bu araştırmanın bulgularından yola çıkararak nitel ve/veya karma desen araştırma yöntemleri ile psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin olumsuz tutumlarının altında yatan nedenleri incelemeye yönelik, olumlu tutumlarını arttırmaya yönelik ve öz yeterliklerini incelemeye yönelik araştırmalar yapılmasına yönelik önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim, Psikolojik Danışman, Tutum,  z Yeterlik



ABSTRACT

SCHOOL COUNSELORS' SENSE OF SELF-EFFICACY REGARDING PSYCHOLOGICAL COUNSULTATION AND COUNSELING IN SPECIAL EDUCATION AND THEIR ATTITUDES TOWARDS INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS

Nurkan, İlknur

MA Thesis, The Department of Special Education, Special Education in Early
Childhood Program

Supervisor: Prof. Dr. Yeşim GÜLEÇ ASLAN

Co-Supervisor: Doç. Dr. Özcan Erkan AKGÜN

June, 2022. xiv+113 Sayfa.

This research was carried out to examine the school counselors' sense of self-efficacy regarding psychological consultation and guidance in special education and their attitudes towards individuals with special needs. In the research conducted with relational survey model, one of the quantitative research methods, the data were collected through an information form for demographic info, School Counselors' Self-Efficacy Scale regarding Special Education (SCSSSE) and the Attitude toward Disabled Persons (ATDP) Scale. The study group of the research included the volunteer 110 school counselor working in the Pendik districts of İstanbul during the 2021-2022 academic year. The collected data have been analyzed with the help of the software called IBM SPSS Statistics 26. The data obtained were analyzed by descriptive analysis, correlation, independent sample t-test, one-way analysis of variance (one-way ANOVA), Kruskal Wallis H test and Mann Whitney U test. Results revealed that school counselors attitudes towards individuals with special needs close to negative attitude and their level of sense of self-efficacy regarding psychological consultation and guidance in special education is moderate. It was concluded that there was a significant negative relationship between attitudes and self-efficacy. Whereas there were no significant differences between the self-efficacy perceptions of

school counselors and their gender and age, education level, year of job experience, school levels they work, participation in in-service training/seminar. Also there were no significant differences between school counselors attitudes and their gender and age, education level, year of job experience, school levels they work, participation in in-service training/seminar. The obtained findings were discussed in the light of the literature and suggestions for new research were put forward.

Key Words: Special Education, School Counselor, Attitude, Self-Efficacy



İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
İMZA SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. AMAÇ.....	4
1.2. ALT AMAÇLAR.....	4
1.3. ÖNEM.....	6
1.4. VARSAYIMLAR	8
1.5. SINIRLILIKLAR.....	8
1.6. TANIMLAR.....	8
1.7. SİMGELER VE KISALTMALAR.....	9
BÖLÜM 2	10
KURAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. ÖZEL EĞİTİM.....	10
2.1.1. Özel Gereksinimi Olan Birey.....	10
2.1.2. Özel Eğitimin Tanımı.....	10

2.1.3. Özel Eğitimin Amaçları	11
2.1.4. Özel Eğitimin İlkeleri.....	12
2.1.5. Özel Eğitimde Tanılama ve Değerlendirme.....	12
2.1.6. Özel Eğitim Ortamları ve Ülkemizdeki Yasal Düzenlemeler.....	13
2.2. PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK.....	15
2.2.1. Psikolojik Danışma ve Rehberliğin Tanımı, Amacı ve Önemi.....	15
2.2.2. Özel Eğitimde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri	16
2.2.3. Türkiye’de Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitim ile İlgili Yasal Görevleri	18
2.2.4. Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Lisans Programları	18
2.3. ÖZ YETERLİK.....	19
2.3.1. Sosyal Öğrenme Kuramı	19
2.3.2. Öz Yeterliğin Tanımı	21
2.3.3. Bireylerde Öz Yeterliğin Gelişimi	21
2.3.3.1. Aile Etkisi	22
2.3.3.2. Sosyal ve Kültürel Etkiler	22
2.3.3.3. Eğitimin Etkisi	22
2.3.4. Öz Yeterlik Kaynakları	23
2.3.5. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterliği	24
2.4. TUTUM	25
2.4.1. Tutumun Tanımı	25
2.4.2. Tutumlara İlişkin Kuramlar.....	26
2.4.3. Tutumun Yapısı ve Oluşumu	27
2.4.4. Tutumların Ölçümü ve Tutumların Değişimini Etkileyen Faktörler	28
2.4.5. Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlar	28

2.4.6. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumları	29
2.5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	30
2.5.1. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarını İnceleyen Çalışmalar	30
2.5.2. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarını İnceleyen Çalışmalar	35
2.5.3. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarını ve Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarını Birlikte İnceleyen Çalışmalar	43
BÖLÜM 3	47
YÖNTEM	47
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	47
3.2. ÇALIŞMA GRUBU	48
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	52
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	53
3.3.2. Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği	53
3.3.3. Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği (EYTÖ)	53
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	54
BÖLÜM 4	56
BULGULAR	56
4.1. PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL EĞİTİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİĞE İLİŞKİN ÖZ YETERLİK ALGILARININ DÜZEYİNİN İNCELENMESİ	56
4.2. PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARININ DÜZEYİNİN İNCELENMESİ	57

4.3. PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL EĞİTİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİĞE İLİŞKİN ÖZ YETERLİK ALGILARI İLE ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ.....	58
4.4. PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL EĞİTİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİĞE İLİŞKİN ÖZ YETERLİK ALGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	59
4.4.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi	59
4.4.2. Yaş Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi	60
4.4.3. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi	60
4.4.4. Mesleki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi	61
4.4.5. Görev Yapılan Kurum Türü Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi....	61
4.4.6. Özel Eğitime Yönelik Hizmet İçi Eğitim/Seminer Alma Durumu Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi.....	62
4.5. PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	63
4.5.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi	63
4.5.2. Yaş Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi	64
4.5.3. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi	65
4.5.4. Mesleki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi ..	65
4.5.5. Görev Yapılan Kurum Türü Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi	66
4.5.6. Özel Eğitime Yönelik Hizmet İçi Eğitim/Seminer Alma Durumu Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi	67
BÖLÜM 5	69
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69

5.1. TARTIŞMA	69
5.1.1. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarının Tartışılması	69
5.1.2. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarının Tartışılması.....	70
5.1.3. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algıları ile Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Tartışılması.....	72
5.1.4. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından Tartışılması.....	76
5.1.5. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Tartışılması.....	79
5.2. SONUÇ	83
5.3. ÖNERİLER.....	85
5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	85
5.3.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler	85
BÖLÜM 6	87
KAYNAKÇA, EKLER VE ÖZGEÇMİŞ	87
KAYNAKÇA.....	87
EKLER.....	104
Ek 1. Araştırma İzinleri.....	104
Ek 2. Araştırmada Kullanılan Form ve Ölçekler	109
ÖZGEÇMİŞ	113

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarını İnceleyen Çalışmalar	33
Tablo 2. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarını İnceleyen Çalışmalar.....	40
Tablo 3. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarını ve Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarını Birlikte İnceleyen Çalışmalar.....	46
Tablo 4. Çalışma Grubunun Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	48
Tablo 5. Çalışma Grubunun Yaş Göre Dağılımları.....	49
Tablo 6. Çalışma Grubunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları	49
Tablo 7. Çalışma Grubunun Mesleki Çalışma Süresine Göre Dağılımları.....	50
Tablo 8. Çalışma Grubunun Görev Yapılan Kurum Türüne Göre Dağılımları	50
Tablo 9. Çalışma Grubunun Daha Önce Farklı Kurum Türlerinde Görev Yapma Durumuna Göre Dağılımları	51
Tablo 10. Çalışma Grubunun Mezun Oldukları Lisans Programına Göre Dağılımları	51
Tablo 11. Çalışma Grubunun Özel Eğitim Alanına Yönelik Hizmet İçi Eğitim/Seminer Alma Durumuna Göre Dağılımları	52
Tablo 12. Özel Eğitim Öz Yeterlik Puanlarına Ait Betimleyici İstatistikler ve Puan Dağılımları	56
Tablo 13. Tutum Puanlarına Ait Betimleyici İstatistikler ve Puan Dağılımları.....	57
Tablo 14. Değişkenlere Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonucu.....	58
Tablo 15. Cinsiyet Değişkenine Göre T Testi Tablosu.....	59
Tablo 16. Yaş Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonucu	60
Tablo 17. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre T Testi Tablosu.....	60

Tablo 18. Mesleki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Tablosu	61
Tablo 19. Kurum Türü Değişkenine Göre Betimsel İstatistikler	62
Tablo 20. Kurum Türü Değişkenine Göre Varyans Analizi	62
Tablo 21. Hizmet İçi Eğitim/Seminer Değişkenine Göre T Testi Tablosu.....	63
Tablo 22. Cinsiyet Değişkenine Göre T Testi Tablosu.....	64
Tablo 23. Yaş Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonucu	64
Tablo 24. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre T Testi Tablosu.....	65
Tablo 25. Mesleki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Tablosu	66
Tablo 26. Kurum Türü Değişkenine Göre Betimsel İstatistikler	67
Tablo 27. Kurum Türü Değişkenine Göre Varyans Analizi	67
Tablo 28. Hizmet İçi Eğitim/Seminer Değişkenine Göre T Testi Tablosu.....	68

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Yeterlik inançları; kişilerin nasıl hissettiklerini, düşündüklerini, kendilerini nasıl motive ettiklerini ve davranışlarını etkilemektedir. Öz yeterlik algısı kişinin kendi kapasitesine yönelik algısı ile ilgilidir (Bayraktı, 2007). Öz yeterliği düşük olan kişiler zor görevlerden kaçınmakta, görevlerine kendilerini vermekte ve hedeflerine ulaşmakta zorlanmaktadır. Zorlu görevlerle karşılaştıklarında; başarıya odaklanmak yerine kendi eksikliklerine takılı kalmakta, çabaları zayıflamakta ve pes etme ihtimalleri artmaktadır. Bunun tam tersi olarak yüksek öz yeterlikleri olan kişiler karşılaştıkları zorlukları aşılması gereken engeller olarak görmekte, karşılaştıkları başarısızlıklardan yeni öğretilerle ve güçlenerek çıkmaktadırlar (Bandura, 1993). Zorlu görevler, farklılıklar ve problem çözme becerileri söz konusu olduğunda, bu konularla yakından ilgili olan meslek grubu olarak öğretmenlerin ve özellikle psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterlik düzeylerini incelemek oldukça önemli olmaktadır (Aksoy ve Diken, 2009b; Arseven, 2016).

İnsanlar düşüncelerini organize etmek ve sosyal hayata hızlı uyum sağlayabilmek amacıyla tutumlara ihtiyaç duymaktadırlar. Tutum, bireylerin diğerk kişi, durum ve nesnelerle ilgili görüş ve değerlendirmelerini kapsamaktadır (Ajzen ve Fishbein, 1977). Tutum kavramı bir kişinin, kendisi de dahil diğerk kişiler, nesneler ve durumlarla ilgili genel değerlendirmeleridir. Kişilerin tutumları, olumlu ya da olumsuz yargılarını ve bakış açılarını kapsamaktadır. Duygular, inançlar, geçmiş tecrübe ve davranışlar tutumları etkileyen durumlardır (Petty, Wegener ve Fabrigar, 1997; Petty ve Wegener, 1998). Tutum kavramı duygu, biliş ve davranış boyutlarını içinde barındıran kompleks bir kavramdır. Bireylerin sahip oldukları tutumlar çeşitli şekillerde davranışlarına yansıyabilmektedir (Aronson, Wilson ve Akert, 2012). Bu bağlamda psikolojik

danışman ve rehber öğretmenlerin tutumları sundukları hizmetleri çeşitli şekillerde etkileyebilmektedir (Romano, Paradise ve Green, 2009).

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenler; “eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini sunan, okul rehberlik ve psikolojik danışma programının uygulanması ve koordinasyonunun sağlanmasında program sorumlusu olarak görev alan, rehberlik ve araştırma merkezlerinde (RAM) rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini sunan personel” olarak tanımlanmaktadırlar (Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), 2020). Bir psikolojik danışman ve rehber öğretmenin yürüttüğü danışma oturumları ve danışanlarının sorunlarına yaklaşım şekli sahip olduğu öz yeterlik algısı ile ilişkili olmaktadır. Danışmanın; güdüleyici olması, bilişsel süreci etkili şekilde planlaması ve yürütmesinde öz yeterliğinin yüksek olması önemli görülmektedir. Öz yeterliği yüksek olan bir psikolojik danışman ve rehber öğretmenin kendisi ve danışanı için uygun hedefler koyması ve bu hedeflere ulaşılması için etkili çalışmalar yürütmesi beklenir (Larson ve Daniels, 1998).

Özel eğitim ile psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin ilişkisi incelendiğinde; örgün ve yaygın eğitim kurumları ve RAM’larda görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinim açısından risk altında olan ve özel gereksinimi olan öğrenciler, aileleri, diğer öğretmenler, idari yöneticiler ve sürece dahil olan diğer kişiler ile etkileşim içinde oldukları ve birçok kurul ve komisyonda görev aldıkları görülmektedir (Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1997; MEB, 2018).

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitime yönelik görev ve sorumluluklarını yerine getirirken öz yeterlik algılarının yüksek olması önem taşımaktadır. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenler okullarda; bireyi tanıma, bireyin sosyal ve psikolojik uyumunu sağlama, yardım almaya yönlendirme, kendini, ilgi ve yeteneklerini fark etme ve üstün yetenekli oldukları ve özel eğitime ihtiyaç duydukları konularda yönlendirme yapma ile ilgili alanlarda görev ve sorumluluklara sahiptirler. Gelişimsel rehberlik anlayışı gereği bireyin; okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve daha sonraki eğitim hayatında ve bireysel yaşantılarında psikolojik danışma ve rehberliğin varlığı önem taşımaktadır. Her türlü eğitim kademesinde görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler aynı zamanda RAM’larda da görev

yapmaktadır. RAM’larda özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitsel değerlendirmelerinin yapılması, uygun eğitim kurumlarına yönlendirme ve yerleştirilmesinde de psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin görev ve sorumlulukları bulunmaktadır (Durmuş, 2019; Yılmaz, 2019). Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim alanında ve özel gereksinimi olan öğrenciler ve aileleri ile çalışmalarını yürütürken kendilerini yetkin ve yeterli görmeleri, karşılaştıkları problemleri çözmeleri ve süreci etkili şekilde yürütmeleri açısından önem taşımaktadır. Özel eğitim ile ilgili görev ve sorumluluklarında öz yeterlik algısı yüksek olan bir psikolojik danışman ve rehber öğretmenin karşılaştıkları zorlu durumlar ile baş etmesi ve yaşanan güçlükler karşısında yılmaması beklenmektedir (Aksoy ve Diken, 2009b).

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitime ilişkin görev ve sorumluluklarını yerine getirirken önemli olan bir diğer durum ise özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarıdır. Özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumlara sahip olan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, bu öğrencilerin karşılaşabileceği problemlerle baş etmede daha güçlü ve eğitsel süreçleri yönetmede daha başarılı olacaklardır. Yasal mevzuatlarla özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için yönlendirme, değerlendirme ve yerleştirme kararları verilmesinde, bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlanmasında ve kaynaştırma/bütünleştirme ile ilgili çalışmaların yürütülmesi gibi görevlerini yerine getirirken psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin tutumları etkili olacağından, özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutuma sahip olmaları oldukça önemli olmaktadır (Kıran ve Dengiz, 2019).

Alan yazında psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik çalışmalar olduğu gibi (Polat, 2001; Vural Batık, 2018), psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan öğrenciler ile çalışırken sahip oldukları öz yeterlik algılarını incelemek amacıyla yapılan araştırmalar da mevcuttur (Malone, 2021). Yapılan bu araştırmalarda tutumların değişebileceği, yaşamsal ve mesleki deneyimlerin kişilerin tutumlarını ve öz yeterlik algılarını etkilediği görülmektedir. Alan yazında tutumlar ile öz yeterlik algısını farklı boyutlarda inceleyen çeşitli araştırmaların varlığına rağmen, özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlar ile özel eğitimde psikolojik danışma ve

rehberliğe yönelik öz yeterlik algılarını birlikte inceleyen araştırmaların uluslararası alan yazında oldukça sınırlı düzeyde olduğu ve ulusal alan yazında ise herhangi bir çalışmaya rastlanmadığı görülmüştür.

Önceki paragraflarda vurgulanan konular bağlamında, psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitime yönelik görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, karşılaşacakları farklı olay ve durumlarda verecekleri kararlarda etkili rol oynayacağı düşünülen öz yeterlik algıları ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarına yönelik yapılacak olan bir araştırmanın hizmetlerin niteliklerini artırma bağlamında önemli olacağı düşünülmektedir. Özellikle de psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarının düzeyini belirlemek ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla yapılacak olan, var olan durumu ortaya koyma ve uygulama ile kuramsal alana yol gösterici bilgiler sağlama bağlamında katkı sunacağı öngörülen bu araştırmaya gereksinim duyulmuştur. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını inceleyen araştırmaların uluslararası alan yazında oldukça sınırlı düzeyde olması ve ulusal alan yazında ise bir araştırmaya rastlanmamış olması da bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde rol oynamıştır.

1.1. AMAÇ

Yapılan bu araştırmanın amacı “psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarını ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını incelemek” olarak belirlenmiştir.

1.2. ALT AMAÇLAR

Çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır:

1. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin

- a) Öz yeterlik algıları ve
- b) Özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ne düzeydedir?

2. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algıları ile özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları:

- a) Cinsiyet
- b) Yaş
- c) Eğitim düzeyi
- d) Mesleki çalışma süresi
- e) Görev yapılan kurum türü
- f) Özel eğitime yönelik hizmet içi eğitim/seminer alma durumları

bakımından anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

4. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları:

- a) Cinsiyet
- b) Yaş
- c) Eğitim düzeyi
- d) Mesleki çalışma süresi
- e) Görev yapılan kurum türü
- f) Özel eğitime yönelik hizmet içi eğitim/seminer alma durumları

bakımından anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

1.3. ÖNEM

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenler okul ve kurumlarda birçok görev ve sorumluluğa sahiptirler. Bu görev ve sorumluluklar içerisinde önemli olarak görülebilecek olanlardan biri de özel gereksinimi olan bireylerle ilgili olanlardır. Okullarda özel gereksinimi olan bireylere yönelik destekler sunmada, kaynaştırma/bütünleştirme çalışmalarının yürütülmesinde, RAM'larda ise özel gereksinimi olan bireylerle ilgili eğitsel tanılama, değerlendirme, yerleştirme ve izleme çalışmaları sürecinde etkin rol oynayan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin bu görev ve sorumluluklarına yönelik öz yeterlik algıları, çalışmalarını ne kadar etkin ve etkili şekilde yürütecekleri konusunda önemli olmaktadır. Bir kişinin sahip olduğu becerilerden çok, o kişinin sahip olduğu becerilere yönelik algısı ve bu becerilerle ne yapabileceğine olan inancını anlatan öz yeterlik, sosyal psikolojiye ait bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Bandura, 1999). Kişilerin daha önceki başarılı ve başarısız deneyimleri, çevresindeki kişilerin başarıları, sözel ikna ve sosyal destek, duygusal ve psikolojik baskılar öz yeterlik algısını etkileyen faktörlerdir. Örneğin, özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik öz yeterlik algısı yüksek olan bir psikolojik danışman ve rehber öğretmenin karşılaştığı olumsuzluklar ve güçlükler karşısında çabuk pes etmemesi, problem çözme becerilerini geliştirmiş olması beklenmekte, öz yeterlik algısının alınan eğitimler ve kazanılan deneyimler ile artabilen bir özellik olduğu söylenebilmektedir (Maddux ve Gosselin, 2012). Öz yeterlik kavramının artan önemi araştırmacıları bu konu üzerinde çalışmalar yapmaya yöneltmiş, psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterlik algıları da bu araştırma alanlarından birini oluşturmuştur. Ancak yapılan araştırmaların genelde danışma becerilerine yönelik öz yeterlik algısını ölçtüğü, psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin birçok görev ve sorumluluğa sahip oldukları özel eğitim alanında öz yeterlik algılarını ölçen çalışmaların sayısının ise azınlıkta olduğu görülmektedir (Aksoy ve Diken, 2009a).

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde öz yeterlik algıları önemli olduğu gibi özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları da oldukça önemli olmaktadır. Bir kişinin, kendisi de dahil diğer kişiler, nesneler ve durumlarla ilgili genel değerlendirmeleri olarak tanımlanan tutum kavramı, kişilerin diğer kişilere,

olaylara ve durumlara yönelik bakış açısını etkilemekte, davranışlarına olumlu veya olumsuz yansımaları olmaktadır (Petty ve Wegener, 1998). Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının olumsuz olması bu kişilere yönelik alacakları kararları olumsuz etkileyecek, görev ve sorumluluklarını yerine getirmelerinde objektif tavır sergilemelerini zorlaştıracaktır (Murray, 1995; Romano vd., 2009).

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin psikolojik danışma becerilerine yönelik öz yeterliklerini ölçen çalışmalar olmakla beraber, özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik öz yeterliklerini araştıran çalışmalar günümüze daha yakın zamanda çalışılan konu başlıklarındandır. Yine ulusal alan yazında psikolojik danışmanların özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik öz yeterlik algıları ile kaynaştırmaya yönelik tutumlarını birlikte inceleyen çalışmalar olsa da sayıca daha az olduğu bilinmektedir. Psikolojik danışmanların özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik öz yeterlik algıları ile özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları alan yazına katkı sağlayacağı düşünülen araştırma konuları olarak çeşitli çalışmalarda ele alınmaktadır (Crook, 2010; Ernst, Bardhoshi ve Lanthier, 2017; Malinauskas, 2017).

Bu araştırma sonucunda psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik öz yeterlik algılarının ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının düzeyinin belirlenmesi, öz yeterlik ve tutum arasındaki ilişkinin incelenmesi ve özel eğitim öz yeterlik algıları ile tutumlarının çeşitli değişkenlere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Özellikle ulusal alan yazında psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik öz yeterlik algılarını ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını birlikte inceleyen bir araştırmaya rastlanmayan ve uluslararası alanda da oldukça sınırlı düzeyde ele alınmış olan bir çalışma ile alana katkı sağlanacağı umulmaktadır.

Bu araştırmanın bulgularının ileride yapılacak araştırmalara yol göstermesi, öğretmenler için düzenlenecek eğitim programlarına katkı sağlanması, üniversitelerin psikolojik danışman ve rehber öğretmen yetiştirme programlarının mesleğe bu konularda daha donanımlı elemanlar yetiştirme yönünde ışık tutması umulmaktadır.

1.4. VARSAYIMLAR

Bu araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin uygulanan ölçeklere içtenlikle cevap verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma İstanbul ili Pendik ilçesinde görev yapmakta olup, katılmayı gönüllü olarak kabul eden 110 psikolojik danışman ve rehber öğretmenin ölçeklere ve kişisel bilgi formunda yer alan sorulara verdikleri yanıtlarla, verilerin 2021-2022 eğitim öğretim yılı içerisinde toplanmasıyla, veri toplama süreçlerinde yüz yüze ulaşılamayan durumlarda katılımcılara ölçeklerin çevrimiçi formlarla uygulanmasıyla sınırlıdır. Kişisel bilgi formunda özel gereksinimi olan birey tanımına yer verilmemiş olması, psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin hangi özel gereksinim tanı grubuyla çalıştıkları verisinin toplanmamış olması da bir sınırlılık olarak kabul edilmektedir.

1.6. TANIMLAR

Öz Yeterlik: Kişinin kendi kapasitesine yönelik algısı (Bandura, 1993).

Tutum: Bireylerin olay, durum ve olgulara yönelik ortaya koyması beklenen davranış biçimleri (İnceoğlu, 2011).

Psikolojik Danışma ve Rehberlik: “Birey olarak çocuğun büyüüp gelişmesine, kendi ve çevresi ile uyum sağlama çabalarında en uygun realist seçimleri, yorumları ve planları yapması, tutarlı kararlar verip uygulama alanına koymasında bireye yapılan sistemli ve planlı uzmansal yardım faaliyetleri grubu” (Tan, 1993).

Özel Eğitim: “Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal

ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eēitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eēitim” (MEB, 2018).

Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eēitim Uygulamaları: “zel eēitim ihtiyaı olan bireylerin her tür ve kademedede diēer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eēitim amaçlarını en st düzeyde gerçekleştirmelerini saēlamak amacıyla bu bireylere destek eēitim hizmetleri de sunularak akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eēitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eēitim” (MEB, 2018).

1.7. SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB: Millî Eēitim Bakanlığı

BEP: Bireyselleştirilmiş Eēitim Programı

RAM: Rehberlik Araştırma Merkezi

PDR: Psikolojik Danışma ve Rehberlik

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ÖZEL EĞİTİM

2.1.1. Özel Gereksinimi Olan Birey

Özel eğitim gereksinimi olan birey, “bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2018). Tarih boyunca özel gereksinimi olan bireylere yönelik tanımlamalar yapılırken özürlü, sakat, dezavantajlı, yetersiz, engelli, özel gereksinimli gibi kavramlar kullanıldığı görülmektedir (Cavkaytar, Melekoğlu, Yıldız, 2014; Lindsay, 2018; Şişman, 2012). Kavramların içeriği incelendiğinde bireylerin; zihinsel, duygusal, bedensel ve iletişim özellikleri açısından diğer bireylerden anlamlı farklılık göstermesi durumlarına vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. İlerleyen bölümlerde görüleceği üzere araştırmada kullanılan bir ölçeğin adında ‘engelliler’ kelimesi yer aldığından dolayı bu ölçme aracı ile ilgili kısımda ‘engelliler’ terimi kullanılsa da tezin bütününde tipik gelişim gösteren akranlarından gelişimleri açısından farklı ilerleyen bireylerin, var olan farklılıklarını tanımlamak amacıyla güncel terimler doğrultusunda ‘özel gereksinimi olan birey’ kavramı kullanılacaktır (Akçamete, 2009; Sucuoğlu ve Kargın, 2010).

2.1.2. Özel Eğitimin Tanımı

Özel gereksinimi olan bireyler, gelişimsel ve öğretimsel olarak, belirlenen norm kriterlerinin oldukça altında ve üstünde seyreden kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama içerisine doğumdan itibaren gelişimi gecikmeli gelen ve gelişimsel olarak

risk altında olan bireyler de dahil edilmektedir (Benner ve Grim, 2012). Yapılan değerlendirmeler sonucu özel gereksinimi açısından ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmış BEP'leri ile eğitim öğretim ihtiyaçları karşılanabilecek bireylere yönelik uygulanan eğitim, özel eğitim olarak tanımlanmaktadır (Akçamete, 2009). Özel gereksinimi olan bireyler için düzenlenecek eğitimin bireyselleştirilmiş olmasının yanı sıra eğitimlerinin bu alanda uzman olan personel tarafından gerçekleştirilmesi ve eğitimin verileceği ortamın özel gereksinimi olan bireyin ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmiş olması gerekmektedir. Özel gereksinimi olan bireyler için özel materyaller, araç, yöntem ve tekniklerin kullanılması da aldıkları eğitimden en üst düzeyde fayda sağlamaları açısından oldukça önemli olmaktadır (Çakıroğlu, 2019; Ünlü, 2021; Winzer, 2000).

2.1.3. Özel Eğitimin Amaçları

Özel eğitim en genel tanımı ile özel gereksinimi olan bireylerin eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını karşılamak anlamına gelmektedir. Tanılama ve değerlendirmeler sonucu eğitim öğretim ihtiyaçları belirlenen bireye yönelik bir eğitim programı hazırlanması ve bu program doğrultusunda alanında uzman kişilerce eğitim ve öğretimin sürdürülmesi esas olmaktadır. Özel eğitim doğası gereği uzman kişilere, özel materyallere ve özel ihtiyaçları olan bireylere yönelik hazırlanmış eğitim programlarına ihtiyaç duymaktadır. Eğitimin başına gelen 'özel' ifadesi, bireysel ihtiyaçlara göre değişmesi ve farklılaşmasını içermekte, bireysel ihtiyaçlara göre şekillenen bireysel ilgiyi anlatmaktadır (Wearmouth, 2012). Özel eğitimin temel amacı, bireyin yetenek, beceri ve kapasitelerini keşfetmek; var olan potansiyelinin tamamını kullanabilir hale ulaşmasını sağlamaktır (Winzer ve Mazurek, 2005). Özel eğitim ile bireyin, kendisini, çevresini tanıması, var olduğu sosyal çevre içerisinde yaşamını bağımsız şekilde sürdürebilmesi, gerekli sosyal becerileri ve topluma uyumunu kolaylaştıracak duygusal okuryazarlığı edinmesi amaçlanır. Özel gereksinimi olan bireylerin; eğitim ortamlarından sosyal yaşantıya geçişlerini kolaylaştırmak, ihtiyaçlarına yönelik destek bulabilecekleri ortamları öğretmek, yaşamlarını idame etmelerini sağlayacak iş ve mesleki bilgileri kazandırmak da özel eğitimin amaçları arasında yer almaktadır (Mangal, 2012).

2.1.4. Özel Eğitimin İlkeleri

Özel eğitimin ilkeleri söz konusu olduğunda ilk söylenmesi gereken, her bireyin eğitim hakkı olduğudur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan “kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz” maddesi ile tüm bireylerin eğitim hakları güvence altına alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Özel gereksinimi olan bireylere yönelik verilecek özel eğitimin ilkeleri de bu madde doğrultusunda oluşturulmaktadır.

Özel gereksinim açısından risk altında olan ve özel gereksinimi olan tüm bireylerin eğitim öğretim ihtiyaçları, yapılacak kapsamlı değerlendirmeler ile tespit edilmelidir. Özel eğitim bireysel, yoğun ve hedef odaklı olmalıdır. Bireyi içinde bulunduğu sosyal çevreden ayırmak yerine bütünleştirmeyi hedef almalı, okul, iş hayatı ve toplumsal yaşantıda var olmasını kolaylaştırmalıdır. Bilimsel dayanağı olan erken tanı ve müdahale yöntemlerini, geliştirmeye yönelik ve destek verici eğitim programlarını içermelidir (Heward, 2003).

Özel eğitim hizmetleri yönetmeliğinde (MEB, 2018) yer alan ilkeler incelendiğinde; özel eğitimde, bireysel farklılıklar, gelişim özellikleri ve eğitim ihtiyaçları dikkate alınarak BEP hazırlanması gerektiği, özel eğitimin erken dönemde başlamasının esas olduğu ve ailenin sürece katılımının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca özel eğitimde, özel gereksinimi olan bireyi, sosyal ve fiziksel çevresinden ayırmadan, toplumla bütünleşik şekilde eğitim ve öğretime dahil etmenin önemi vurgulanmaktadır. Özel eğitime yönelik politikalar geliştirilmesi amacıyla üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapılması da esas tutulmuştur.

2.1.5. Özel Eğitimde Tanılama ve Değerlendirme

Değerlendirme; özel gereksinimi olan/olduğu düşünülen bireyin çeşitli gelişim alanlarında sergilediği performansa ilişkin sistematik bilgi edinme süreci olarak tanımlanan çatı bir kavramdır. Özel eğitimde değerlendirme; tarama, tanılama, yerleştirme, müdahale planlama ve izleme amaçlarıyla yapılmaktadır. Tarama amacıyla yapılan değerlendirme, bireylerin belirli gelişim alanlarında düşük

performans sergilediğini ortaya koymak, tanılama amaçlı değerlendirmeler ise sergilenen düşük performansın özelliklerini ve nedenlerini belirlemek amacıyla yapılmaktadır (Powell, 2018; Yıldırım Doğru, 2019). Ülkemizde özel gereksinimi olan bireylerin özel eğitimden yararlanabilmesi için tanılanması gerekmektedir. Bu tanılama tıbbi ve eğitsel tanılama olarak iki farklı şekilde yapılmaktadır. Tıbbi değerlendirme kapsamında tanı, uzman doktorlar tarafından Dünya Sağlık Örgütü'nün Uluslararası Hastalıkların Sınıflandırılması (ICD) ve Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM) ile belirlenmiş kriterler doğrultusunda konulmakta ve on sekiz yaş altı bireyler için Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu (ÇÖZGER) düzenlenmektedir. Eğitsel değerlendirme ise RAM'lar tarafından yapılmaktadır. RAM'lar tarafından tıbbi tanı göz önünde bulundurularak yapılan incelemeler sonucu hazırlanan Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu ile bireylerin eğitim ihtiyaçları doğrultusunda kendisi için en uygun olan eğitim ortamlarına yönlendirilmesi hedeflenmektedir. Özel gereksinimi olan bireyin tıbbi tanısı ve eğitsel değerlendirmesi sonucunda kendisi için en uygun özel eğitim hizmeti belirlenerek, yerleştirme kararı verilmektedir. Bireyin yerleştirildiği eğitim kurumunda, bireysel performansı ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak bir BEP hazırlanmaktadır. Birey için hazırlanan BEP ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenebilmekte ve değiştirilebilmektedir. (Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik, 2019; MEB, 2018; Yenioğlu, Sayar, Köse ve Güner Yıldız, 2019).

2.1.6. Özel Eğitim Ortamları ve Ülkemizdeki Yasal Düzenlemeler

Amerika Birleşik Devletleri'nde özel gereksinimi olan çocukların eğitim hakkından yararlanması için The Education for All Handicapped Children Act (Tüm Engelli Çocuklar İçin Eğitim Yasası, 1975) çıkartılmış, 1990 yılında ise bu yasanın adı Individuals with Disabilities Education Act, yani IDEA olarak değişmiş, yasanın son versiyonu ise 2004 yılında yayımlanmıştır. Her çocuk için eğitim anlayışıyla ortaya çıkan Salamanca Bildirgesinin (1994) de etkisini taşıyan IDEA'nın genel amacı, özel gereksinimi olan bireylerin ihtiyaç duydukları eğitimden tam anlamıyla yararlanabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasıdır. Özel gereksinimi olan bireylerin toplumdan ayrıştırılması yerine, toplum ile bütünleştirilmesini hedefleyen

bu yasa, gelişim açısından risk altında olan tüm çocukların erken dönemde özel eğitime tabi tutulmasını ve hiçbir ayırım yapılmaksızın her bireyin eğitim hakkından yararlanmasını savunmaktadır (Haug, 2017; Rossa, 2017; Turnbull, Wilcox ve Stowe, 2002). Ülkemizde de bu yasaya benzer şekilde düzenlenmiş yasa, kararname ve yönetmelikler ile özel gereksinimi olan bireylerin hakları güvence altına alınmıştır (Meral ve Turnbull, 2014).

1973 yılında çıkan Milli Eğitim Temel Kanununda ‘özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır’ maddesi ile özel gereksinimi olan bireylere yönelik özel tedbirlerin alınması vurgulanırken, Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (1997) ile özel gereksinimi olan bireylerin, bireysel ihtiyaçlarının karşılanması ve ihtiyaç duydukları eğitim ve öğretimden faydalanmaları gerektiğinin altı çizilmektedir. Yine ülkemizde yayımlanan Engelliler Hakkında Kanun (2005), çocukların mümkün olan en erken yaşta eğitime dâhil edilmeleri ve daha sistematik ve izlenebilir politikalar belirlemeye yönelik düzenlemeler içermesi ile önem taşımaktadır. Özel gereksinimi olan bireylere ve özel eğitimlerine yönelik detaylı olarak hazırlanmış Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) ise işleyişin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Özel eğitimde tanılama, değerlendirme, özel eğitim programları ve eğitim ortamları, özel eğitim okul ve kurumları, özel eğitimde görevli personellerin görev ve sorumluluklarını içeren bu yönetmeliğin özel eğitim ile ilgili ülkemizde yayımlanan en kapsamlı içeriğe sahip olduğu ve özel eğitime yönelik yasal bir eksiklik bırakılmadığı söylenebilmektedir (Diken ve Batu, 2020).

Özel eğitimde temel olan, özel gereksinimi olan bireye yönelik en az kısıtlayıcı eğitim ortamını belirlemektir. Bu eğitim ortamı özel eğitim sınıfı ve özel eğitim okulu olabileceği gibi akranlarıyla birlikte genel eğitim ortamlarında eğitim almasını sağlayacak kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları da olabilmektedir (MEB, 2018; Sucuoğlu ve Kargın, 2010).

Kaynaştırma ve bütünleştirme kavramlarının birbirinden farklı iki terim olmalarına rağmen gerek Türkiye’de gerekse diğer ülkelerde birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmekle birlikte son yıllarda kaynaştırma teriminin yerini bütünleştirme teriminin aldığı ve tercih edildiği görülmektedir (Eğitim Reformu Girişimi [ERG], 2011; Güleç

Aslan, 2019; Richardson Gibbs ve Klein, 2014). Kaynaştırma terimi özel gereksinimi olan bireylerin genel eğitim ortamlarına, sınırlı sayıda uyarlama ve eğitsel düzenlemeler yapılarak dahil edilmesini ifade ederken, bütünleştirme terimi toplumdaki her bireyin, ayırım yapılmaksızın, her türlü resmi ve toplumsal imkanlardan eşit düzeyde yararlanmasını, her bireyin eğitim hakkına sahip olduğunu ve hakkını kullanmasında hiçbir bireysel farklılığın engel oluşturamayacağını ifade eden üst bir kavramdır (Güleç Aslan, 2019; Opertti, Walker ve Zhang, 2013; Winzer, 2000). Özel gereksinimi olan bireylerin sınırlı düzeyde eğitsel düzenleme ve uyarlama ile eğitim ortamlarında kaynaştırılmasının beklenmesi, bu öğrencilerin akranları ile ‘birlikte eğitim’ görmelerinden öteye gitmemekte, özel gereksinimleri açısından gerekli olan desteği görmemelerine neden olmaktadır (Gürgür, 2020). Kaynaştırma ve bütünleştirme terimleri birbirinden farklı olsa da Türkiye’de resmi olarak “kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları” ifadesi kullanıldığı için (MEB, 2017) tezin bütününde kaynaştırma/bütünleştirme ifadesi kullanılmıştır.

2.2. PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK

2.2.1. Psikolojik Danışma ve Rehberliğin Tanımı, Amacı ve Önemi

Kişilik hizmetlerinin bir parçası olarak gelişen rehberlik, bireyin kendini gerçekleştirmesi ve var olan potansiyeline ulaşması için sağlanan bilimsel ve profesyonel yardım hizmetlerini kapsamaktadır. Psikolojik danışma hizmetleri her ne kadar rehberlik hizmetleri ile aynı anlamda kullanılıyor olsa da aslında rehberlik hizmetleri psikolojik danışma hizmetlerini de kapsayan bir üst kavramdır. Bireye sağlanan her tür psikolojik danışma hizmeti, rehberliğin kapsamına girmektedir ancak her rehberlik hizmeti psikolojik danışmanlık olmamaktadır. Rehberlik hizmetlerinin en genel amacı olarak tanımlanan ‘kendini gerçekleştirme’ ifadesi ile anlatılmak istenen, kişinin kendini var olan tüm özellikleri ile kabul etmesi, içinde bulunduğu gerçekliğe uyum sağlayabilmesi, kendini tanıyarak tüm potansiyelini kullanabilir hale gelmesidir (Şahin, 2019). Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kavramı incelendiğinde; bireyin kendini anlama, tanıma ve gerçekleştirmesini, gerçekçi kararlar alması, karşılaştığı sorunlara etkili çözümler üretmesini ve var olan

potansiyeline ulaşmasına yönelik uzman kişilerce verilen psikolojik yardımları içerdiği görülmektedir (Girgin, 2020; Yavuzer, 2019). Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin okul içindeki tutumları ve davranışları okul iklimini etkilemekte, öğrencilerin ve okul çalışanlarının olumlu tutum geliştirmelerinde anahtar rol oynamaktadır (Gary, 2021).

Günümüzde çağdaş eğitim anlayışının bir parçası olan rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri; bireye kendini keşfetme, problem çözme, özgüven kazanma, uygun kararlar alma ve kendi kendini yönetme gücü kazandırmayı amaçlayan, profesyonel destek sağlayan bir süreç olması açısından önem kazanmaktadır (Ercan ve Şahin, 2019). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin günümüz eğitim sistemi içerisine dahil edilmesi ile bireysel farklılıklara verilen önem artmış, önleyici, koruyucu ve gelişimsel rehberlik anlayışı ile bireyin kişisel ve sosyal gelişiminin desteklenmesi sağlanmıştır (Çetinkaya, 2019).

2.2.2. Özel Eğitimde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri

Okul ve kurumlarda görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, üniversitelerin ilgili bölümlerinden mezun olmuş alan uzmanları olarak, görev yaptıkları okullardaki özel gereksinimi olan öğrencilerin karşılaştıkları problem alanlarına yönelik; kişisel, mesleki ve eğitsel rehberlik hizmetleri vermektedirler. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin hizmet verdikleri alan çalışmaları içerisinde; öğrencileri tanıma, bilgilendirme, yönlendirme, izleme, aile ve öğretmenlere müşavirlik etme de yer almaktadır (Güven, 2020; Ümmet, 2019; Yurtal, 2020).

Genel eğitim okullarında görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının yürütülmesinde de önemli görev ve sorumluluklara sahiptirler. Dahil oldukları BEP kurulu görevlerinin yanı sıra, özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik oluşabilecek olumsuz tutum ve önyargılarla ilgili çalışmalar yapmak, ailelere özel gereksinimi olan çocuklarıyla ilgili yol göstermek, öğretmenlere yönelik konsültasyon hizmetleri sağlamak ve özel gereksinim açısından risk altında olan öğrencileri gerekli yerlere yönlendirmek bu görevlerden belli başlıları olarak gösterilebilmektedir. Sadece kaynaştırma/bütünleştirme ortamlarında değil, özel gereksinimi olan bireylerin eğitim aldıkları her türlü okul ve sınıfın bulunduğu

ortamlarda görev yapmakta olan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin, özel gereksinimi olan bu bireylerin uyumlarını kolaylaştırma, sosyal becerilerini geliştirmede rolü önemli olmaktadır (Williams, Johnson ve Sukhodolsky, 2005).

Hem eğitim hem de psikolojik yardım alanında lisansa sahip psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, öğrenme, olumlu davranış geliştirme, akademik ilerlemede yol gösterici olma, öğretmen, aile ve öğrenci bağıını oluşturmada etkin rol oynamaktadır. Özel gereksinimi olan bireyler için pozitif bir okul ortamının oluşmasında, aile, okul, toplum iş birliğinin sağlanmasında psikolojik danışman ve rehber öğretmenler çalışmalar yürütmektedir. Bulundukları kurul ve komisyonlar gereği okuldaki tüm öğretmenler, öğrenciler, okul idaresi, okul çalışanları ve aileler ile iletişim içinde olmaları da psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim ve özel gereksinimi olan bireylerle ilgili iş ve sorumluluklarını arttırmaktadır (Obi, Obiakor, Obi, Jones ve Myrie, 2021). Ayrıca psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin, özel gereksinimi olan öğrencileri de tipik gelişim gösteren diğer öğrencilerinden ayırt etmeden, tanıma, ilgi ve yeteneklerini keşfetme, keşsettikleri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirme konusunda sorumlulukları bulunmaktadır. Olumlu okul ikliminin oluşması ve bütünleştirici bir eğitim anlayışının sağlanması açısından okullarda görev yapan tüm eğitimci ve personellerin, ailelerin ve öğrencilerin birlikte hareket etmesi oldukça önem taşımaktadır (Kaygusuz, 2020). RAM’larda görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler ise öğrencilerin eğitsel değerlendirme ve tanılamasını yapmak, bireyi kendisine en uygun eğitim ortamına yerleştirmek ve özel eğitim hizmetlerine yönlendirmek ile ilgili kurullarda görev almaktadırlar (Apaydın ve Aykut, 2019).

Özel gereksinimi olan bireyler akranları tarafından zorbalığa maruz kalma, depresyon, dışlanma ve okul terki açısından risk altındadırlar. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, özel gereksinimi olan öğrencilerin okula uyumları ve kendilerini okul içinde kabul edilmiş hissetmeleri için çalışmalar yapmakta ve haklarının korunmasında etkili rol oynamaktadırlar (Bialka ve Havlik, 2020). Görülmektedir ki psikolojik danışman ve rehber öğretmenler ile özel gereksinimi olan bireyler birçok alanda etkileşim içinde bulunmaktadır.

2.2.3. Türkiye’de Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitim ile İlgili Yasal Görevleri

30471 sayılı ve 7 Temmuz 2018 tarihli Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği kapsamında psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere verilmiş yasal görevler bulunmaktadır. İl millî eğitim müdürlükleri ile RAM bulunan ilçe millî eğitim müdürlüklerinde oluşturulan ve özel eğitim hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve izlenmesini sağlamakla görevli Özel Eğitim Hizmetleri Kurulunda ve RAM’larda oluşturulan ve bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanılmasını yaparak özel eğitim ihtiyacına karar vermekten sorumlu olan Özel Eğitim Değerlendirme Kurulunda en az bir psikolojik danışman ve rehber öğretmen yer almak zorundadır. Ayrıca psikolojik danışman ve rehber öğretmenler okullarda kurulan BEP biriminin doğal bir üyesi olarak özel gereksinimi olan öğrenciler için BEP’in hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalarda kurulun gerektirdiği görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Özel gereksinimi olan bireylerin aileleri, öğretmenler ve okul arasında iş birliği sağlamak ve gerekli durumlarda konsültasyon hizmeti vermek de psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin görevleri arasındadır.

2.2.4. Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Lisans Programları

Amerika ve Avrupa’da bireylere mesleki yol göstermek amacıyla ortaya çıkan rehberlik anlayışı zaman içerisinde eğitsel rehberlik ve daha sonralarda da kişisel rehberlik ve psikolojik danışmanlık boyutlarıyla günümüze kadar evrilerek ulaşmış, günümüzde ise önleyici ve gelişimsel rehberlik anlayışı öncelik kazanmıştır. Ülkemizde izlerini ilk olarak 1950’li yıllarda göstermeye başlayan rehberlik kavramı Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nde 1965 yılında Eğitim Psikolojisi ve Rehberlik lisans programının açılmasıyla temellerini oluşturmuştur (Şahin, 2019).

Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Lisans Programının tarihi 1981 yılında, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle başlamaktadır. PDR alanında eleman yetiştirmek amacıyla üniversitelerin ilgili anabilim dalları çatısında “Psikolojik Danışma ve Rehberlik” lisans programları oluşturulmuştur. Ülkemizde psikolojik danışman ve rehber öğretmen olarak görev yapabilmek için PDR lisans programlarından mezun olmak yeterli olmaktadır. İçeriği Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından hazırlanan PDR lisans programlarında 4 yıl (8 dönem) boyunca

okutulan meslek bilgisi, alan eğitimi ve genel kültür dersleri zorunlu ve seçmeli dersler olarak yer almaktadır (Ültanır, 2005).

YÖK tarafından hazırlanan PDR lisans programı içeriği incelendiğinde özel eğitim ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik zorunlu olarak sadece 2 saatlik “Özel Eğitim ve Kaynaştırma” dersinin müfredatta yer aldığı görülmektedir. Sadece teorik olarak verilen bu ders dışında özel eğitim ile ilgili seçmeli olarak sunulan; “Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu”, “Kapsayıcı Eğitim”, “Öğrenme Güçlüğü”, “Öğretimi Bireyselleştirme ve Uyarlama”, “Türk İşaret Dili”, “Özel Yetenekli Çocuklar ve Eğitimi”, “Uygulamalı Davranış Analizi” derslerinin yer aldığı dikkat çekmektedir (YÖK, t.y.). Özel eğitim ile ilgili birçok dersin seçmeli olarak sunulması her üniversitenin sunduğu ders olanağını değiştirmekte ve farklı üniversitelerde eğitim alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik bilgi düzeylerini farklılaştırmaktadır (Arşit, 2019). Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin bilgi ve beceri kazanmalarında ve öz yeterlik algılarının yüksek olmasında lisans eğitimleri boyunca alacakları dersler önem kazanmaktadır (Aksoy, Yüksel, Diken ve Karaaslan, 2012; Derin Kılıç ve Er, 2021).

Öz yeterlik algısının yükselmesinde başarılı deneyimler ve kazanılan tecrübeler oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Kişilerin karşılaşılan zorluklarla çevresindekilerin nasıl başa çıktığını görmesi, bu durumlara yönelik deneyim edinmesi öz yeterlik algısını etkilemektedir (Bandura, 1977). Bu nedenlerle üniversitelerin PDR lisans programlarında sadece teorik olarak değil uygulamalı olarak da özel eğitim ve özel eğitimde PDR hizmetlerine yönelik ders içerikleri hazırlanması önemli görülmektedir (Vural Batık ve Fırıncı Kodaz, 2018).

2.3. ÖZ YETERLİK

2.3.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

İnsanların nasıl öğrendikleri ve davranışlarının altında yatan nedenler araştırmacılar tarafından merak konusu olmuştur. Bu bağlamda sosyal öğrenme kuramı kişilerin psikolojik işleyişini anlamamanın yolunun davranış ve davranışın gerçekleştiği koşullar

arasındaki karşılıklı sürekli etkileşimi incelemek olduğunu savunmaktadır. Sosyal öğrenme kuramı kişilerin diğerlerinin davranışlarını ve davranışlarının sonuçlarını gözlemleyerek dolaylı yoldan edindikleri tecrübeler ile öğrendiklerini söylemektedir. Buna göre kişiler kendi tecrübeleri ile öğrenme sağlarken de dışardan alacakları pekiştireçlere, ödül ve cezalara göre o davranışı şekillendirmekte ve hangi ortamda nasıl davranmaları gerektiğine dair fikir sahibi olmaktadır. Ayrıca kişiler çevreden gelen dönütlere göre başarılı olacak davranışa yönelik düşünce ve tezler geliştirmekte ve bir sonraki davranışlarında bu tezlerden yararlanmaktadırlar. Kişiler sosyal çevrelerinden edindikleri öğrenmelerle içgörü ve öngörü kazanmakta, başkalarının tecrübeleri ile öğrenen birey kendi başına gelmeden önlem almayı öğrenmektedir. Kişilerin deneme yanılma yöntemi ile öğrenmesinin her durumda mümkün olmayacağını öne süren bu kuramda model alma yöntemi ile öğrenme ön plana çıkmaktadır (Bandura, 1971; Bandura, 1999; Bayrakçı, 2007).

Sosyal bilişsel teori insan davranışlarını belirleyen üç temsilciden bahsetmektedir. Bunlar; kişisel temsilciler, vekil temsilciler ve kolektif temsilcilerdir. Kişisel temsilcilerde kişiler kendi başlarına kaldıkları durumlarda kendilerini ve hayatlarını idame ettirebilmek için bireysel kararlar alırlar. Kendi başlarına aldıkları kararlara göre hareket edemedikleri durumlarda ise kişiler kendi iyi oluşları için çevrelerinden gelecek vekil temsilcilere başvururlar. Sosyal kararlarda ise kişilerin tecrübelerini, bilgilerini, becerilerini ve kaynaklarını biriktirdikleri kolektif temsilciler devreye girmektedir. Kişilerin başarılı bir hayat sürdürmelerinde bu üç temsilciyi birlikte kullanmaları önemli olmaktadır. Tüm bu temsilcilerin kullanılmasında ise en önemli kaynak kişilerin öz yeterlik inançları olarak görülmektedir. Tüm diğer faktörler yol gösterici görevi görürken öz yeterlik inancı kişileri harekete geçiren güç olarak en temelde yer almakta, kişilerin bilişsel, motivasyonel, etkili olma ve karar verme süreçlerini yönetmektedirler (Bandura, 2002).

Sosyal öğrenme kuramının dayandığı ilkeler içerisinde önemli olan kavramlardan biri olarak ön plana çıkan öz yeterlik kavramı; kişinin kendi yeterliğine olan inancı olarak tanımlanmakta, varlığının temeli olarak görülmektedir. Algılanan öz yeterlik inancının sosyal bilişsel kuramda bu kadar önemli bir yer tutmasının tek nedeni eylemleri direkt olarak etkilemesi değil aynı zamanda etkisinin tüm diğer belirleyici faktörlere yayılması olmaktadır (Bandura, 1999). Bu nedenlerle öz yeterlik kavramı sadece

sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde kalmamış, alanda eğitim başta olmak üzere üzerine birçok çalışma yapılan bir araştırma konusu haline gelmiştir.

2.3.2. Öz Yeterliğin Tanımı

Öz yeterlik kavramı kişilerin kapasitelerine, yapabilecekleri ve yapamayacaklarına yönelik algılarını içermektedir. Özellikle sosyal öğrenme kuramı tarafından işlenen öz yeterlik kavramı kişilerin kendilerini nasıl gördükleri, algıladıkları ve değerlendirdikleri ile ilişkili olmaktadır. Kişilerin öz yeterlik algıları kendi kapasitelerini nasıl değerlendirdiklerine göre değişmektedir. Kendileri ile ilgili öz yeterlik algıları yüksek olan kişilerin yaşam becerilerinde ve çözüm üretme süreçlerinde daha olumlu sonuçlar elde ettikleri, öz yeterlik algıları düşük düzeyde olan kişilerin ise bu durumun tam tersi olarak olumsuz sonuçlarla karşılaştıkları görülmektedir (Bandura, 1993).

Öz yeterlik algıları kişilerin karşılaştıkları sorunlara ve zorlu durumlara karşı verecekleri tepkileri de etkilemektedir. Yüksek öz yeterlik algısı olan kişilerin karşılaştıkları zorlu durumlara karşı daha dayanıklı oldukları, mücadeleden vazgeçemedikleri görülürken, düşük öz yeterlik algısı olan kişilerin çabuk pes ettikleri ve çözüm üretmekte, yeni yol ve yöntemler keşfetmekte zorlandıkları görülmektedir (Bandura, 1977).

Bireyin doğrudan ve dolaylı olarak edindiği yaşantısal deneyimler, bir işi yapıp yapamayacağına yönelik çevresel etkiler, bir işi daha önce başarıyla yapmış olması ve psikolojik iyi oluşu, öz yeterliği üzerinde etkili olmaktadır. Kişilerin tecrübeleri, tutumları ve motivasyonları öz yeterliliklerini etkileyen önemli faktörlerdir. Bir işi başarı ile sonuçlandırabileceğine inanan, öz yeterliği yüksek olan bir kişinin, kendisiyle aynı yeteneklere ve tecrübeye sahip ancak öz yeterliği düşük olan birine göre, başarıya ulaşma ihtimali daha yüksek olmaktadır (Arseven, 2016; Sakız, 2013).

2.3.3. Bireylerde Öz Yeterliğin Gelişimi

Öz yeterlik kişilerin doğumundan itibaren gelişmeye başlayan bir algı olmakla birlikte bu gelişimi etkileyen birçok faktör bulunmaktadır (Schunk ve Pajares, 2009; Schunk

ve DiBenedetto, 2016). Bu faktörler aile etkisi, sosyal kültürel etkiler ve eğitimin etkisi olarak üç başlıkta açıklanabilmektedir.

2.3.3.1. Aile Etkisi

Aile, kişilerin kendi kapasitesine olan inancı, diğer bir deyiş ile öz yeterlik algıları üzerinde etkili olan faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailenin sahip olduğu kaynaklar ve olanaklar kişilerin öz yeterlik algıları üzerinde etkili olmaktadır. Ailenin ekonomik durumu, eğitim seviyeleri ve sosyal olanakları kişilerin kendi yeterliklerine olan inançlarını etkileyen değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Aile içinde öğrenmeye teşvik edilen, kültürel, sanatsal ve akademik yönden desteklenen çocukların kendi kapasitelerine olan inançları artmaktadır. Aynı zamanda zorluklarla baş eden, problem çözme becerileri gelişmiş ebeveynler tarafından yetiştirilen çocukların bu kişilik özelliklerini model alacakları ve karşılaştıkları zorluklarla yılmadan baş eden, öz yeterlikleri yüksek bireyler olarak yetişeceklerine inanılmaktadır (Schunk ve Pajares, 2009; Schunk ve DiBenedetto, 2016).

2.3.3.2. Sosyal ve Kültürel Etkiler

Çocukların gelişim dönemlerinde akranlarının etkisi oldukça önemli olmaktadır. Başarılı olan akranlarını gözlemleyen çocukların kendi başarılarına olan inançları artmakta ve motivasyonları yükselmektedir. Akademik ve sosyal yönden başarılı olan akran gruplarında yer alan çocukların öz yeterlik algıları olumlu olarak etkilenmektedir (Schunk ve Pajares, 2009; Schunk ve DiBenedetto, 2016).

2.3.3.3. Eğitimin Etkisi

Kişilerin gerçek performansları ile kendi yeterliklerine yönelik algıları farklı olabilmektedir. Kişilerin eğitim hayatları içerisinde öğretmenlerinden alacakları geri dönüşler, verilen ödev ve görevlere yönelik performanslarına yapılacak olumlu ve olumsuz dönütler kişilerin akademik öz yeterliklerini etkilemektedir. Eğitim ortamlarının öz yeterlik üzerinde bir diğer etkisi de bireylerin kendilerini akranlarının başarılarına göre kıyaslamaları ile gelişmektedir. Kişilerin kendilerini

değerlendirmesine fırsat verilmesi, gelişimleri ve ilerlemelerine yönelik açık dönütler almaları önemli olmakta ve akademik öz yeterliklerinin gelişimini etkilemektedir (Schunk ve Pajares, 2009; Schunk ve DiBenedetto, 2016; Zimmerman, 1995).

2.3.4. Öz Yeterlik Kaynakları

Sosyal psikoloji araştırmalarının konusu olan öz yeterlik algısına yönelik çalışmalar zamanla eğitim, iş, atletizm gibi birçok alana yayılmış, araştırmacılar tarafından farklı bireyler, kültürler ve gelişim gruplarının öz yeterlikleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (Schunk ve Pajares, 2009).

Bireyler diğer kişilerin performanslarını göz önünde bulundurarak kendi kapasitelerine yönelik bir algı geliştirmektedirler. Kendi yeterlik inançlarına yönelik gelişen bu algıyı etkileyen dört ana kaynak olduğu düşünülmektedir. Bu kaynaklar kişilerin başarılı performansları, dolaylı tecrübeleri, sözel iknalar ve kişilerin psikolojik ve duygusal performansları olarak ifade edilmektedir (Bandura, 1977, 1982, 1995).

Kişilerin başarılı performansları öz yeterliklerini oluşturan önemli kaynaklardan biri olarak görülmektedir. Başarılı sonuçlar kişilerin öz yeterliklerini artırırken, başarısızlıklar azaltmaktadır. Kolay başarılar elde eden kişilerin ise karşılaştıkları zorluklar karşısında motivasyonlarının daha çabuk kırıldığı düşünülmektedir. Karşılaşılan zorlu durumlara çözüm üreten ve başarı elde eden kişilerin ise öz yeterlik inançları güçlenmekte ve başarının sürdürebilen çaba ile geldiği bilinci yerleşmektedir. Öz yeterlik algısını etkileyen bir diğer kaynak ise kişilerin dolaylı yoldan elde ettikleri tecrübeler olmaktadır. Kendilerine benzer özelliklere sahip bireylerin başarılı olduklarını gören kişilerin kendilerinin de başaracaklarına yönelik inançları artmakta, aynı şekilde kendilerine model aldıkları kişilerin başarısızlığa uğraması kendi yeterliklerine olan inançlarını olumsuz etkilemektedir (Bandura, 1977, 1982, 1995).

Öz yeterlik üzerinde etkili olan bir diğer kaynak sosyal çevreden gelen sözel ikna olarak görülmektedir. Kişilerin çevrelerinden gelen, bir görevi başarmak için gerekli becerilere sahip olduklarına yönelik sözel ifadeler kişilerin kendi becerilerine ve yeterliklerine olan inançlarını etkilemekte, algıladıkları yeterlikleri artan kişiler

başarıya ulaşmak için daha fazla çabalamakta ve becerileri gelişim göstermektedir. Öz yeterlik üzerinde etkili olduğuna inanılan bir diğer kaynak ise kişilerin içinde bulundukları psikolojik ve duygusal durumlar olmaktadır. Bireylerin yorgunlukları, tükenmişlikleri ve içinde bulundukları ruh halleri öz yeterliklerine yönelik algılarını etkilemektedir. Bireylerin kişisel, sosyal ve durumlara yönelik yorumları öz yeterliklerine yönelik algılarını farklılaştırmaktadır. Aynı zamanda bireylerin içinde bulundukları ruhsal ve duygusal durum ile çevreden aldıkları destek faktörleri de yeterlik algılarını etkilemektedir (Bandura, 1977, 1982, 1995).

2.3.5. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterliği

Öğretmenlerin öz yeterlikleri öğrencilerine ne kadar yardım edebilecekleri konusundaki kapasitelerine olan inançları ile açıklanmaktadır (Schunk, 1989). Öğretmenlerin öz yeterlik algıları ve kendi kapasitelerine olan inançları, öğrencilerin başarı, motivasyon ve kendi yeterliklerine olan inançları gibi birçok faktörü etkilemekte, bu nedenlerden dolayı öğretmenlerin öz yeterliklerinin incelenmesi önemli olmaktadır (Tschannen Moran ve Woolfolk Hoy, 2002).

Öz yeterliklerin ölçülmesine yönelik çalışmalar yapılırken öğretmenlerin ‘ben ne kadar yeterliyim’ diye mi düşünerek yoksa ‘ben diğerlerinden daha az mı daha çok mu yeterliyim’ diye mi düşünerek kendilerini değerlendirdikleri ayrımı önemli hale gelmektedir. Ashton, Buhr ve Crocker (1984) yaptıkları araştırmada bu ayrıma yönelik cevap aramış ve öğretmenlerin kendilerini diğer meslektaşlarının performansına bakarak kıyasladıkları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca yine aynı çalışmada öğretmenlerin kendilerini değerlendirirken sosyal kabul görme faktörünün etkili olduğu görülmüştür. Görülmektedir ki öğretmenlerin kendi yeterlik algıları çevrelerine göre oluşmakta ve öğretmenlerin öz yeterliklerini incelemek eğitim kalitesinin artması ve etkili okul ikliminin oluşturulması açısından kıymetli hale gelmektedir (Dembo ve Gibson, 1985).

Olumlu okul ikliminin oluşması, öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimi ile okula uyumunun sağlanması gibi birçok konuda görev ve sorumlulukları bulunan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin, öz yeterlikleri söz konusu olduğunda, psikolojik danışmanların danışma süreçlerine ilişkin kendi yeterliklerine yönelik algıları

anlaşılmaktadır. Psikolojik danışmanların ve rehber öğretmenlerin danışmanlık becerilerine ilişkin öz yeterlik algılarının yüksek olması, danışmanlarına yönelik daha etkili olmalarını, danışma sürecini daha verimli bir şekilde yürütmelerini etkilemektedir (Larson ve Daniels, 1998). Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin, edindikleri mesleki deneyimler, öğretmenlik tecrübeleri, bir işi başardıklarında aldıkları övgü ve takdir, psikolojik ve duygusal iyi oluşları da öz yeterlikleri üzerinde etkili olmaktadır (Boulden Jr., 2020).

Eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin bir parçası da özel eğitim ve özel gereksinimi olan bireylerdir. Rehberlik araştırma merkezleri ile örgün ve yaygın eğitim kurumlarında görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin, özel eğitime yönelik öz yeterliklerinin yüksek olması bu alanda yapacakları çalışmalardan verimli sonuçlar elde etmeleri açısından önemlidir (Aksoy ve Diken, 2009b). Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin okullarda özel gereksinimi olan bireylerle ilgili gerekli görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleriyle birlikte bütüleştirici eğitim anlayışının oluşmasında, olumlu okul ikliminin geliştirilmesinde, öğrenci, aile, öğretmen ve okul idaresi arasındaki köprünün kurulmasında etkin bir rol oynaması ve tüm bu süreçlere öncülük etmesi beklenmektedir. Bu da psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterliklerini ve tutumlarını incelenmesi gereken konular olarak karşımıza çıkarmaktadır (Erhard ve Umanksy, 2005).

2.4. TUTUM

2.4.1. Tutumun Tanımı

Tutumlar, bireylerin diğer bireyler, nesneler, davranışlar ve ilkeler ile ilgili değerlendirmeleridir. Kişinin inançları, değerleri, duyguları ve davranışları tutumlarını etkileyen faktörlerdir. Bir kişinin bir durum, kişi ve olay ile ilgili tutumlarından söz edilirken, bunlara yönelik ne düşündüğü ne hissettiği ve nasıl davrandığı göz önünde bulundurulmaktadır (Pickens, 2005). Bireylerin tutumları ölçülürken sergiledikleri davranışların tutarlı olması beklenmektedir. Tutumlara yönelik davranışlar değerlendirilirken; hedef, eylem, zaman ve içerik göz önünde bulundurulması gereken ölçütlerdir (Ajzen ve Fishbein, 1977).

Tutumlara yönelik ilk araştırmalar sosyal psikoloji alanında yapılan çalışmalara dayanmaktadır. Tutumun tanımı ve ölülmesi ile ilgili tartışmalar yıllar boyunca devam etmiş, birçok araştırmacı tutumlar üzerine çalışmış ve farklı yaklaşımlar getirmiştir. Tutum kavramı duygu, biliş ve davranış boyutlarını içinde barındıran kompleks bir kavramdır. Bir durum, birey veya nesne ile ilgili tutumları duygusal ve bilişsel boyutta olan kişinin var olan bu tutumları her zaman davranışlarına yansımayabilmekte, bu da tutumların ölülmesini zorlaştırmaktadır (Aronson, Wilson ve Akert, 2012).

2.4.2. Tutumlara İlişkin Kuramlar

Tutumlar kişilerin diğerk kişi, nesne ve olaylara yönelik duygu, inanç, düşünce ve davranışları olarak tanımlanmaktadır. Negatif ve pozitif olarak değışen tutumlar, bilinçli ya da bilinçsiz, akılcı ya da akılcı olmayan, içsel ya da dışsal tutumlar olarak farklılaşabilmektedir (Olufemi, 2012).

Tutum kavramı sosyal psikoloji kuramına ait olarak görölse de yıllar içerisinde sosyoloji, deneysel psikoloji, psikanaliz gibi birçok farklı alanda ele alınmış, farklı kuram ve teorilerce incelenmiştir (Ostrom, 1968).

Tutum kuramları içerisinde öğrenme kuramından yola çıkan uyarıcı tepki ve pekiştireç teorisi dikkat çekmektedir. Bir uyarıcıya yönelik aynı tepkiyi vermeye koşullanmış olan bireyler farklı ortam veya durumlarda olsalar da aynı uyarıcıyla karşılaştıklarında aynı tepkiyi vermekte, pekiştirilen tepkiler ise devamlı hale gelmektedir. Bu kurama göre kişilerin hayat akışını devam ettirmek için ihtiyaç duyduğu tutumları oluşturması gerekir. Oluşan tutumların değışmesi için kişinin yeni tepki geliştirmesi, bunun içinse eski tepkisine göre daha teşvik edici bir kazanç elde etmesi gerekmektedir (Ajzen, 1989; Olufemi, 2012).

Davranış kuramı tutum kavramını alışkanlık ile ilişkilendirmektedir. Buna göre kişiler duygu, düşünce ve davranışları arasında uyarıcıya bağlı bir tepkiyi alışkanlık haline getirir ve benzer durumlarda benzer davranışlara ait tutumlar sergilerler (Greenwald, 1968).

Sosyal yargı kuramı ise kişilerin tutumlarının diğerlerinin düşünce, duygu ve davranışları ile şekillendiğini öne sürmektedir. Bu kuram kapsamında tutumların değişmesi için kişilerin diğer kişilerce kabul görmesi ve yeni tutumlarının hoşgörü ile karşılanacağından emin olması gerekmektedir. Bir kişinin tutum objesi benlik algısı ile ilişkilendirilmekte, kişinin benlik algısını değiştirmesine neden olacak tutumların değişmesinin daha zor olacağı öne sürülmektedir (Olufemi, 2012).

Tutum kavramını inceleyen bir diğer kuram ise tutarlılık kuramlarıdır. Denge teorisi, örtüşme teorisi, bilişsel çelişki teorisi ve tepki teorisi içerisinde tutum kavramı bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak tutarlı olarak gelişen bir örüntü olarak ele alınmaktadır. Kişilerin tutumlarının değişmesinin ancak inançları ve davranışları arasındaki çelişkinin tutarlı hale gelmesi ile mümkün olacağını söyleyen bu kurama göre tutumlar, kişilerin hayatlarını organize etmeleri için önemli görülmektedir (Ajzen, 1989; Greenwald, 1968; Olufemi, 2012).

Alan yazında tutumları inceleyen birçok kuram ve teori bulunmakla birlikte genelde tutumların; kişilerin yaşamlarını düzenlemek için oluşturdukları, inanç, duygu, düşünce ve davranış boyutlarını içeren, çevreye, kültürel ve bireysel değerlere göre şekil alabilen bir kavram olarak ele alındığı görülmektedir.

2.4.3. Tutumun Yapısı ve Oluşumu

Yaşamsal deneyimlerle edinilen, kişilerin olay, durum ve nesnelere yönelik yorumlarını etkileyen bilişsel süreçler olarak tanımlanan tutum kavramının yapısını oluşturan dört etken yer almaktadır. Bilişsel süreç, duygusal tepkiler, davranışsal niyet ve davranışlar tutumu oluşturan etkenlerdir. Tutumun bilişsel yapısı bireyin bir olay, durum veya nesne ile ilgili kişisel düşüncesi olarak açıklanırken, bu düşünce ile gelişen olumlu veya olumsuz duygu tutumun yarattığı duygusal tepkiyi meydana getirmektedir. Kişi bu düşünce ve duyguya yönelik bir davranışa niyet etse de bu niyetin davranış olarak sergilenmesi her zaman gerçekleşen bir durum olmayabilmektedir (Bordens ve Horowitz, 2002).

Tutumların oluşmasında bireysel gereksinimler, edinilmiş bilgiler, deneyimler, tecrübeler, çevresel güdülenmeler ve modelden öğrenme gibi birçok faktör etkili olmaktadır. Karmaşık yapısı ve insan davranışlarının altında yatan nedenleri anlama

isteği nedeniyle tutumların ölçümü birçok araştırmanın konusunu oluşturmaktadır (Aksoy, 2012; Bordens ve Horowitz, 2002).

2.4.4. Tutumların Ölçümü ve Tutumların Değişimini Etkileyen Faktörler

Kişilerin diğer kişilere yönelik tutumlarının ölçülmesinde açık ölçüm ve örtük ölçüm yöntemleri kullanılabilmektedir. Açık ölçümlerde kişiye bir durum, kişi veya nesneye yönelik duygu, düşünce ve davranışlarının ne olacağı açıkça sorulurken, örtük ölçümlerde kişi tutumlarının ölçüldüğünü bilmemektedir. Tutumlar ölçülürken duygu, düşünce ve davranış boyutlarının üçü de dikkate alınması gerektiğinden, tutumların ölçülmesi üzerine tartışmalar devam etmektedir (Korkmaz, 2017; Maio, Haddock ve Verplanken, 2018).

Tutumların değişmesi dendiğinde bir değerlendirme kategorisinden diğerine geçiş, yani tutumların, olumludan olumsuz ya da olumsuzdan olumluya dönmesi anlaşılmaktadır. Kişilerin tutumları; var olan değerleri, bilgileri, hedefleri, yaşantıları, sosyal çevresi, maruz kaldığı sosyal medya ve reklamlar, tarihsel ve kültürel değişimlerin etkisiyle oluştuğundan, tutumlarının değişmesi de bu etkilerin değişmesi ile mümkün olabilmektedir (Aksoy, 2012; Albarracin ve Shavitt, 2018).

2.4.5. Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlar

Özel gereksinimi olan bireylerin tarih boyunca farklılıkları nedeniyle birçok önyargıyla karşılaştıkları ve kişilerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik yanlış ve eksik bilgiye sahip olmaları nedeniyle ayrımcılığa ve etiketlenmelere maruz kaldıkları görülmektedir (Opoku, Nketsia, Banye, Mprah, Dogbe ve Badu, 2020). Kendilerine yönelik tutumların olumsuz olması toplumun birer parçası olan özel gereksinimi olan bireyleri dışlanmış hissettirmektedir (Earnshaw, Quinn, ve Park, 2012).

Tutumlar, özellikle negatif tutumlar, bireylerin ayrımcılık yapmasına ve davranışlarında objektif olamamasına yol açabilmektedir. Bu nedenle özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumların araştırılması önemli olmaktadır. Alan yazında özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmekle ilgili çalışmalar bulunmaktadır (örneğin; Sezer, 2012; Şahin ve Güldenöglü, 2013; Vural Batık, 2018).

Yapılan araştırmalar içerisinde eğitimcilerin tutumlarını etkileyen faktörler de incelenmiş ve eğitimcilerin öğrencileri ile ilgili başarı ve başarısızlıklardan, yetenek ve beklentilerden etkilendikleri ve tutumlarının da bu doğrultuda şekillendiği görölmüştür (Weiner, 2010). Eğitimcilerin tutumlarını etkileyen bu tür faktörler doğrultusunda okul ve kurumlarda görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını incelemek önemli bir konu olarak görölmektedir (Akalin, 2014).

2.4.6. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumları

Özel gereksinimi olan bireylerin eğitim kurumlarında dahil edilmiş hissetmelerinde eğitimcilerin tutumları önemli bir rol oynamaktadır. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin çabalarıyla okul etkinliklerinde yer verilen, okulda bir destekçileri olduğunu düşünen özel gereksinimi olan bireyler, okulla ve rehber öğretmenleriyle güçlü bağlar kurmaktadır. Özel gereksinimi olan bireylerin özel ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yapıldığında, bu bireylerin başa çıkma becerileri yükselmekte ve okula karşı olumlu tutumları artmaktadır. Bu da olumlu tutumla yaklaşılan kişilerin de karşılığında olumlu tutumlar sergileyeyeğini göstermektedir (Myers, 2005).

Görölmektedir ki özel gereksinimi olan bireylerin kendilerini toplumla ve bulundukları ortamla bütünleşmiş hissetmelerinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin oynadıkları rol ve sorumluluklar oldukça önemlidir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin bu rol ve sorumluluklarını yerine getirirken sahip oldukları tutumlar ve öz yeterlik algılarını incelemek de bu bağlamda sunacakları hizmetlerin niteliğinde ve sorumluluklarını uygun bir şekilde yürütebilmelerinde oldukça önemli hale gelmektedir (Kıran ve Dengiz, 2019).

2.5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.5.1. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarını İnceleyen Çalışmalar

Polat (2001), yaptığı deney ve kontrol gruplu nicel araştırmada özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik okul danışmanlarının tutumlarını değiştirmek amacıyla altı haftalık bir müdahale programı uygulamıştır. 30 psikolojik danışmanın katıldığı çalışmada, tutumları değiştirmek amacıyla; medyanın gücü, bilgi edinme ve empati kurma ile ilgili oturumlar yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda deney grubunda yer alan okul danışmanlarının özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumlarında artma olduğu görülmüş, kontrol grubunda ise anlamlı bir fark bulunmamıştır.

O'Rorke-Trigiani (2003) doktora tezinde; eğitimcilerin ve okul psikolojik danışmanlarının kaynaştırma/bütünleştirme eğitime yönelik tutumlarını incelemiştir. 75 okul yöneticisi, 70 okul danışmanı, 119 özel eğitim öğretmeni ve 217 öğretmen ile yürütülen ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada; okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencileri dahil etmede diğer eğitimcilere göre daha olumlu tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşılrken, özel gereksinim grupları içerisinde sosyal, akademik ve fiziksel özel gereksinimi olan öğrencilere, davranışsal açıdan özel gereksinimi olan öğrencilerden daha pozitif bir tutum sergiledikleri görülmüştür.

Persico (2004), okul psikolojik danışmanlarının özel gereksinimi olan gruplara yönelik tutumlarını incelediği doktora tezinde, 168 okul danışmanı ile nicel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın bulgularında; okul danışmanlarının mesleki çalışma süreleri ve çalıştıkları özel gereksinimi olan öğrenci sayısı arttıkça, özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumlarının azaldığı, özel gereksinimi olan bireylerle ilgili çalışmalar yapan danışmanların ise bu gruplara yönelik daha pozitif tutum sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Onur (2009) tarafından rehber öğretmenlerin kaynaştırma eğitime yönelik tutumlarını değerlendirmek amacıyla yapılan yüksek lisans tezine 72 resmi ve özel okul rehber öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın verileri Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği kullanılarak toplanmış, araştırmanın bulgularında rehber

öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin ortalamalar seviyesinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışılan okul türü, cinsiyet, mezun olunan program, yüksek lisans yapmış olmak, mesleki kıdem, yaş, özel eğitim konusunda lisans dersi almak, ailede özel gereksinimi olan birey olması değişkenlerinde ise anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Alver, Bozgeyikli ve Işıklar (2011) tarafından yapılan, psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrencilerinin kaynaştırma eğitime yönelik tutumlarının incelendiği bir diğer çalışmada psikolojik danışmanlık ve rehberlik programına devam eden 324 öğrenciye Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularında ölçeğin alt boyutlarında cinsiyete yönelik farklılıklar bulunurken kaynaştırmaya yönelik görüşler ölçeğinin toplam puanında cinsiyetler arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Yakın çevrelerinde engelli birey olan öğrencilerin kaynaştırma eğitime ilişkin görüşleri daha olumlu çıkarken, mezun olduktan sonra özel eğitim kurumlarında çalışmak isteyip istememeleri değişkenine göre toplam puanları açısından anlamlı fark bulunmamıştır.

Vural Batık (2018) tarafından yapılan araştırmada psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının lisans eğitimleri sonunda değişip değişmediği incelenmiştir. Çalışmaya 104 PDR lisans öğrencisi katılmış, araştırmanın verileri Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmanın bulgularında PDR adaylarının engellilere yönelik tutum düzeylerinde lisans eğitimlerinin başında ve sonunda anlamlı düzeyde farklılık olduğu, lisans eğitimlerinin başında olumlu tutumları yüksek olan öğrencilerin 4 yıllık lisans eğitimleri sonunda özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının anlamlı düzeyde ve olumsuz yönde değiştiği görülmüştür.

Çimşir (2019) psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimi olan öğrencilere ilişkin tutumlarına ve hazırlık düzeylerine, özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik dersinin etkisini incelediği çalışması, ön test-son test kontrol grupsuz yarı deneysel desenle yapılmış, çalışmaya 28 PDR lisans programı son sınıf öğrencisi katılmıştır. Çalışmanın verileri Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği ve Psikolojik Danışman Hazırlık Düzeyi Anketi ile toplanmıştır. Araştırmanın bulgularında özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik dersinin psikolojik

danışmanların özel gereksinimi olan öğrencilere ilişkin hazırlık düzeyleri ve özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik tutumlarında anlamlı düzeyde fark oluşturduğu, olumlu tutumları üzerinde fark yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alorani, Ibrahim ve AL-labadi (2020) tarafından eğitim bilimleri fakültesinde eğitim gören öğrencilerin, özel gereksinimi olan kişilere yönelik tutumlarını değiştirmek amacıyla deney ve kontrol gruplu çalışma yürütülmüştür. Deney grubuna dört ay süreyle özel eğitime yönelik eğitim verilmiş, özel gereksinimi olan kişilerle vakit geçirmeleri, ders ve etkinlik yapmaları sağlanmış, kontrol grubuna eğitim verilmemiştir. Araştırma sonucunda deney grubunun kontrol grubuna göre özel gereksinimi olan bireylere yönelik anlamlı derece olumlu tutum geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Pesen ve Demirhan (2021) tarafından öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını incelemeye yönelik yapılan makale çalışmasında, 39'u psikolojik danışman ve rehber öğretmen olmak üzere 468 ilk ve ortaokul öğretmeni ile nicel bir araştırma yürütülmüştür. Araştırma bulgularında öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumlarının olduğu, cinsiyete göre tutum puanlarında anlamlı bir fark olmadığı, 0-5 yıl arasında kıdemi olan öğretmenlerin tutumlarının daha olumlu olduğu, branşlar bazında ise özel eğitim öğretmeni ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik en az olumsuz tutuma sahip gruplar olduğu görülmüştür. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise ailesinde ve çevresinde özel gereksinimi olan bireylerin, ailesinde ve çevresinde özel gereksinimi olan birey olmayanlara göre daha duyarlı olduklarını göstermektedir.

Alan yazında özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumların incelendiği çalışmaların geneline bakıldığında nicel yöntemlerle yapılan çalışmaların ön plana çıktığı görülmektedir. Olumlu tutum geliştirilmesi amacıyla yapılan deneysel çalışmalarda başarılı sonuçlar elde edildiği dikkat çekmektedir (Alorani, Ibrahim ve AL-labadi, 2020; Çimşir, 2019; Polat, 2001). Psikolojik danışman ve rehber öğretmenler ile öğretmenlerin tutumlarına yönelik çalışmalarda farklı bulgulara ulaşıldığı ve cinsiyet (Alver, Bozgeyikli ve Işıklar, 2011), öğretmenlerin branşları (Pesen ve Demirhan, 2021) ve özel gereksinimi olan bireylerle ilgili çalışmalar yapmış olmaları (Persico, 2004) gibi değişkenlere göre tutumların farklılaştığı görülmüştür.

Tablo 1. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarını İnceleyen Çalışmalar

Çalışma/Yıl	Amaç	Katılımcılar	Yöntem	Temel Bulgular
Polat (2001)	Özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik okul danışmanlarının tutumlarını değiştirmek	30 psikolojik danışmanın	Deney ve kontrol gruplu nicel araştırma	Deney grubunda yer alan okul danışmanlarının özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumlarında artma olduğu görülmüş, kontrol grubunda ise anlamlı bir fark bulunmamıştır.
O'Rorke-Trigiani (2003)	Eğitimcilerin ve okul psikolojik danışmanlarının kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine yönelik tutumlarını incelemek	75 okul yöneticisi, 70 okul danışmanı, 119 özel eğitim öğretmeni ve 217 öğretmen	Nicel araştırma	Okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencileri dâhil etmede diğer eğitimcilere göre daha olumlu tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
Persico (2004)	Okul psikolojik danışmanlarının özel gereksinimi olan gruplara yönelik tutumlarını incelemek	168 okul danışmanı	Nicel araştırma	Okul danışmanlarının mesleki çalışma süreleri ve çalıştıkları özel gereksinimi olan öğrenci sayısı arttıkça, özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.
Onur (2009)	Rehber öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını değerlendirmek	72 resmi ve özel okul rehber öğretmeni	Nicel araştırma	Rehber öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin ortalamalar seviyesinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Alver, Bozgeyikli ve Işıklar (2011)	PDR öğrencilerinin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının incelemek	PDR programına devam eden 324 öğrenci	Nicel araştırma	Yakın çevrelerinde engelli birey olan öğrencilerin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşlerinin daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Vural Batık (2018)	Psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının lisans eğitimleri sonunda değişip değişmediğinin incelemek	104 PDR lisans öğrencisi	Nicel araştırma	Lisans eğitimlerinin başında olumlu tutumları yüksek olan öğrencilerin 4 yıllık lisans eğitimleri sonunda özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının anlamlı düzeyde ve olumsuz yönde değiştiği görülmüştür.

Çimşir (2019)	Psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimi olan öğrencilere ilişkin tutumlarına ve hazırlık düzeylerine, özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik dersinin etkisini incelemek	28 PDR lisans programı son sınıf öğrencisi	Ön test-son test kontrol grupsuz yarı deneysel desen	Özel eğitimde PDR dersinin psikolojik danışmanların özel gereksinimi olan öğrencilere ilişkin hazırlık düzeyleri ve özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik tutumlarında anlamlı düzeyde fark oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Alorani, Ibrahim ve AL-labadi (2020)	Eğitim bilimleri fakültesinde eğitim gören öğrencilerin, özel gereksinimi olan kişilere yönelik tutumlarını değiştirmek	Eğitim bilimleri fakültesi öğrencileri	Deney ve kontrol gruplu nicel araştırma	Deney grubunun kontrol grubuna göre özel gereksinimi olan bireylere yönelik anlamlı derece olumlu tutum geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.
Pesen ve Demirhan (2021)	Öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını incelemek	39'u psikolojik danışman ve rehber öğretmen olmak üzere 468 ilk ve ortaokul öğretmeni	Nicel araştırma	Öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumlarının olduğu görülmüştür.

2.5.2. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarını İnceleyen Çalışmalar

Wood Dunn ve Baker (2002) tarafında yapılan, ilkokulda görev yapan okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilerle çalışmaya yönelik hazırbulunuşluklarının incelendiği çalışmada 168 okul danışmanına anket uygulanmıştır. Araştırma bulgularında okul danışmanlığı lisans programlarında verilen özel eğitime yönelik derslerin yetersiz görüldüğü, bu alanda verilecek hizmet içi eğitimlere gereksinim duyulduğu, okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilerle ilgili evrak işlerinde kendilerini yeterli görmedikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Aksoy ve Diken (2009b) rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarını inceledikleri çalışmalarında 277 rehber öğretmen ile çalışmışlardır. Yapılan bu nicel tarama çalışmasında öz yeterlik algıları ile cinsiyet ve yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken; mesleki deneyim süresi, mezun olunan lisans bölümleri, özel eğitimde deneyim sahibi olmaları ve uzman desteği almalarının algılanan öz yeterlik ile anlamlı bir ilişkisinin olduğu görülmüştür. Eğitimde psikolojik hizmetler alanı mezunu olan rehber öğretmenlerin öz yeterliği diğer alan mezunlarından yüksek çıkmıştır.

Yüksel (2010) tarafından rehber öğretmen adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarını incelemek amacıyla yapılan yüksek lisans tezinde 1298 PDR lisans öğrencisi ile çalışılmıştır. Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği'nin rehber öğretmen adayları ile geçerlik güvenirlik çalışmasının da yapıldığı tez çalışmasının bulgularında rehber öğretmen adaylarının özel eğitim öz yeterlik algılarının orta düzeyin altında olduğu, cinsiyete göre erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu, sınıf düzeyleri arttıkça öz yeterlik puanlarının da yükseldiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Goldsmith (2011) tarafından yapılan doktora tezinde okul psikolojik danışmanlarının üstün yetenekli öğrencilerle çalışırken sahip oldukları öz yeterlik algıları incelenmiştir. 85 danışmanın katıldığı çalışmanın bulgularında üstün yetenekli çocuklara yönelik bilgi sahibi olmanın okul psikolojik danışmanlarının öz yeterlik algılarını yordamada

etkili olduğu, staj programları ve mesleki kıdem yılının ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı görölmüştür.

Gürbüz (2012) tarafından yapılan yüksek lisans tezinde rehberlik ve araştırma merkezlerinde görev yapan rehber öğretmenlerin özel eğitimde öz yeterlik algılarının ne düzeyde olduğu incelenmiştir. Araştırmanın verileri Rehber Öğretmen Öz Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği ile toplanmış, çalışmaya 254 rehber öğretmen katılmıştır. Araştırmanın bulgularında RAM'larda çalışan rehber öğretmenlerin öz yeterlik düzeylerinin cinsiyete ve eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı, ailede özel gereksinimi olan birey ve kıdem yılı 6-10 arasında olan bireylerin ise yüksek öz yeterlik algısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Kola (2012) tarafından rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlikle ilgili görev ve sorumluluklarının incelenmesi amacıyla yapılan yüksek lisans tezine 241 rehber öğretmen katılmış, araştırmanın verileri Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği ile toplanmıştır. Çalışmanın bulgularında fen-edebiyat fakültesi mezunlarının eğitim fakültesi mezunlarına göre öz yeterliklerinin yüksek olduğu, özel okullarda çalışan rehber öğretmenlerin öz yeterlikleri ise devlet okullarında çalışan rehber öğretmenlerden daha yüksek olarak bulunmuştur. Cinsiyet, hizmet yılı, çalışılan kurumun yerleşim yeri ve mezun olunan bölüm değişkenlerinde ise anlamlı bir fark olmadığı görölmüştür.

Deniz (2017), 214 psikolojik danışma ve rehberlik lisans öğrencisinin özel eğitime yönelik öz yeterlik algılarını nicel yöntemler ile incelemiş ve rehber öğretmen adayı olan katılımcıların özel eğitim öz yeterlik algılarının orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kumcağız, Demir ve Karadaş (2017); okul psikolojik danışmanlarının özel eğitime yönelik öz yeterlik algılarında mesleki tükenmişliğin yordayıcılığını inceledikleri çalışmalarında 414 okul psikolojik danışmanı ile nicel bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmanın bulgularında kadın psikolojik danışmanların erkeklere göre daha fazla mesleki tükenmişlik yaşadıkları ve özel eğitime yönelik öz yeterlik algısının mesleki tükenmişliğin %13'ünü açıkladığı sonucuna ulaşmışlardır.

Yılmaz Bingöl (2018), okul psikolojik danışman adaylarının genel öz yeterlikleri ile özel eğitimde psikolojik danışmaya yönelik öz yeterliklerini incelediği çalışmasında;

öğrencilerin genel öz yeterlik düzeylerini yüksek bulurken, özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algısı düzeylerinin orta seviyede olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Vural Batık ve Fırıncı Kodaz (2018) tarafından, psikolojik danışman adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin görev ve sorumluluklarına yönelik öz yeterlik algılarına kurum deneyiminin etkisini belirlemek amacıyla yapılan bir başka çalışmada 161 PDR lisans programı son sınıf öğrencisi ile yarı deneysel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Verileri Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği ile toplanan çalışmanın bulgularında PDR öğrencilerinin kurum deneyimi sonrasında özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Arşit (2019) tarafından nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma desen ile gerçekleştirilen yüksek lisans tezinde ise özel eğitim okulları ve rehberlik araştırma merkezlerinde görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik öz yeterlikleri incelenmiştir. Araştırmanın nicel verileri Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği ile toplanmış ve 171 rehber öğretmen katılmıştır. Araştırmanın nitel verileri ise yetersizlik düzeyi en yüksek çıkan 10 rehber öğretmenle yapılan görüşmelerle toplanmıştır. Araştırmanın bulgularında PDR mezunu rehber öğretmenlerin öz yeterlikleri diğer alan mezunlarına göre daha düşük çıkarken, yüksek lisans mezuniyeti PDR olan rehber öğretmenlerin diğer yüksek lisans alanlarından mezun olan rehber öğretmenlere göre daha yüksek öz yeterlikleri olduğu ve aldıkları eğitimlerin yeterli olduğunu düşünen rehber öğretmenlerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmanın nitel bulguları rehber öğretmenlerin kendilerini özel eğitimde psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde yeterli hissetmediği yönündedir.

Köksal (2019) tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında ise okul psikolojik danışmanlarının özel eğitim öz yeterlikleri ile iş doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. 317 psikolojik danışmanın katıldığı çalışmada veriler Minnesota İş Doyum Ölçeği ve Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Çalışmanın bulgularında okul psikolojik danışmanlarının özel eğitim öz yeterlikleri ile iş doyumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, cinsiyete

göre hem öz yeterlik puanlarında hem de iş doyumu puanlarında erkeklerin lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu, çalıştıkları okul türüne göre özel eğitim okullarında çalışan danışmanların öz yeterlikleri ve iş doyumlarının daha yüksek olduğu, PDR bölümü mezunlarının diğer bölümlerden mezun olan okul danışmalarına göre daha yüksek öz yeterlik ve iş doyumları olduğu, lisansüstü eğitimi olan danışmanların öz yeterlik ve iş doyumu puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Okul danışmanlarının özel eğitim öz yeterlikleri ve iş doyumlarının özel eğitim dersi alıp almamaları özel gereksinimi olan yakını olup olmama ve destek alma durumlarına göre ise farklılaşmadığı görülmüştür.

Boulden Jr. (2020) yaptığı doktora tezinde okul psikolojik danışmanlarının öğrenme güçlüğü olan öğrencilere psikolojik danışmanlık ve rehberlik etmede sahip oldukları öz yeterlik algılarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde görev yapan 320 okul psikolojik danışmanın katıldığı çalışmanın bulgularında geliştirilen ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yaş, tecrübe, çalışılan okul kademesi değişkenlerinin öz yeterlilik algısını etkilediği görülmüştür.

Sönmez, Koçyiğit ve Gürel Selimoğlu (2020), psikolojik danışmanlık ve rehberlik programı öğrencilerinin, özel eğitimde psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ilişkin öz yeterlik algılarını inceledikleri çalışmalarında, 243 rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programı öğrencisi ile nicel bir araştırma yürütmüşler, bulgularda öğrencilerin öz yeterlik algılarının orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Malone (2021) tarafından okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrenciler ile çalışırken sahip oldukları öz yeterlik algıları üzerine yapılan doktora tezinde, 240 okul danışmanı ile nicel bir tarama çalışması yürütülmüştür. Çalışmanın bulgularında okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrenciler ile çalışırken öğretme deneyimine sahip olmalarının anlamlı bir etkisinin olmadığı görülürken, özel gereksinimi olan öğrencilerle çalışırken sahip oldukları öz yeterlik algılarının pozitif yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Alan yazında öz yeterlik üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde nicel yöntemler kullanılarak yapılan çalışmaların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Yapılan ulusal

araştırmaların içerisinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterliklerini ölçmeye yönelik geliştirilen leklerin (Aksoy ve Diken, 2009a; Yüksel, 2010) ulusal alan yazına katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde öz yeterlik algılarının genelde orta düzeyde olduğu, öz yeterlik algısı üzerinde farklı değişkenlerin etkisinin incelendiği çalışmalarda ise cinsiyet, yaş, kurum türü, mesleki çalışma süresi gibi birçok değişkenin incelendiği görülmektedir. Yapılan alışmalar içerisinde öz yeterlik ile tükenmişlik (Kumcağız, Demir ve Karadaş, 2017) ve iş doyumunu (Köksal, 2019) gibi değişkenlerin de ilişkinin incelenmesi dikkat çekmektedir.



Tablo 2. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarını İnceleyen Çalışmalar

Çalışma/Yıl	Amaç	Katılımcılar	Yöntem	Temel Bulgular
Wood Dunn ve Baker (2002)	Okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilerle çalışmaya yönelik hazırbulunuşlukları incelemek	168 okul danışmanı	Nicel çalışma	Okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilerle ilgili evrak işlerinde kendilerini yeterli görmedikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.
Aksoy ve Diken (2009b)	Rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarını incelemek	277 rehber öğretmen	Nicel çalışma	Öz yeterlik algıları ile cinsiyet ve yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken; mesleki deneyim süresi, mezun olunan lisans bölümleri, özel eğitimde deneyim sahibi olmaları ve uzman desteği almalarının algılanan öz yeterlik ile anlamlı bir ilişkisinin olduğu görülmüştür.
Yüksel (2010)	Rehber öğretmen adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarını incelemek	1298 PDR lisans öğrencisi	Nicel araştırma	Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeğinin rehber öğretmen adayları ile geçerlik güvenirlik çalışması yapılmış ve geçerli güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Goldsmith (2011)	Okul psikolojik danışmanlarının üstün yetenekli öğrencilerle çalışırken sahip oldukları öz yeterlik algılarını incelemek	85 okul danışmanı	Nicel araştırma	Üstün yetenekli çocuklara yönelik bilgi sahibi olmanın okul psikolojik danışmanlarının öz yeterlik algılarını yordamada etkili olduğu görülmüştür.
Gürbüz (2012)	Rehberlik ve araştırma merkezlerinde görev yapan rehber öğretmenlerin özel eğitimde öz yeterlik algılarının incelemek	254 rehber öğretmen	Nicel araştırma	RAM'larda çalışan rehber öğretmenlerin öz yeterlik düzeylerinin cinsiyete ve eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı, ailede özel gereksinimi olan birey ve kıdem yılı 6-10 arasında olan bireylerin

				ise yüksek öz yeterlik algısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
Kola (2012)	Rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlikle ilgili görev ve sorumluluklarını incelemek	241 rehber öğretmen	Nicel araştırma	Özel okullarda çalışan rehber öğretmenlerin öz yeterlikleri ise devlet okullarında çalışan rehber öğretmenlerden daha yüksek olarak bulunmuştur.
Deniz (2017)	PDR lisans öğrencilerinin özel eğitime yönelik öz yeterlik algılarını incelemek	214 PDR lisans öğrencisinin	Nicel araştırma	Rehber öğretmen adayı olan katılımcıların özel eğitim öz yeterlik algılarının orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Kumcağız, Demir ve Karadaş (2017)	Okul psikolojik danışmanlarının özel eğitime yönelik öz yeterlik algılarında mesleki tükenmişliğin yordayıcılığını incelemek	414 okul psikolojik danışmanı	Nicel araştırma	Özel eğitime yönelik öz yeterlik algısının mesleki tükenmişliğin %13'ünü açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.
Yılmaz Bingöl (2018)	Okul psikolojik danışman adaylarının genel öz yeterlikleri ile özel eğitimde psikolojik danışmaya yönelik öz yeterliklerini incelemek	284 PDR öğrencisi	Nicel araştırma	Öğrencilerin genel öz yeterlik düzeylerini yüksek bulurken, özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algısı düzeylerinin orta seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Vural Batık ve Fırıncı Kodaz (2018)	Psikolojik danışman adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin görev ve sorumluluklarına yönelik öz yeterlik algılarına kurum deneyiminin etkisini incelemek	161 PDR lisans programı son sınıf öğrencisi	Yarı deneysel	PDR öğrencilerinin kurum deneyimi sonrasında özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Arşit (2019)	Özel eğitim okulları ve RAM'larda görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik	Nicel kısma katılan 171 rehber öğretmen	Karma desen	Aldıkları eğitimlerin yeterli olduğunu düşünen rehber öğretmenlerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek olduğu sonuçlarına

	danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik öz yeterliklerini incelemek	ve nitel kısma katılan 10 rehber öğretmen		ulaşmıştır. Araştırmanın nitel bulguları rehber öğretmenlerin kendilerini özel eğitimde psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde yeterli hissetmediği yönündedir.
Köksal (2019)	Okul psikolojik danışmanlarının özel eğitim öz yeterlikleri ile iş doyumları arasındaki ilişkiyi incelemek	317 psikolojik danışman	Nicel araştırma	Okul psikolojik danışmanlarının özel eğitim öz yeterlikleri ile iş doyumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.
Boulden Jr. (2020)	Okul psikolojik danışmanlarının öğrenme güçlüğü olan öğrencilere psikolojik danışmanlık ve rehberlik etmede sahip oldukları öz yeterlik algılarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirmek	320 okul psikolojik danışmanı	Nicel araştırma	Geliştirilen ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Sönmez, Koçyiğit ve Gürel Selimoğlu (2020)	Psikolojik danışmanlık ve rehberlik programı öğrencilerinin, özel eğitimde psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ilişkin öz yeterlik algılarını incelemek	243 PDR öğrencisi	Nicel araştırma	Öğrencilerin öz yeterlik algılarının orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşmışlardır.
Malone (2021)	Okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrenciler ile çalışırken sahip oldukları öz yeterlik algılarını incelemek	240 okul danışmanı	Nicel araştırma	Okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrenciler ile çalışırken öğretme deneyimine sahip olmalarının anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.5.3. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarını ve Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarını Birlikte İnceleyen Çalışmalar

Okul ve kurumlarda görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin, özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını ve özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik öz yeterlik algılarını birlikte inceleyen çalışmalar uluslararası alan yazında oldukça sınırlı düzeydedir. Ulusal alan yazında da genelde kaynaştırmaya yönelik tutumların incelendiği görülmekte, özel eğitimde öz yeterliği ölçen araştırmalar yer almakla birlikte psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ve özel eğitimde öz yeterlik algılarını birlikte inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Ancak yeterlik ve tutumları farklı bağlamlarda inceleyen araştırmalara ilerleyen satırlarda yer verilmiştir.

Torrence (2012) tarafından yapılan doktora tezinde, okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik tutumları ve öğrenme güçlüğü olan öğrencilerle çalışırken öz yeterlik algıları ve hazırbulunuşlukları incelenmiştir. Nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmaya 116 okul danışmanı katılmıştır. Çalışma bulgularında okul danışmanları kendilerini öğrenme güçlüğü olan öğrencilerle çalışmaya 'biraz hazır' ve 'hazır' arasında değerlendirirken, öz yeterlik ile hazırbulunuşluk arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuş, tutum ve hazırbulunuşluk arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır. Çalışmanın önemli bulgularından biri ise okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik tutumları ile öz yeterlikleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş olmasıdır. Araştırmada negatif tutumları olan danışmanların daha yüksek öz yeterlik algıları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir (2018) tarafından yapılan yüksek lisans tezinde rehber öğretmen adaylarının öz yetkinlikleri ve kaynaştırmaya ilişkin düşüncelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Verileri; Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği ve Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği ile toplanan çalışmaya 169 rehber öğretmen adayı katılmıştır. Çalışmanın bulgularında rehber öğretmenlerin öz yetkinlik algılarının ortalamanın üstünde olduğu ve kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin orta düzeyde olduğu, öz

yetkinlik ile kaynaştırmaya ilişkin görüşleri arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şahan (2019) tarafından yapılan yüksek lisans tezinde ise rehber öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumları ile özel eğitime ilişkin öz yeterlik algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın verileri Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği ve Kaynaştırmaya İlişkin Tutumlar Ölçeği kullanılarak toplanmış, çalışmaya 173 rehber öğretmen katılmıştır. Araştırmanın bulgularında rehber öğretmenlerin özel eğitime ilişkin öz yeterlik düzeyleri ile kaynaştırmaya ilişkin tutumları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiş, rehber öğretmenlerin özel eğitime yönelik öz yeterlik algıları arttıkça kaynaştırmaya yönelik olumlu tutumlarının artacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kıran ve Dengiz (2019) tarafından yapılan makale çalışmasında ise okul psikolojik danışmanlarının cinsiyet, deneyim ve öz yeterliklerine göre engelli bireylerin eğitilmesine yönelik tutumları incelenmiştir. 345 okul psikolojik danışmanının katıldığı çalışmada veriler Engelli Bireylerin Eğitilmesine Yönelik Tutum Ölçeği ve Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmanın en önemli bulgusu engelli bireylerin eğitilmesine yönelik tutumların okul danışmanlarının özel eğitimde öz yeterlik düzeylerine göre farklılaşmasıdır. Özel eğitim öz yeterlik düzeyleri yüksek olan okul psikolojik danışmanlarının, orta ve düşük düzeyde öz yeterliğe sahip olanlardan daha olumlu tutumlara sahip olduğu görülmüştür.

Lewis Pugh (2021) ise doktora tezinde, The American School Counseling Association (Amerikan Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, ASCA) tarafından konulmuş standartlara uygun oldukları için sertifikalandırılmış ve sertifikası olmayan ortaokullarda görev yapan okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik; tutum, öz yeterlik ve hazırbulunuşluk düşüncelerini incelenmektedir. Nicel yöntemlerle yürütülen çalışmaya 106 ortaokul okul danışmanı katılmış ve bunlardan 43'ü sertifikalı programı olan okullarda çalışmaktadır. Çalışmanın bulgularında ASCA modeline uygun sertifikalı okullarda çalışan ve çalışmayan okul danışmanlarının öz yeterlik, tutum ve özel gereksinimi olan öğrencilerle çalışmaya yönelik hazırbulunuşluk puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tutum ve öz yeterlik arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar alan yazında azınlıkta olmakla birlikte yapılan araştırmalar içerisinde tutum ve öz yeterlik arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren araştırma bulgusunun yer alması dikkat çekmektedir (Torrence, 2012). Genelde nicel yöntemler kullanılarak yapılan çalışmalarda tutum ve öz yeterliği etkileyen çeşitli değişkenlerin de incelendiği görülmektedir.



Tablo 3. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarını ve Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarını Birlikte İnceleyen Çalışmalar

Çalışma/Yıl	Amaç	Katılımcılar	Yöntem	Temel Bulgular
Torrence (2012)	Okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik tutumları ve öğrenme güçlüğü olan öğrencilerle çalışırken öz yeterlik algıları ve hazırbulunuşluklarının incelemek	116 okul danışmanı	Nicel araştırma	Okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik tutumları ile öz yeterlikleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş olmasıdır.
Özdemir (2018)	Rehber öğretmen adaylarının öz yetkinlikleri ve kaynaştırmaya ilişkin düşüncelerini belirlemek	169 rehber öğretmen adayı	Nicel araştırma	Rehber öğretmenlerin öz yetkinlik algılarının ortalamının üstünde olduğu ve kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin orta düzeyde olduğu, öz yetkinlik ile kaynaştırmaya ilişkin görüşleri arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Şahan (2019)	Rehber öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumları ile özel eğitime ilişkin öz yeterlik algıları arasındaki ilişkiyi incelemek	173 rehber öğretmen	Nicel araştırma	Rehber öğretmenlerin özel eğitime ilişkin öz yeterlik düzeyleri ile kaynaştırmaya ilişkin tutumları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.
Kıran ve Dengiz (2019)	Okul psikolojik danışmanlarının cinsiyet, deneyim ve öz yeterliklerine göre engelli bireylerin eğitilmesine yönelik tutumlarını incelemek	345 okul psikolojik danışmanı	Nicel araştırma	Özel eğitim öz yeterlik düzeyleri yüksek olan okul psikolojik danışmanlarının, orta ve düşük düzeyde öz yeterliğe sahip olanlardan daha olumlu tutumlara sahip olduğu görülmüştür.
Lewis Pugh (2021)	ASCA tarafından konulmuş standartlara uygun oldukları için sertifikalandırılmış ve sertifikası olmayan ortaokullarda görev yapan okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik; tutum, öz yeterlik ve hazırbulunuşluk düşüncelerini incelenmek	106 ortaokul okul danışmanı	Nicel araştırma	ASCA modeline uygun sertifikalı okullarda çalışan ve çalışmayan okul danışmanlarının öz yeterlik, tutum ve özel gereksinimi olan öğrencilerle çalışmaya yönelik hazırbulunuşluk puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemi ile yapılmıştır. Betimsel araştırmalar, verilen durumun detaylı şekilde ve her yönü dikkate alınarak incelendiği araştırmalardır. Betimsel araştırmalardan tarama yöntemi, eğitim alanında; bireylerin, grupların ve fiziksel ortamların özelliklerini incelemesi sebebi ile en çok tercih edilen yöntem olmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2020). Betimsel araştırmalarda evreni temsil edecek nicelik ve nitelik özelliklerine sahip bir grup üzerinde geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış ölçme araçları ile veriler toplanır, toplanan veriler uygun yöntemlerle analiz edilir. Bir betimsel araştırmada var olan basamaklar aynı zamanda bilimsel araştırma yöntemlerinin de basamakları olmaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2019). İlişkisel araştırmalar, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan araştırmalardır. Değişkenler arasındaki ilişkileri ve bağlantıları inceleyen bu araştırma modelinde, betimsel tarama araştırmalarında olduğu gibi sadece olguyu tanımlamanın ötesinde, bu olgunun nelerle ilişkili olduğu araştırılarak, olgunun daha iyi anlaşılması hedeflenir (Büyüköztürk, vd., 2020).

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında İstanbul'un Pendik ilçesinde yer alan resmi okul ve kurumlarda görev yapmakta olan 110 psikolojik danışman ve rehber öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yönteminde araştırmacı çalışması için gerekli örneklem büyüklüğüne ulaşana kadar kolay ve ulaşılabilir olan deneklerden veri toplamaya devam eder (Gürbüz ve Şahin, 2018). Bu araştırmayı yürüten araştırmacı kendi görev yaptığı ilçeden veri toplamıştır. İlçedeki tüm psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere ulaşmak hedeflenmiştir. Çalışma grubunu bu hedef kitle içinden çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul edenler oluşturmuştur. Araştırmaya dahil olan katılımcılara ilişkin bilgiler tablolarda sunulmuştur.

Tablo 4. Çalışma Grubunun Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Katılımcıların Cinsiyeti	f	%
Kadın	82	74.5
Erkek	28	24.5
Toplam	110	100.0

Tablo 4'te çalışmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin cinsiyetine ilişkin bulgular yer almaktadır. Araştırmaya toplam 110 psikolojik danışman ve rehber öğretmen katılmıştır. Katılımcıların 82'sini (%74.5) kadın, 28'ini (%24.5) ise erkek psikolojik danışman ve rehber öğretmenler oluşturmaktadır.

Tablo 5. Çalışma Grubunun Yaşa Göre Dağılımları

Çalışma Grubunun Yaşı	f	%
26-30	48	43.6
31-35	41	37.3
36 ve Üzeri	21	19.1
Toplam	110	100.0

Tablo 5’te çalışmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin yaşlarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin %43.6’sı (48 kişi) 26-30 yaşları arasında, %37.3’ü (41 kişi) 31-35 yaşları arasında, %19.1’i (21 kişi) ise 36 ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır.

Tablo 6. Çalışma Grubunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

Eğitim Düzeyi	f	%
Lisans	89	80.9
Yüksek Lisans	21	19.1
Toplam	110	100.0

Tablo 6’da araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin eğitim düzeylerine ait bulgular yer almaktadır. Araştırma grubunun %80.9’unu (89 kişi) lisans mezunu, %19.1’i (21 kişi) ise yüksek lisans mezunu psikolojik danışman ve rehber öğretmenler oluşturmaktadır.

Tablo 7. Çalışma Grubunun Mesleki Çalışma Süresine Göre Dağılımları

Mesleki Çalışma Süresi	f	%
10 Yıldan Az	80	72.7
10 Yıldan Çok	30	27.3
Toplam	110	100.0

Tablo 7’de araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin mesleki çalışma sürelerine ait bulgular yer almaktadır. Araştırma grubunun %72.7’sini (80 kişi) 10 yıldan az süredir çalışan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler oluştururken, %27.3’ünü (30 kişi) 10 yıldan fazla süredir çalışan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler oluşturmaktadır.

Tablo 8. Çalışma Grubunun Görev Yapılan Kurum Türüne Göre Dağılımları

Görev Yapılan Kurum Türü	f	%
Anaokulu	2	1.8
İlkokul	48	43.6
Ortaokul	36	32.7
Lise	20	18.2
RAM	3	2.7
Bilsem	1	0.9
Toplam	110	100.0

Tablo 8’de araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin görev yaptıkları kurum türüne göre dağılımlarını gösteren bulgular yer almaktadır. Araştırma grubu; 1.8’i (2 kişi) anaokulunda, 43.6’sı (48 kişi) ilkokulda, 32.7’si (36 kişi)

ortaokulda, 18.2'si (20 kişi) lisede, 2.7'si (3 kişi) RAM'da, 0.9'u (1 kişi) da Bilsem'de görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerden oluşmaktadır.

Tablo 9. Çalışma Grubunun Daha Önce Farklı Kurum Türlerinde Görev Yapma Durumuna Göre Dağılımları

Farklı Kurum Türünde Görev Yapma	f	%
Evet	66	60.0
Hayır	44	40.0
Toplam	110	100.0

Tablo 9'da araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin daha önce şu an görev yaptıkları kurum türünden farklı bir kurum türünde görev yapıp yapmadıklarının dağılımlarını gösteren bulgular yer almaktadır. Buna göre araştırma grubunu oluşturan katılımcıların %60'ı (66 kişi) farklı kurum türlerinde çalıştıkları görülürken, %40'ının (44 kişi) farklı bir kurum türünde çalışmadıkları görülmektedir.

Tablo 10. Çalışma Grubunun Mezun Oldukları Lisans Programına Göre Dağılımları

Mezun Olunan Lisans Programı	f	%
PDR	100	90.9
Diğer	10	9.1
Toplam	110	100.0

Tablo 10'da araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin mezun oldukları lisans programına göre dağılımlarını gösteren bulgular yer almaktadır. Buna göre araştırma grubu; %90.9 (100 kişi) PDR lisans programından mezun olmuş

kişilerden, %9.1'i (10 kişi) ise diğer lisans programlarından mezun olmuş kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 11. Çalışma Grubunun Özel Eğitim Alanına Yönelik Hizmet İçi Eğitim/Seminer Alma Durumuna Göre Dağılımları

Hizmet İçi Eğitim/Seminer Alma	f	%
Evet	58	52.7
Hayır	52	47.3
Toplam	110	100.0

Tablo 11’de araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin hizmet içi eğitim/seminer alma durumlarına göre dağılımlarını gösteren bulgular yer almaktadır. Buna göre araştırma grubunu; %52.7’si (58 kişi) özel eğitim alanında hizmet içi eğitim/seminer alan katılımcılar, %47.3’ü (52 kişi) ise özel eğitim alanında hizmet içi eğitim/seminer almayan katılımcılar oluşturmaktadır.

Ayrıca araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin %95’i (104 kişi) okullarında özel gereksinimi olan bir birey olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %4’ü (5 kişi) ailesinde özel gereksinimi olan bir birey olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılan ve PDR mezunu olan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin (100 kişi) lisans eğitimleri boyunca özel eğitim, öğrenme güçlüğü ve kaynaştırma eğitime yönelik dersler aldığı, diğer alan mezunlarının (10 kişi) ise lisans eğitimleri boyunca özel gereksinimi olan bireylere yönelik ders almadıkları görülmektedir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın verileri gerekli izinlerin alındığı; “Kişisel Bilgi Formu”, “Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği” ve “Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği”

kullanılarak toplanmıştır. Bu bölümde kullanılan form ve ölçeklerle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan ve tez danışmanları tarafından incelenip onaylanan kişisel bilgi formu; katılımcıların, cinsiyet, yaş, mesleki çalışma süresi, mezun oldukları lisans programı, özel eğitim hakkında hizmet içi eğitim/seminere katılma durumları, eğitim düzeyleri, görev yaptıkları kurum türü, çevrelerinde özel gereksinimi olan birey olup olmaması ile ilgili bilgileri içeren formdur. Bu formun kapsam yeterliğiyle ilgili olarak alan yazındaki örnekler incelenerek form oluşturulmuş, tez danışmanın ve 1 alan uzmanının görüşü alınmıştır.

3.3.2. Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği

Aksoy ve Diken (2009a) tarafından geliştirilen, 40 maddeden oluşan ve madde yanıtları beşli Likert tipi olarak hazırlanan ölçeğin yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda test-tekrar test güvenirlik katsayısı 0.96, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0.98 olarak rapor edilmiştir. Ölçeğin faktör yapısını belirleyebilmek için açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve rehber öğretmenlerin öz yeterlik algılarını tek boyutta ölçtüğü görülmüştür. Ölçekten alınabilecek en az puan 40, en yüksek puan 200'dür. Ölçekten alınan puan arttıkça rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarının arttığı söylenebilmektedir.

3.3.3. Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği (EYTÖ)

Engellilere yönelik tutumların belirlenmesi amacıyla Yaşın Dökmen (2000) tarafından geliştirilen ölçekte 30 madde bulunmaktadır. Ölçeğin; Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayısı 0.91 ve iki yarım güvenirlik katsayısı 0.83 bulunmuştur. Ölçeğin geçerliğini belirlemek için Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği, katılımcılara eş değer ölçek Kişi Algısı Ölçeği (Yaşın Dökmen, 1997) ile verilmiş ve iki ölçeğin puanları arasındaki korelasyona bakılmıştır. Korelasyon katsayısı $r = .58$ olarak bulunmuştur ($p < .01$). Ölçeğin geçerliğini sınamak için yapılan diğer bir çalışmada engellilerle temas düzeyi farklı (yakın, uzak, yok) olan üç grubun ölçek puanları arasındaki farka bakılmış ve

tek yönlü varyans analizi sonucu ile bulunan F değeri anlamlı çıkmıştır ($F(2,318) = 3.44$; $p < .05$). Ölçeğin geçerli ve güvenilir sayılabileceği sonucuna varılmıştır. Beşli Likert tipi olan tek boyutlu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 150 ve en düşük puan 30'dur. Ölçekten alınan puanın yüksek olması engellilere yönelik tutumların olumlu olduğunu göstermektedir.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Araştırmaya ölçek sahiplerinden ölçek kullanım izinlerinin alınması ile başlanmıştır. Gerekli izinlerin alınmasının ardından sırayla; İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Etik Kurulu'ndan 05/07/2021 tarihli ve 2021/07-07 sayılı yazı ile etik kurul izni ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 15/09/2021 tarihli valilik oluru ve E-59090411-20-32042813 sayılı yazısı ile ölçek uygulama izinleri alınmıştır. Araştırmada araştırmacı tarafında hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ve gerekli izinlerin alındığı Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği ve Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Veriler 2021-2022 eğitim öğretim yılı içerisinde İstanbul ili Pendik ilçesinde toplanmış, ölçekler bu ilçede görev yapmakta olan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere yüz yüze ve internet aracılığı ile katılımcıların gönüllülük esası doğrultusunda uygulanmıştır. Ölçeğin yüz yüze uygulaması için araştırmacı ilçe RAM ile iletişime geçmiş, gerekli izin alındıktan sonra RAM tarafından düzenlenen seminer, toplantı vb. çalışmalarda katılımcılara ölçekler araştırmacının kendisi tarafından ulaştırılmış ve araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyenlere ölçek uygulaması yapılmıştır. Ölçeğin online uygulamasında araştırmacı ilçede görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin kişisel iletişim numaralarına bireysel olarak Google Formlar aracılığı ile ölçeği iletmiştir. Araştırmaya 110 psikolojik danışman ve rehber öğretmen katılmıştır. Katılımcılara yanıtlarının ve kişisel bilgilerinin gizliliği esasları ve araştırmanın etik ilkeler çerçevesinde yürütüleceği bilgisi verilmiş, araştırmanın her adımının etik ilkeler çerçevesinde yürütülmesine özen gösterilmiştir.

Verilerin analizleri araştırmanın alt problemleri doğrultusunda betimsel analizler, korelasyon analizi, bağımsız örneklem t testi analizi, tek yönlü varyans analizi,

Kruskal-Wallis testi, Mann-Whitney U testi kullanılarak yapılmıştır. Araştırma kapsamında toplanan veriler, IBM SPSS Statistics 26 paket programı ile analiz edilmiş ve anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.



BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ile ilgili araştırmanın amacı ve alt amaçları doğrultusunda elde bulgular yer almaktadır.

4.1. PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL EĞİTİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİĞE İLİŞKİN ÖZ YETERLİK ALGILARININ DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

Araştırmanın alt amaçlarından biri olan “psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları ne düzeydedir?” sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma grubuna ait özel eğitim öz yeterlik algılarına yönelik betimleyici istatistikler Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Özel Eğitim Öz Yeterlik Puanlarına Ait Betimleyici İstatistikler ve Puan Dağılımları

Alınan Puan	Yüzdelik Dilim	f	%	$\bar{X}$	S
72-132	%25	27	24.54	147,70	24,57
133-146	%26-50	29	26.36		
147-161	%51-75	26	23.63		
162-200	%76-100	28	25.45		

Tablo 12 incelendiğinde, en düşük 72 ve en yüksek 200 puan alındığı görülmektedir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin 27'sinin (%24,54) 72-132 arasında, 29'unun (%26,36) 133-146 arasında, 26'sının (%23,63) 147-161 arasında ve 28'inin (% 25,45) ise 162-200 arasında puan aldığı görülmektedir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algısı puan ortalamaları ise ($\bar{X}$ =147,70, S= 24,57) olarak bulunmuştur.

4.2. PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARININ DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

Araştırmanın diğer bir alt amacı olan “psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ne düzeydedir?” sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma grubuna ait özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum ölçeği puanlarına yönelik betimleyici istatistikler Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13. Tutum Puanlarına Ait Betimleyici İstatistikler ve Puan Dağılımları

Alınan Puan	Yüzdelik Dilim	f	%	$\bar{X}$	S
30-42	%25	28	25.45	50,19	10,57
43-49	%26-50	28	25.45		
50-59	%51-75	31	28.18		
60-73	%76-100	23	20.90		

Tablo 13 incelendiğinde, en düşük 30 ve en yüksek 73 puan alındığı görülmektedir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin 28'inin (%25,45) 30-42 arasında, 28'inin (%25,45) 43-49 arasında, 31'inin (%28,18) 50-59 arasında ve 23'ünün (% 20,90) ise 60-73 arasında puan aldığı görülmektedir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puan ortalamaları ise ($\bar{X}$ =50,19, S=10,57) olarak bulunmuştur.

4.3. PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL EĞİTİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİĞE İLİŞKİN ÖZ YETERLİK ALGILARI İLE ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Araştırmanın alt amaçlarından biri olan “psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algıları ile özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson momentler çarpım korelasyon analizi ile incelenmiş ve araştırma bulguları Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14. Değişkenlere Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonucu

Değişkenler		Özel Eğitim Öz Yeterlik
Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutum	Korelasyon	-,298**
	p	,002
	N	110

p< 0.01

Tablo 14 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ile özel eğitim öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Pearson moment çarpım korelasyon analizi yapılmış ve negatif yönde, görece düşük (.30’un altında) ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgu psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumları artarken özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarının azaldığını göstermektedir ($r = -0,29$, $p < 0.01$).

4.4. PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL EĞİTİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİĞE İLİŞKİN ÖZ YETERLİK ALGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Araştırmanın alt amacı olan “psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, mesleki çalışma süresi, görev yapılan kurum türü, özel eğitime yönelik hizmet içi eğitim/seminer alma durumları bakımından anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır.

4.4.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Araştırma bulguları Tablo 15’te gösterilmiştir.

Tablo 15. Cinsiyet Değişkenine Göre T Testi Tablosu

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Özel Eğitim Öz Yeterlik	Kadın	82	147,26	22,72	108	-0,321	0,749
	Erkek	28	149,00	29,75			

Tablo 15 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark görülmemektedir [$t_{(108)}=-0,321$, $p>0.05$].

4.4.2. Yaş Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Araştırma bulguları Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16. Yaş Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Değişkenler	Yaş	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Özel Eğitim Öz Yeterlik	26-30	48	55,70	2	3,662	0,160	-
	31-35	41	60,89				
	36 ve Üzeri	21	44,52				

Tablo 16 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının yaş değişkenine göre farklılaşmadığı görülmektedir [$\chi^2_{(2)} = 3,66$, $p > 0,05$].

4.4.3. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının eğitim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Araştırma bulguları Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre T Testi Tablosu

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Özel Eğitim Öz Yeterlik	Lisans	89	148,07	23,95	108	0,323	0,747
	Yüksek Lisans	21	146,14	27,60			

Tablo 17 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarında eğitim düzeylerine göre anlamlı fark görülmemiştir [$t_{(108)}=0,323$, $p>0.05$].

4.4.4. Mesleki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının mesleki çalışma süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Araştırma bulguları Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18. Mesleki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Tablosu

Değişkenler	Mesleki Çalışma Süresi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Özel Eğitim Öz Yeterlik	10 Yıldan Az	80	58,23	4658,50	981,50	0,142
	10 Yıldan Çok	30	48,22	1446,50		

Tablo 18 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının mesleki çalışma sürelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarında mesleki çalışma sürelerine göre anlamlı fark görülmemiştir ($U=981,50$, $p>0,05$).

4.4.5. Görev Yapılan Kurum Türü Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının çalışılan kurum türü değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analize sadece ilkokul,

ortaokul ve lisede görev yapan katılımcılar dahil edilmiştir. Araştırma bulguları Tablo 19 ve Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 19. Kurum Türü Değişkenine Göre Betimsel İstatistikler

	Çalışılan Kurum Türü	N	$\bar{X}$	Ss
Özel Eğitim Öz Yeterlik	İlkokul	48	147,9583	28,62
	Ortaokul	36	145,5556	22,75
	Lise	20	151,1500	20,26

Tablo 20. Kurum Türü Değişkenine Göre Varyans Analizi

	Kurum Türü	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Özel Eğitim Öz Yeterlik	Gruplar arası	406,635	2		0,319	0,728	-
	Grup içi	64427,356	101				
	Toplam	64833,990	103				

Tablo 20 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının çalıştıkları kurum türüne göre farklılaşmadığı görülmektedir [$F_{(2-101)}=0,319$, $p>0.05$].

4.4.6. Özel Eğitime Yönelik Hizmet İçi Eğitim/Seminer Alma Durumu Değişkenine Göre Öz Yeterliğin İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının hizmet içi eğitim/seminer alıp almama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek

amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Araştırma bulguları Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21. Hizmet İçi Eğitim/Seminer Değişkenine Göre T Testi Tablosu

Değişkenler	Hizmetiçi Eğitim/Seminer	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Özel Eğitim Öz Yeterlik	Evet	58	150,06	22,30	108	1,064	0,28
	Hayır	52	145,07	26,85			

Tablo 21 incelendiğinde hizmet içi eğitim/seminer alan ve almayan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarında anlamlı fark görülmemektedir [$t_{(108)}=1,064$, $p>0.05$].

4.5. PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMENLERİN ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Araştırmanın alt amaçları olan “psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, mesleki çalışma süresi, görev yapılan kurum türü, özel eğitime yönelik hizmet içi eğitim/seminer alma durumları bakımından anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır.

4.5.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Araştırma bulguları Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22. Cinsiyet Değişkenine Göre T Testi Tablosu

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutum	Kadın	82	49,57	10,96	108	-1,049	0,296
	Erkek	28	52,00	9,27			

Tablo 22 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puanlarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark görülmemektedir. [$t_{(108)}=-1,049$, $p>0.05$].

4.5.2. Yaş Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Araştırma bulguları Tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo 23. Yaş Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Değişkenler	Yaş	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutum	26-30	48	58,41	2	3,577	0,167	-
	31-35	41	48,34				
	36 ve Üzeri	21	62,83				

Tablo 23 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının yaş değişkenine göre farklılaşmadığı görülmektedir [$\chi^2_{(2)} = 3,57, p > 0,05$].

4.5.3. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının eğitim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Araştırma bulguları Tablo 24’te gösterilmiştir.

Tablo 24. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre T Testi Tablosu

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutum	Lisans	89	50,34	10,55	108	0,320	0,749
	Yüksek Lisans	21	49,52	10,89			

Tablo 24 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının eğitim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puanlarında eğitim düzeylerine göre anlamlı fark görülmemiştir [$t_{(108)}=0,320, p>0.05$].

4.5.4. Mesleki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının mesleki çalışma süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Araştırma bulguları Tablo 25’te gösterilmiştir.

Tablo 25. Mesleki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Tablosu

Değişkenler	Mesleki Çalışma Süresi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutum	10 Yıldan Az	80	53,33	4266,00	1026,00	0,243
	10 Yıldan Çok	30	61,30	1839,00		

Tablo 25 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının mesleki çalışma sürelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puanlarında mesleki çalışma sürelerine göre anlamlı fark görülmemiştir ($U=1026,00$, $p>0,05$).

4.5.5. Görev Yapılan Kurum Türü Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının çalışılan kurum türü değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analize sadece ilkokul, ortaokul ve lisede görev yapan katılımcılar dahil edilmiştir. Araştırma bulguları Tablo 26 ve Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 26. Kurum Türü Değişkenine Göre Betimsel İstatistikler

	Çalışılan Kurum Türü	N	$\bar{X}$	Ss
Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutum	İlkokul	48	49,0417	10,51
	Ortaokul	36	50,6111	11,59
	Lise	20	53,5000	8,24

Tablo 27. Kurum Türü Değişkenine Göre Varyans Analizi

	Kurum Türü	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutum	Gruplar arası	282,182	2	141,091	1,273	0,284	-
	Grup içi	11195,472	101	110,846			
	Toplam	11477,654	103				

Tablo 27 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının çalışılan kurum türü değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının çalıştıkları kurum türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir [$F_{(2-101)}=1,273$, $p>0.05$].

4.5.6. Özel Eğitime Yönelik Hizmet İçi Eğitim/Seminer Alma Durumu Değişkenine Göre Tutum Puanlarının İncelenmesi

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının hizmet içi eğitim/seminer alıp almama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Araştırma bulguları Tablo 28’te gösterilmiştir.

Tablo 28. Hizmet İçi Eğitim/Seminer Değişkenine Göre T Testi Tablosu

Değişkenler	Hizmetiçi Eğitim/Seminer	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutum	Evet	58	50,22	10,60	108	0,035	0,97
	Hayır	52	50,15	10,64			

Tablo 28 incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının hizmet içi eğitim/seminer alıp almama durumuna göre anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediğini tespit etmeye yönelik yapılan t testi analizi sonuçlarına göre hizmet içi eğitim/seminer alan ve almayan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puanları arasında anlamlı bir fark görülmemektedir [$t_{(108)}=0,035$, $p>0.05$].

BÖLÜM 5

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın alt amaçları doğrultusunda tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. TARTIŞMA

5.1.1. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarının Tartışılması

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algısı puan ortalamaları 147,70 (S= 24,57) olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en düşük puanın 40 ve en yüksek puan 200 olduğu göz önüne alındığında bu araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde öz yeterlik algılarının orta düzeye yakın olduğu söylenebilmektedir. Aksoy ve Diken (2009a), bu araştırmada da kullanılan özel eğitim öz yeterlik ölçeğini geliştirdikleri ve geçerlik güvenirliğini de inceledikleri araştırmalarında katılımcıların öz yeterlik puan ortalamalarını 131.9 (S= 30,89) olarak bulmuş ve psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde öz yeterlik algılarının orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgu yapılan bu araştırma sonucu ile tutarlıdır. Araştırmanın bu bulgusunda danışmanların öz yeterlik algıları düşük çıkmamış nitekim çok yüksek de çıkmamıştır. Bu araştırma bulgusu alan yazında yer alan diğer araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir (Deniz, 2017; Sönmez, Koçyiğit ve Gürel Selimoğlu, 2020; Yılmaz Bingöl, 2018). Bu bulgu lisans eğitimlerinde özel eğitime yönelik ders saatlerinin az ve kuramsal düzeyde olması, mesleki çalışma süreleri içerisinde de özel gereksinimi olan bireylerin ihtiyaçları ve

yasal yükümlülüklerine ilişkin kalıcı bilgiler edinmemiş olmaları ile açıklanabilir. Nitekim alan yazında lisans eğitimleri boyunca alınan özel eğitime yönelik derslerin kişileri çalışma hayatlarında karşılaşacakları iş yüküne ve özel eğitime yönelik sorumluluklarına hazırlamadığı yönünde (Wood Dunn ve Baker, 2002; Arşit, 2019) ve özel eğitimde deneyim sahibi olmanın öz yeterliği arttırdığı yönünde (Aksoy ve Diken, 2009b; Goldsmith, 2011) araştırma bulguları yer almaktadır. Ayrıca kurum deneyimi gibi yaşantısal kazanımların öz yeterliği arttırdığı (Vural Batık ve Fırıncı Kodaz, 2018; Malone, 2021) da görülmektedir.

Psikolojik danışmanların, özel eğitime ilişkin öz yeterlikleri ile mesleki tükenmişlikleri arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, özel eğitime yönelik öz yeterlik algısının mesleki tükenmişliğin %13'ünü açıkladığı (Kumcağız, Demir ve Karadaş, 2017) ve kaygı düzeyi arttıkça tükenmişlik düzeyinin de arttığı, kendini mesleklerinde yeterli hissedenden kişilerin ise daha az kaygı ve tükenmişlik yaşadığı (Gönüldaş ve Gümüşkaya, 2022) bilinmektedir. Alan yazında yer alan bu araştırmalar ışığında yapılan bu araştırma bulgusu değerlendirildiğinde ise öz yeterlik algısının düşmesinin mesleki tükenmişliği ve kaygıyı beraberinde getirebileceği, alan yazında da vurgulandığı üzere (Kola, 2012) yüksek öz yeterliğe sahip olmanın özel eğitime yönelik görev ve sorumlulukları yerine getirirken etkili olmada önemli olabileceği düşünülmekte olup, bu bağlamda psikolojik danışmanların öz yeterlikleriyle mesleki tükenmişlikleri ile ilgili yeni araştırmaların yapılmasının önemli olabileceği öngörülmektedir.

5.1.2. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarının Tartışılması

Araştırmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puan ortalamaları 50,19 (S= 10,57) olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmasının gerçekleştirildiği araştırmada (Yaşın Dökmen, 2000) çalışma grubunda gözlenen en düşük ve en yüksek tutum puanlarına bakıldığında alınan en düşük puan 60, en yüksek puan 150 olarak, tutum puan ortalamaları ise 121.52 (S =14.14) olarak bulunmuş ve bu sonuçlar araştırmacı tarafından 'tutumları fazla olumsuz değil' olarak değerlendirilmiştir. Geçerlik güvenirlik çalışması bulguları ile yapılan bu araştırma bulguları karşılaştırıldığında,

ölçekten alınabilecek en yüksek puanın 150 ve en düşük puanın 30 olduğu ve puan arttıkça özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumların da arttığı göz önünde bulundurulduğunda, bu araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puanlarının düşüğe yakın olduğu söylenebilir.

Vural Batık (2018), psikolojik danışman adayları ile yaptığı araştırmasında bu araştırmada kullanılan ölçek ile aynı ölçeği kullanmış ve psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puan ortalamalarını lisans eğitimi başında 122.81 (S= 11,53) ve lisans eğitimi sonunda 101.59 (S= 27,11) olarak bulmuştur. Alan yazın bulguları göz önüne alındığında bu çalışmanın katılımcılarının özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının olumsuzla yakın olduğu ifade edilebilir. Bu bulgu araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%95) görev yaptığı okullarda özel gereksinimi olan bireylerin bulunması sebebiyle iş yüklerinin artmış olabileceğini, artan iş yükünün de mesleki tükenmişlik gibi durumları beraberinde getirmiş olabileceğini ve bu tür durumların da olumsuz tutumlara yol açmış olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim mesleki tükenmişliğin, artan iş yükünün ve çalışma sürelerinin kişilerin işlerine ve diğer insanlara karşı olumsuz tutumlara yol açtığı görülmektedir (örneğin, Öztürk, 2018; Persico, 2004). Dolayısıyla tükenmişlik yaşayan, çalıştığı şartlardan memnun olmayan, çevresine karşı duyarsızlaşmış olan danışmanların özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının olumsuz yönde etkilenmiş olabileceği akla gelmektedir. Araştırmanın bu bulgusu araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin sadece %4'ünün ailesinde özel gereksinimi olan bir birey bulunması ile de açıklanabilir. Ailesinde özel gereksinimi olan bir birey bulunması kişilerin duyarlılıklarının artmasında ve olumlu tutumlar oluşturmada etkili olabilmektedir (Çolak ve Çetin, 2014; Pesen ve Demirhan, 2021). Özel gereksinimi olan bireylerle vakit geçiren, bu bireylere yönelik bilgi edinen ve etkileşimde bulunan kişilerin tutumlarının olumlu etkileneceği bilgisi bağlamında katılımcı psikolojik danışmanların tutumlarının düşük olmasının bu bağlamda da değerlendirilebileceğini akla getirmektedir.

Bu araştırmaya katılan psikolojik danışmanların tutum puanlarının olumsuzla yakın olmasının akla gelen diğer bir açıklaması lisans eğitimleri boyunca özel eğitime

yönelik aldıkları derslerin sınırlı sayıda ve teorik olmasından kaynaklanmış olabileceğidir. Örneğin Çitil, Karakoç ve Küçüközyiğit (2018) tarafından yapılan çalışmada özel eğitim lisans dersinin öğretmen adaylarının özel eğitim ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik bilgi düzeyini arttırmış olmasına karşın özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu da lisans düzeyinde verilen derslerin içerik açısından olumlu tutumlar oluşturmada yetersiz kaldığını düşündürmektedir. Çimşir (2019) Anadolu Üniversitesi PDR lisans programında verilen ve içeriği ASCA standartlarına uygun olarak düzenlenen, sadece bilgi vermeye yönelik olmayan, özel gereksinimi olan bireylerle etkileşimi de içeren Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik dersinin PDR öğrencilerinin özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumlarını arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bu alan yazın bulguları ışığında kişilerin olumlu tutumlar oluşturmada sadece bilgilendirilmelerinin yetersiz kaldığı, yaşantısal deneyim edinmelerinin daha etkili olduğu söylenebilir.

Araştırma katılımcılarının tutum puanlarının olumsuz yakın olması bu araştırmada kullanılan tutum ölçeğinin doğrudan özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik tutumları ve kaynaştırma/bütünleştirme eğitime yönelik tutumları değil, genel anlamda ‘engellilere’ yönelik tutumları ölçmesi ile de ilişkili olabilir. Ölçeğin maddeleri incelendiğinde kişilerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik sadece okul ortamı ile sınırlandırılmış bir alanda sergiledikleri tutumların ötesinde sosyal hayatta özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını ölçmeyi hedefleyen maddeler içerdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin olumsuz yakın tutumları sadece çalıştıkları okullarda eğitim alan özel gereksinimi olan bireylerle sınırlı olmayıp, genel anlamda toplumdaki tüm özel gereksinimi olan bireylere ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarına yönelik tutumlarını kapsıyor olabilir.

5.1.3. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algıları ile Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Araştırmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ile özel eğitim öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin

incelenmesi amacıyla Pearson moment çarpım korelasyon analizi yapılmış ve negatif yönde, görece düşük (.30'un altında) ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r = -0,29$, $p < 0,01$). Elde edilen bulgular psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumları artarken özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarının azaldığını göstermektedir. Bu bulgu katılımcıların özel eğitimde kendilerini yetkin ve yeterli algıladıklarında özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumlarının azaldığı veya tutumları görece olumsuz olan psikolojik danışmanların öz yeterlik algılarının yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Torrence (2012) araştırmasında öz yeterliği yüksek olan okul danışmanlarının özel gereksinimi olan bireylere hizmet sunmada kendilerini daha yeterli hissettikleri bulgusuna ulaşırken, okul danışmanlarının özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ve öz yeterlikleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulmuştur. Bu bulguya göre daha olumsuz tutumlara sahip danışmanlar kendilerini daha yeterli hissetmektedirler. Torrence (2012) tarafından yapılan araştırmanın bulguları yapılan bu araştırmanın bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Bu bulgu psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterliklerini ve tutumlarını değerlendirirken öz farkındalıklarını objektif olarak yansıtmamış olabileceklerini akla getirmektedir. Nitekim alan yazında bireylerin gerçek performansları ile kendi yeterliklerine yönelik algılarının farklı olduğuna dair bulgular yer almaktadır (Bandura ve Adams, 1977; Zimmerman, 1995). Şahan (2019) ise bu araştırma bulgusundan farklı olarak psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumları ile özel eğitim öz yeterlik algıları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Yine alan yazında yer alan çalışmalarda öz yeterlik ve tutum arasında pozitif yönde bir ilişki olduğuna yönelik araştırma bulguları olmakla birlikte (Diken, 2006; Kıran ve Dengiz, 2019; Montgomery ve Mirenda, 2014; Urton, Wilbert, ve Hennemann, 2014), özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlar ve öz yeterlik arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu gösteren çalışma bulguları da mevcuttur (Sharma, Shaukat ve Furlonger, 2015).

Bu bulgu değerlendirilirken ayrıştırılması gereken bir diğer nokta ise özel gereksinimi olan bireylere yönelik hizmet sunma ile tutumlar arasındaki ilişkidir. Öz yeterlik üzerine oldukça önemli çalışmalar yapan Bandura (1977), kişilerin kendilerine verilen

işleri başarı ile tamamlamalarının öz yeterliklerini arttırdığını söylemektedir. Bu bilgiden yola çıkarak okul danışmanlarının BEP hazırlama sürecine dahil olmaları, RAM'a gönderilmesi gereken yönlendirme formlarını hazırlamaları, kaynaştırma/bütünleştirmeye yönelik çalışmalar yapmaları gibi rutin işlerini yerine getirmeleri öz yeterliklerini arttıran bir etken olarak görülebilmektedir. Tutum kavramı incelendiğinde ise, tutumun duygu, düşünce ve davranış boyutlarının olduğu ve tutumların her zaman davranışlara yansımadağı bilinmektedir. Ayrıca kişilerin dahil oldukları grupların kurallarına göre, toplum tarafından ödüllendirilen doğru davranışı ve doğru tutumu öğrendikleri ve buna uygun davranışlar sergiledikleri düşünülmektedir (İnceoğlu, 2011). Bu bilgiden yola çıkarak kendilerine yasa ve yönetmelik gibi resmi bağlayıcılar tarafından verilen görev ve sorumluluklarını yerine getiren danışmanların, duygu ve düşünce boyutlarında olumsuz tutumlara sahip olsalar dahi bu olumsuz tutumlarını davranış boyutuna taşımayabilecekleri ve kendilerini yaptıkları işlerde yeterli hissedebilecekleri akla gelmektedir. Bu da olumsuz tutumlara sahip psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterliklerinin yüksek olması bulgusu ile ilişkilendirebilmektedir.

Araştırmanın bu bulgusu olumlu tutumların artmasının meslek elemanlarının kendi mesleki yeterliklerini sorgulamaya başlayarak, kendilerinde geliştirmeleri gereken yönlerle ilişkin farkındalıklarının artmasına ve bu doğrultuda öz yeterliklerinin azalmasına yol açabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, olumlu tutumların bireylerin özel gereksinimi olan bireylere ve onların hakları, eğitimleri gibi konulara ilişkin farkındalıklarını arttırabileceğinden, mesleki yeterliklerinin düzeyine ilişkin farkındalıklarının artabileceğini ve öz yeterlik algılarının azalabileceğini akla getirmektedir (Erhard ve Umanksy, 2005).

Araştırmanın katılımcılarının olumlu tutumları azalırken öz yeterliklerinin artıyor olması psikolojik danışmanların kendilerini özel gereksinimi olan bireylerle çalışmaya hazır hissetmemeleri ile açıklanabilir. Çimşir ve Carney (2017) araştırmalarında psikolojik danışmanların özel gereksinimi olan bireylerle çalışmaya kendilerini hazır hissetmelerinde tutumun önemli bir etken olduğu ve danışmanların özel gereksinimi olan bireylerle çalışmaya kendilerini hazır hissetmedikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmaya katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin de rutin evrak işleri gibi görev ve sorumluluklarında kendilerini yeterli hissederken, özel gereksinimi olan

bireyle çalışmaya hazır hissetmemelerinin olumsuz tutumlara yol açmış olabileceğini akla getirmektedir.

Kendilerini yetersiz algılayan ve iş yükü fazla olan psikolojik danışmanların tükenmişlik yaşayabileceği (İkiz, 2010; Kim ve Lambie, 2018), yaşanan bu tükenmişlik sonucunda öz yeterliklerinin azalabildiği görülmektedir (Gündüz, 2012). Azalan öz yeterlik algılarının da psikolojik danışmanların tutumlarını olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Özel eğitime yönelik evrak işlerinin fazla olması, okul yönetiminin, diğer öğretmenlerin ve ailelerin desteğinin yetersiz olması psikolojik danışmanların tükenmişlik yaşamasına, tükenmişlik ile gelen düşük öz yeterlik algısının özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumsuz tutumlara yol açabileceği düşünülmektedir. Öz yeterlik ve tutumla ilişkili bir diğer kavram ise iş doyumudur. Kişilerin iş doyumları içsel faktörler olan; kişisel başarıları, sorumlulukları ve çalışma yöntemleri ile ilişkilendirilirken, başarılarının takdir görmesi, alınan dönütler ve maaş ise dışsal faktörler olarak görülmektedir. Aynı zamanda çevreden gelecek destek, çalışma arkadaşları ve yöneticiler de iş doyumunu etkileyen faktörlerdir (Aziri, 2011). Öz yeterlik ve iş doyumuna arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Bogler ve Nir, 2012; Köksal, 2019). Kişilerin iş doyumları arttıkça özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları da olumlu olarak etkilenmekte, iş doyumunu azaldıkça özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlar olumsuzlaşmaktadır (Taller Azulay, Heiman ve Olenik Shemesh, 2022). İş doyumunun hem öz yeterlik hem de tutumla olan ilişkisi düşünüldüğünde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylerle ilgili kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri içsel bir doyum sağlayarak öz yeterliklerinin artmasına olanak tanırken, kaynaştırma/bütünleştirme faaliyetlerinin yürütülmesinde aile, diğer öğretmenler ve idareciler tarafından destek görmemeleri gibi dışsal etkenlerin iş doyumlarını azaltan ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını olumsuz etkileyen bir faktör olabileceği düşünülmektedir. Demirbilek ve Levent (2020) yaptıkları araştırmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik diğer öğretmenlerin davranışlarına ilişkin görüşlerini inceledikleri araştırmalarında, danışmanların diğer öğretmenlerin BEP çalışmalarını özensiz yaptıklarına, özel gereksinimi olan bireylere yönelik bütünleştirici davranmadıklarına ve olumsuz tutumlara sahip olduklarına yönelik görüşleri olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Yine

Ekşi (2010) tarafından yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin tutumlarının özel eğitim öğretmenlerine göre daha olumsuz olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu da psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterliklerinin yüksek olmasıyla birlikte çevresel faktörlerin etkisiyle olumsuz tutumlara sahip olabileceklerini akla getirmektedir.

5.1.4. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından Tartışılması

Araştırmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark görülmemiştir. Bu araştırmanın örneklemine dahil olan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının cinsiyetlerine göre farklılaşmaması alan yazında yer alan çalışmaların bazıları ile örtüşmektedir. Bu araştırma ile benzer şekilde; Aksoy ve Diken (2009b), Kola (2012), Gürbüz (2012), Özdemir (2018) ve Arşit (2019) de çalışmalarında psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulmamışlardır. Yüksel (2010), Şahan (2019) ve Köksal (2019) ise psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarında erkekler lehine anlamlı bir farka ulaşmışlardır. Bu araştırmanın bulgusu katılımcıların kendilerini yeterli görme durumlarının kadın ve erkek olmalarına göre değil yaptıkları işe kendilerini ne kadar yetkin hissettiklerine göre değişebileceğini düşündürmektedir. Nitekim alan yazında psikolojik danışmanlık mesleğinin herhangi bir cinsiyete atfedilmediği, öz yeterliğin kişilerin cinsiyeti dışında farklı değişkenlerden etkilendiği, mezun olunan lisans programı ve uzman desteğinin varlığı değişkenlerine göre öz yeterlik algısının farklılaştığı vurgulanmaktadır (örneğin; Aksoy ve Diken, 2009b; Arşit, 2019).

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının yaş değişkenine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aksoy ve Diken (2009b) ve Şahan (2019) tarafından yapılan araştırma sonuçları da bu çalışmanın sonuçları ile benzer şekilde yaş değişkeninin psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algıları üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığını göstermektedir. Bu araştırma sonucu bireylerin kendilerini yetkin ve yeterli hissetmelerinin yaş arttıkça

artan bir durum olmadığını, edindikleri tecrübeler ile daha ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarında eğitim düzeylerine göre anlamlı fark görülmemiştir. Arşit (2019) ve Gürbüz (2012) çalışmalarında bu çalışma ile benzer sonuçlara ulaşırken, Köksal (2019) çalışmasında lisansüstü eğitim düzeyine sahip psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgu alan yazında da vurgulandığı üzere (örneğin Arşit, 2019) öz yeterlik algılarında eğitim düzeyinden ziyade alınan eğitimin gerek niceliği (örneğin, lisans eğitimlerinde kaç tane özel eğitimle ilişkili ders alındığı), gerekse niteliği (örneğin, lisans eğitimlerinde uygulamalı ders alıp alınmadığı) gibi etmenlerin öz yeterlik üzerinde yordayıcı olabileceğini düşündürmektedir.

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarında mesleki çalışma sürelerine göre anlamlı fark görülmemiştir. Aksoy ve Diken (2009b), Gürbüz (2012) ve Köksal (2019) çalışmalarında mesleki çalışma süresi arttıkça özel eğitim öz yeterlik algılarının arttığı sonucuna ulaşırken, Goldsmith (2011) ve Arşit (2019) tarafından yapılan araştırmaların bulguları bu araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Kişilerin aynı meslek çatısı altında uzun süreler yer alması kendini yeterli görmesini etkileyecek bir kriter olarak düşünülebilmektedir (Aksoy ve Diken, 2009b; Gürbüz, 2012; Köksal, 2019) ancak bu araştırmanın sonuçları psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarının çalışma sürelerine göre anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bu çalışmada mesleki çalışma süresine göre anlamlı bir farka ulaşılabilmesi özel eğitime yönelik öz yeterlik üzerinde farklı değişkenlerin etkili olabileceğini akla getirmektedir.

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algıları çalıştıkları kurum türü değişkenine göre farklılaşmamaktadır. Boulden Jr. (2020) çalışmasında özel gereksinimi olan öğrencilerle çalışırken ortaokulda görev yapan okul danışmanlarının, ilkokulda görev yapanlardan, lisede görev yapan danışmanların da ilkokulda görev yapanlardan, kendilerini daha yeterli hissettikleri sonucuna ulaşmıştır. Goldsmith (2012) üstün yetenekli öğrencilerle çalışan okul danışmanlarının öz yeterliklerini incelediği çalışmasında kurum türü ile öz yeterlik algısı arasında anlamlı

bir ilişki olduğu, ilkokulda çalışan danışmanların öz yeterliklerinin ortaokul ve lisede çalışanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Arşit (2019) çalışmasında RAM’da ve özel eğitim okulunda çalışan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterlik puanlarını karşılaştırmış ve kurum türü değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Köksal (2019) da benzer şekilde normal okulda ve özel eğitim okulunda çalışan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterlik puanlarını karşılaştırmış ve özel eğitim okulunda çalışanlar lehine anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alan yazında çalışılan kurum türü değişkeninin öz yeterlik üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığına dair araştırma bulguları da yer almaktadır (Şahan, 2019). Bu çalışmada psikolojik danışmanların öz yeterlik algılarının çalıştıkları kurum türü değişkenine göre farklılaşmaması öz yeterliği yordayan farklı değişkenler olabileceğini akla getirmektedir. Bu araştırmanın verileri toplanırken genelde ilkokul, lise ve ortaokulda görev yapmakta olan psikolojik danışmanlar araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul etmiş, RAM ve özel eğitim uygulama okullarından yeterli katılımcıya ulaşılamamıştır. Bu da danışmanların farklı kurum türlerinde çalışmalarının öz yeterlik algıları üzerinde nasıl bir fark oluşturduğunun incelenmesinde bir sınırlılık olarak görülmektedir. Bu çalışmanın analiz sürecine dahil edilen kurum türleri dışında BİLSEM, özel eğitim ve uygulama okulları gibi özel gereksinimi olan bireylerin eğitim aldıkları kurumlarda yapılacak araştırmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir.

Hizmet içi eğitim/seminer alan ve almayan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algılarında anlamlı fark görülmemektedir. Şahan (2019) hizmet içi eğitim/seminer alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin kendilerini daha yeterli gördükleri sonucuna ulaşırken, Arşit (2019) bu çalışma sonucu ile benzer şekilde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin hizmet içi eğitim/seminer alıp almama değişkenine göre özel eğitim öz yeterlik algılarında anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Özel eğitim alanında eğitim almanın kişilerin bilgi seviyesini arttırması, kişileri daha donanımlı hale getirmiş olması beklenmektedir. Bu araştırmanın örneklemini oluşturan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterlik algılarının aldıkları eğitimler ile anlamlı bir fark oluşturmuyor olması katılımcıların aldıkları hizmeti içi eğitimlerin içeriğinin yeterli görülmemesi, bilgi verme basamağında kalması ve kalıcı öğrenme sağlanmamasından

kaynaklamış olabileceğini akla getirmektedir. Her ne kadar alınan eğitimler bilgi ve beceri bağlamında mesleki yeterliklerin ve dolayısıyla öz yeterliğin artmasında önemli olarak görülse de (Sönmez, Alptekin ve Bıçak, 2018), alınan eğitimlerin niteliğinin ve içeriğinin öz yeterlik bağlamında daha önemli ve irdelenmesi gereken bir değişken olduğu akla gelmektedir.

5.1.5. Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Gereksinimi Olan Bireylere Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Tartışılması

Araştırmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puanlarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark görülmemiştir. Benzer araştırmalara bakıldığında farklılaşan bulgular görülmekle birlikte ağırlıklı olarak, bu araştırmada olduğu gibi cinsiyetin tutum puanlarını yordayıcı bir değişken olmadığı yönünde bulgular görülmektedir. Örneğin O'Rorke-Trigiani (2003) araştırmasında eğitimcilerin ve okul psikolojik danışmanlarının kaynaştırma ve bütünleştirme eğitimine yönelik tutumlarında cinsiyete göre anlamlı fark bulmuş ve kadınların erkeklere göre daha olumlu tutumlara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Onur (2009) çalışmasında rehber öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulmamış, Vural Batık (2018) da benzer olarak psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulamamıştır. Bu bulgu tutumlar üzerinde cinsiyet değişkeni dışında başka değişkenlerin yordayıcı etkisinin olduğunu akla getirmektedir. Nitekim alan yazında tutumların üzerinde okulun konumu, bireylerin özel gereksinim tanısı, çevrelerinde özel gereksinimi olan birey olması değişkenlerinin daha etkili olduğu yönünde bilgiler mevcuttur (örneğin; O'Rorke-Trigiani, 2003; Alver, Bozgeyikli ve Işıklar, 2011).

Araştırmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının yaş değişkenine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Onur (2009) ve Şahan (2019) da çalışmalarında bu çalışma ile benzer şekilde rehber öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Tutumlar kişilerin yaşantıları ile şekillenmekte ve bazı faktörler ile değişmektedir. Tutumların değişiminde kişinin değerleri, toplumsal ve bireysel gelişimi etkili olabileceği gibi

sosyal ilişkileri ve edindiği farklı deneyimler de etkili olabilmektedir (Albarracin ve Shavitt, 2018). Yaş faktörünün deneyim kazanma bağlamında tutumlar üzerinde anlamlı bir etkisinin olması beklenilebilmektedir. Yuker, Block ve Young (1970) özel gereksinimi olan bireylere yönelik yapılan ölçümlerde demografik değişkenlerin rolünü incelemişlerdir. İncelen demografik değişkenlerden biri olan yaş değişkeninin tutumlar üzerindeki rolü; kişilerin kaç yaşında olduklarından ziyade, o yaşa gelene kadar edinilen tecrübeler ile ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlar incelenirken yaşa göre ilişki bulunmaması beklenen bir bulguyken, ilişki bulunan durumlarda ise deneyimlerin etkisinin olduğu söylenebilmektedir. Yapılan bu araştırmada tutumların yaş değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmaması katılımcıların özel gereksinimi olan bireylerle ilgili tecrübelerinin azlığı ile ilişkilendirilebilir.

Araştırmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarında eğitim düzeylerine göre anlamlı fark görülmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu alan yazında yer alan araştırma bulguları ile tutarlıdır. Romano vd. (2009) okul danışmanlarının özel gereksinimi olan öğrencilerine yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmalarında bu çalışma ile benzer şekilde eğitim düzeyinin psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarında anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Onur (2009) da çalışmasında bu çalışma ile benzer şekilde psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarının eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Eğitim düzeyinin tutumlar üzerinde anlamlı bir fark oluşturması için kişilerin lisans sonrası eğitimlerinde özel gereksinimi olan bireyler ve özel eğitime yönelik bilgi ve deneyim kazanması beklenmektedir. Psikolojik danışmanlık ve rehberlik lisansüstü programları kişileri akademik hayata hazırlamaya, danışmanlık becerilerini geliştirmeye yönelik dersler içermekle birlikte uygulamaya yönelik ders içerikleri sınırlı olmakta, özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin becerileri geliştirmede etkili olmadığı düşünülmektedir (örneğin, Avcı, Poyrazlı ve Gençoglu, 2020). Bu araştırma bulgusunda da eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık çıkmaması bu faktörler ile açıklanabilir. Eğitim düzeyi ile ilgili bulgularda görüldüğü üzere lisansüstü eğitimin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlara da özel eğitimle ilgili öz yeterliğe de

anlamli bir katkısı olmamıştır. Bu bulgu lisansüstü programların sağladığı farkındalıklar ve yeterlikler açısından akla yeni sorular getirmektedir. Özellikle lisans ve lisansüstü eğitim programları içeriklerinin gözden geçirilmesi ve psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere özel eğitim alanında ne kadar yetkinlik kazandırdığı açısından değerlendirilmesi gerektiği akla gelmektedir.

Araştırmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puanlarında mesleki çalışma sürelerine göre anlamlı fark görülmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu bağlamında alan yazında farklılaşan sonuçlar söz konusudur. Şahan (2019) da çalışmasında, bu çalışmada ulaşılan sonuçla benzer şekilde, psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puanlarında mesleki çalışma sürelerine göre anlamlı fark bulamamıştır. Persico (2004) ise çalışmasında psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin mesleki çalışma süreleri arttıkça özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumlarının azaldığı sonucuna ulaşmıştır. O'Rorke-Trigiani (2003) ise araştırmasında üç ve altında mesleki çalışma süresine sahip eğitimcilerin ve okul psikolojik danışmanlarının kaynaştırma/bütünleştirme eğitime yönelik tutumlarının, on ve üzeri mesleki çalışma süresine sahip olanlardan daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alan yazında görüleceği üzere çalışma süresi arttıkça negatif tutumların artması psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin tükenmişlikleri ile ilişkili olabilir. Tükenmişlik düzeyi artan danışmanların da öğrencilere sundukları hizmet azalmaktadır (Mullen ve Gutierrez, 2016). Bu araştırmanın örneklemini oluşturan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin tutum puanlarının meslekte yer alma sürelerinden etkilenmemesi bulgusu, alan yazında farklılaşan bulgularla birlikte ele alındığında tutumları etkileyebilecek değişkenlerle ilgili daha fazla araştırma yapılması gerekliliğini düşündürmektedir.

Araştırmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının çalıştıkları kurum türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç alan yazında yer alan diğer bazı çalışmalar ile tutarlıyken (Persico, 2004; Şahan, 2019), O'Rorke-Trigiani (2003) ilkokulda çalışan eğitimcilerin ve okul psikolojik danışmanlarının kaynaştırma ve bütünleştirme eğitime yönelik tutumlarının ortaokulda çalışanlara göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel

gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının çalışılan kurum türü dışında farklı değişkenlerden etkilendiği görülmektedir. Alan yazında danışmanları özel gereksinimi olan bireylerle çalışmaya hazırlayacak ders içeriklerinin yeterli olmaması, kurum deneyimi, gözlem, staj gibi imkanların kısıtlı düzeyde olmasının tutumlarını olumsuz etkilediğine yönelik araştırma bulguları yer almaktadır (Romano vd., 2009). Bu araştırmanın verileri toplanırken genelde ilkokul, lise ve ortaokulda görev yapmakta olan psikolojik danışmanlar araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul etmiş, RAM ve özel eğitim uygulama okullarından yeterli katılımcıya ulaşılamamıştır. Bu da danışmanların farklı kurum türlerinde çalışmalarının özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları üzerinde nasıl bir fark oluşturduğunun incelenmesinde bir sınırlılık olarak görülmektedir. Bu çalışmanın kapsamında yer alan kurum türlerinin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları etkilemediği söylenebilir. Bu çalışmanın analiz sürecine dahil edilen kurum türleri dışında özel gereksinimi olan bireylerin eğitim aldıkları kurumlarda yapılacak araştırmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının hizmet içi eğitim/seminer alıp almama durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. şahan (2019), Onur (2009) ve Romano vd., (2009) tarafından yapılan çalışmalarda da benzer sonuca ulaşılmıştır. Nitekim alan yazında psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere sunulan hizmet içi eğitimlerin yetersiz görüldüğü (Bengisoy ve zdemir, 2019), nitelik ve nicelik açısından hizmet içi eğitim programlarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğuna yönelik araştırma bulguları yer almaktadır (Günbayı ve Taşdöğen, 2012). Bu araştırmanın katılımcılarının aldıkları hizmet içi eğitim/seminer çalışmalarının içeriği bilinmemekle birlikte psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeleri amacıyla hazırlanacak hizmet içi eğitim/seminer çalışmalarının etkisi araştırılabilir.

5.2. SONUÇ

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarını incelemeye yönelik çalışmalar yakın zaman içinde araştırmalara konu olsa da bu konuda yapılmış çalışma sayısı halen oldukça sınırlıdır. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere yönelik yapılmış tutum ölçme çalışmaları ise öz yeterlik çalışmalarına göre daha da azınlıkta yer almaktadır. Bu araştırmanın konusu olan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ve özel eğitim öz yeterlik algılarını birlikte inceleyen çalışmalar ise uluslararası alan yazında oldukça sınırlı düzeyde olup, Türkiye’de gerçekleştirilmiş bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Okullarda ve RAM’larda özel gereksinimi olan bireylere yönelik önemli görev ve sorumluluklara sahip olan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimdeki öz yeterliklerinin ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının sunulan hizmetler niteliğindeki önemi oldukça açıktır. Bu çalışmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algıları, özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları, öz yeterlik ile tutumları algıları arasındaki ilişki ve öz yeterlik algılarının ve tutumlarının çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara varılabilir:

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterlik algısı puan ortalamaları 147,70 (S= 24,57) olarak, özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puan ortalamaları 50,19 (S= 10,57) olarak bulunmuştur. Araştırmada kullanılan ölçeklerin geliştirildiği çalışmalar ve alan yazında yer alan diğer çalışmalar ile bu çalışmada elde edilen puan ortalamaları kıyaslandığında bu araştırmanın örneklemini oluşturan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin öz yeterlik algılarının orta düzeye yakın olduğu, özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum puanlarının düşük, tutumlarının ise olumsuzaya yakın olduğu söylenebilir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumlu tutumları arttıkça özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarının azaldığını göstermektedir. Artan olumlu tutumlar kişilerin farkındalıklarını etkileyeceğinden kişiler kendilerini

mesleklerinde, sahip oldukları görev ve sorumluluklarda daha az yeterli hissedecektir. Ayrıca elde edilen bu bulgu özel eğitime yönelik iş ve işleyişe hâkim oldukları için kendilerini yeterli gören kişilerin, artan iş yükünün ve çevreden gelen desteğin azlığının etkisi ile özel gereksinimi olan bireylere yönelik olumsuz tutumlar geliştirmiş olabileceklerini akla getirmektedir. Tutumların davranış boyutuna her zaman yansımadağı bilinmekte, bu nedenle rutin işlerini başarıyla yerine getiren danışmanların öz yeterlikleri artmakla birlikte, duygu ve düşünce boyutunda olumsuz tutumlarının olabileceğı düşünülmektedir. Negatif tutumların önüne geçmenin ve öz yeterlik inançlarını arttırmanın en etkili yolunun kalıcı, etkili, deneyimsel, etkileşimsel ve çözüm odaklı eğitimler ile sağlanabileceğı göz önüne alınmalı, psikolojik danışmanların lisans eğitimleri boyunca özel eğitime yönelik dersler almakla birlikte bu derslerin kapsamlı bir öğrenmeyi sağlamakta, özel gereksinimi olan bireylerle danışma süreçlerine hazırlamada yeterli olmayacağı alan yazında yer alan diğer bulgular ışığında da değerlendirilmelidir (Vural Batık, 2018; Vural Batık ve Fırıncı Kodaz, 2018).

Çeşitli değişkenlere göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde öz yeterlik algıları ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları bağlamındaki bulgular doğrultusunda ise; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, mesleki çalışma süresi, görev yapılan kurum türü, özel eğitime yönelik hizmet içi eğitim/seminer alma durumları değişkenlerinin hiçbirinde anlamlı bir farkın söz konusu olmadığı söylenebilir. Bu doğrultuda öz yeterlik algılarını ve tutumları yordayan farklı değişkenlerin söz konusu olabileceğı sonucuna varılabilir.

5.3. ÖNERİLER

Bu bölümde uygulamaya yönelik ve ileride yapılabilecek araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algıları ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ile ilgili araştırma bulguları doğrultusunda uygulamaya yönelik öneriler şöyledir:

- (a) Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel gereksinimi olan bireyler ve özel eğitimde PDR hizmetleri alanında bilgi ve alan deneyimi kazanmalarına yönelik çalışmalar yapılabilir. Lisans ve lisansüstü eğitimlerinde kuramsal dersler (özel eğitimde rehberlik hizmetleri, özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik vb.) ve okul ve kurum deneyimi kazandıracak çalışmaları içerecek şekilde uygulamalı dersler müfredata dahil olabilir. Staj uygulamaları, programlar arası etkileşimi sağlayacak çift ana dal, yan dal gibi olanakların artırılması sağlanabilir.
- (b) Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere sağlanacak hizmet içi eğitim, seminer gibi eğitsel çalışmalarda teorik bilgilerin yanı sıra uygulamaya ve beceri kazandırmaya dönük eğitimler düzenlenebilir. Eğitimlerden sonra danışmanlık, mentorluk gibi destekler sağlanabilir.
- (c) Üniversitelerce psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim alanında bilgi ve beceri kazanabilmelerine dönük yüksek lisans ve doktora yapacakları program sayıları artırılabilir ve var olan programların içerikleri psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin ihtiyaçları bağlamında gözden geçirilebilir.

5.3.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algıları ve özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları ile ilgili araştırma bulguları doğrultusunda ileride yapılabilecek araştırmalara yönelik öneriler şöyledir:

- (a) Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitim öz yeterlik algıları ile özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarını farklı örneklem grubunda ve farklı değişkenler ile inceleyen yeni çalışmalar yapılabilir.
- (b) Bu araştırmanın da bulgularından yola çıkarak nitel ve/veya karma desen araştırma yöntemleri ile psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin olumsuz yakın tutumlarının nedenleri araştırılabilir, olumlu tutumlarını arttırmaya yönelik ve öz yeterliklerini incelemeye yönelik araştırmalar yapılabilir. Öz yeterlik ve tutum üzerinde etkili olabileceği düşünülen etmenler araştırılabilir.
- (c) Tutum ve öz yeterlikleri ile ilgili psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere yönelik eğitim programları geliştirilip, bu programların etkilerini inceleyen araştırmalar desenlenebilir.

BÖLÜM 6

KAYNAKÇA, EKLER VE ÖZGEÇMİŞ

KAYNAKÇA

- Ajzen, I. (1989). Attitude Structure and Behavior. Anthony R. Pratkanis, Steven J. Breckler, Anthony G. Greenwald (Ed.). *Attitude Structure and Function içinde*. New York: Psychology Press, 241, 274.
- Ajzen, I. ve Fishbein, M. (1977). Attitude-Behavior Relations: A Theoretical Analysis and Review of Empirical Research. *Psychological Bulletin*, 84(5), 888.
- Akalın, S. (2014). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Rehber Öğretmenlerin Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Gereksinimleri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 6(1).
- Akçamete, G. (2009). *Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Aksoy, V. (2012). Tutumlara Etki Eden Faktörler. İbrahim Halil Diken (Ed.). *Engellilere Yönelik Tutumlar içinde*. Ankara: Vize Yayıncılık, 23-48.
- Aksoy, V., ve Diken, İ. H. (2009a). Rehber öğretmen özel eğitim öz yeterlik ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(01), 29-42.
- Aksoy, V. ve Diken, İ. H. (2009b). Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algılarının İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 8(3), 709-720.

- Aksoy, V., Yüksel, K., Diken, İ. H. ve Karaaslan, Ö. (2012). Rehber Öğretmen Adaylarının Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz-Yeterlik Algıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(31), 137-148.
- Albarracin, D. ve Shavitt, S. (2018). Attitudes and Attitude Change. *Annual Review of Psychology*, 69, 299-327.
- Alorani, O., Ibrahim, A. ve AL-labadi, N. (2020). Effect of Field Training on the Attitude of Students towards Persons with Disabilities in Special Education Centers. *International Journal of Education and Practice*, 8(2), 337-346.
- Alver, B., Bozgeyikli, H., ve Işıklar, A. (2011). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğrencilerinin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 155-168.
- Amerika Psikiyatri Birliği. Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel Elkitabı-DSM (5. baskı). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing. 2013.
- Apaydın, G. ve Aykut Ç. (2019). Erken Çocukluk Döneminde Yetersizliğin Değerlendirilmesi. Safiye Sunay Yıldırım Doğru (Ed.). *Erken Çocuklukta Özel Eğitim* içinde. Ankara: Vize Akademik, 19-36.
- Aronson, E., Wilson, T. D. ve Akert, R. M. (2012). *Sosyal Psikoloji*. Okhan Gündüz (çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Arseven, A. (2016). Öz Yeterlilik: Bir Kavram Analizi. *Electronic Turkish Studies*, 11(19), 63-80.
- Arşit, M. H. (2019). *Özel Eğitim Okulları ile Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Görev Yapan Rehberlik Öğretmenlerinin Özel Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine İlişkin Özyeterliliklerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Biruni Üniversitesi, İstanbul.
- Ashton, P., Buhr, D. ve Crocker, L. (1984). Teachers' Sense of Efficacy: A Self-or Norm-Referenced Construct? *Florida Journal of Educational Research*, 26(1), 29-41.

- Avcı, D., Poyrazlı, Ş. Ve Gençoğlu, C. (2020). Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Lisansüstü Eğitimine İlişkin Bir Değerlendirme, PDR Lisansüstü Öğrencilerinin Görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(228), 175-213.
- Aziri, B. (2011). Job Satisfaction: A Literature Review. *Management Research & Practice*, 3(4), 77-86.
- Bandura, A. (1971). Social Learning Theory. Morristown, NJ: General Learning Press, 1-46.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy Mechanism in Human Agency. *American Psychologist*, 37(2), 122.
- Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational psychologist*, 28(2), 117-148.
- Bandura, A. (1995). Exercise of Personal and Collective Efficacy in Changing Societies. *Self-efficacy in Changing Societies*, 15, 334.
- Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, 2(1), 21-41.
- Bandura, A. (2002). Social Cognitive Theory in Cultural Context. *Applied psychology*, 51(2), 269-290.
- Bandura, A. ve Adams, N. E. (1977). Analysis of Self-efficacy Theory of Behavioural Change. *Cognitive Therapy and Research*, 1(4), 287-31.
- Bayrakcı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 198-210.
- Bayrakcı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 198-210.
- Bengisoy, A. ve Özdemir, M.B. (2019). Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanının Sorunları. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1(3): 189-93.

- Benner, S. M., ve Grim, J. (2012). *Assessment of Young Children with Special Needs: A Context-Based Approach*. Routledge.
- Bialka, C. S., ve Havlik, S. (2020). Understanding Elementary and Middle School Counselors' Experiences with Disability Awareness and Advocacy. *Journal of School Counseling*, 18(25), n25.
- Bogler, R. ve Nir, A. E. (2012). The Importance of Teachers' Perceived Organizational Support to Job Satisfaction: What's Empowerment Got to Do with It? *Journal of educational Administration*. 50(3), 287-306.
- Bordens, K. S. ve Horowitz, I. A. (2001). *Social Psychology*. New York: Psychology Press, 155-189.
- Boulden Jr, R. A. (2020). *Development and Validation of the Students with Learning Disabilities School Counselor Self-Efficacy Scale: A Psychometric Study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Old Dominion University.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cavkaytar, A., Melekoğlu, M. ve Yıldız, G. (2014). Geçmişten Günümüze Özel Gereksinimli Olma ve Zihin Yetersizliği: Dünya’da ve Türkiye’de Kavramların Evrimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Özel Sayı), 111-122.
- Crook, T. (2010). *Relationship Between Counseling Self-Efficacy and Multicultural Counseling Self-Efficacy Among School Counselors*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Auburn University.
- Çakıroğlu, O. (2019). Özel Eğitimde Temel Kavramlar. Veysel Aksoy (Ed.). *Özel Eğitim* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 2-18.
- Çetinkaya, B. (2019). Rehberlikte Temel Kavramlar. Betül Aydın (Ed.). *Rehberlik* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 2-35.
- Çimşir, E. (2019). Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dersinin Psikolojik Danışman Adaylarının Engelli Öğrencilere İlişkin Tutumlarına ve Hazırlık Düzeylerine Etkisi. *İlkogretim Online*, 18(3), 1046-1058.

- Çitil, M., Karakoç, T. ve Küçüközyiğit, M. S. (2018). Özel Eğitim Lisans Dersinin Öğretmen Adaylarının Bilgi Düzeylerine ve Engellilere Yönelik Tutumlarına Etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 815-833.
- Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik. (2019, 20 Şubat). *Resmi Gazete* (Sayı: 30692). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190220-1.htm>
- Çolak, M. ve Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin Engelliliğe Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 191-211 .
- Dale H. Schunk, Maria K. DiBenedetto. (2016). Self-Efficacy Theory in Education. *Handbook of Motivation at School* içinde. New York, NY: Routledge, 34-55.
- Dembo, M. H. ve Gibson, S. (1985). Teachers' Sense of Efficacy: An Important Factor in School Improvement. *The Elementary School Journal*, 86(2), 173-184.
- Demirbilek, M. Ve Levent, F. (2020). Kaynaştırma Sınıflarında Özel Eğitim Alan Öğrencilere Yönelik Öğretmen Davranışlarına İlişkin Rehberlik Öğretmenlerinin Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(3), 479-511.
- Deniz, S. (2017). Rehber Öğretmen Adaylarının Özel Eğitime Yönelik Özyeterlik Algılarının İncelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17 (38), 154-175.
- Derin Kılıç, A. ve Er, E. (2021). Rehber Öğretmenleri ile Rehber Öğretmen Adaylarının Özel Eğitime Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine İlişkin Öz-Yeterlik Algı Düzeylerinin İncelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 26-44.
- Diken, İ. H. (2006). Preservice Teachers' Efficacy and Ppinions toward Inclusion of Students with Mental Retardation. *Eurasian Journal of Educational Research*, 23, 72-81.
- Diken, İ. H. ve Batu, S. (2020). Kaynaştırmaya Giriş. İbrahim H. Diken (Ed.). *İlköğretimde Kaynaştırma* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 2-23.

- Durmuş, E. (2019). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. M. Engin Deniz ve Atılğan Erözkan (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 113-142.
- Dünya Sağlık Örgütünün Uluslararası Hastalıkların Sınıflandırılması (ICD). (t.y.) <https://icd.who.int/browse11/l-m/en>
- Earnshaw, V. A., Quinn, D. M., ve Park, C. L. (2012). Anticipated Stigma and Quality of Life Among People Living with Chronic Illnesses. *Chronic Illness*, 8(2), 79-88.
- Eğitim Reformu Girişimi [ERG], (2011). Türkiye’de kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimin durumu. https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/Turkiyede_Kaynastirma_Butunlestirme_Yoluyla_Egitimin_Durumu.pdf. 18.05.2022 tarihinde erişildi.
- Ekşi, K. (2010). *Sınıf Öğretmenleri ile Özel Eğitim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi ile İlgili Tutumlarının Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Elif Cimsir ve JoLynn V. Carney (2017) School Counsellor Training, Attitudes, and Perceptions of Preparedness to Provide Services to Students with Disabilities in Inclusive Schools in Turkey. *European Journal of Special Needs Education*, 32(3), 346-361.
- Engelliler Hakkında Kanun (2005, 1 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 25868). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf>
- Ercan L. ve Şahin, S. (2019). Çağdaş Eğitimde Öğrenci Kişilik Hizmetleri Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Cengiz Şahin (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 3-35.
- Erhard, R. ve Umanksy, T. (2005). School Counsellors’ Involvement in the Process of Inclusion in Israel. *International Journal of Disability, Development and Education*, 52(3), 175-194.
- Ernst, K., Bardhoshi, G., ve Lanthier, R. P. (2017). Self-Efficacy, Attachment Style and Service Delivery of Elementary School Counseling. *Professional Counselor*, 7(2), 129-143.

- Gary, J. M. (2021). School Counselors' Role in Child Rights and Human Rights Education: Moving beyond One's Professional Comfort Zone. *Journal of School Counseling*, 19(4), n4.
- Girgin G. (2020). Çağdaş Eğitim Sisteminde Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik. Alim Kaya (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. Ankara: Anı Yayıncılık, 1-33.
- Goldsmith, S. K. (2011). *An Exploration of School Counselors' Self-Efficacy for Advocacy of Gifted Students*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. The University of Iowa.
- Gönüldaş, H. ve Gümüşkaya, Ö. (2022). Özel eğitim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları ile kaygı ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 19-43.
- Greenwald, A. G. (1968). Cognitive Learning, Cognitive Response to Persuasion, and Attitude Change. Anthony G. Greenwald, Timothy C. Brock, Thomas M. Ostrom (Ed.). *Psychological Foundations of Attitudes*, içinde. New York: Academic Press, 147-170.
- Güleç Aslan, Y. (2019). Erken Çocuklukta Kaynaştırma Bütünleştirme Yoluyla Eğitim. Prof. Dr. Yeşim Fazlıoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Hatice Şengül Erdem (Ed.). *Özel Gereksinimli Çocuklar Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitim* içinde. Ankara: Vize Akademik, 283-301.
- Günbayı, İ., ve Taşdöğen, B. (2012). İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin hizmet içi eğitim programları üzerine görüşleri: Bir durum çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 87-117
- Gündüz, B. (2012). Self-Efficacy and Burnout in Professional School Counselors. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(3), 1761-1767.
- Gürbüz, S. F. (2012). *Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Çalışan Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmaya Yönelik Öz Yeterlik Algıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürgür, H. (2020). Kaynaştırma (Bütünleştirme) ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri. İbrahim H. Diken (Ed.). *Özel Eğitim ve Kaynaştırma* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 124-141.
- Güven, M. (2020). Okullarda Rehberlik Servisleri-Hizmetleri. Alim Kaya (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. Ankara: Anı Yayıncılık, 55-81.
- Haug, P. (2017). Understanding Inclusive Education: Ideals and Reality. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 19(3), 206-217.
- Heward, W. L. (2003). Ten Faulty Notions About Teaching and Learning That Hinder the Effectiveness of Special Education. *The Journal of Special Education*, 36(4), 186-205.
- İkiz, F. E. (2010). Psikolojik danışmanların tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 25-43.
- İnceoğlu, M. (2011). *Tutum Algı İletişim*. Ankara: Siyasal Kitapevi
- Kaygusuz C. (2020). Özel Eğitim ve Rehberlik. Alim Kaya (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. Ankara: Anı Yayıncılık, 303-334.
- Kıran, B. ve Dengiz, G. (2019). Okul Psikolojik Danışmanlarının Cinsiyet, Deneyim ve Öz Yeterliklerine Göre Engelli Bireylerin Eğitilmesine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(52), 43-67.
- Kim, N. ve Lambie, G. W. (2018). Burnout and Implications for Professional School Counselors. *Professional Counselor*, 8(3), 277-294.
- Kola, E. (2012). *Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Özyeterlik Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Korkmaz, L. (2017). Tutumlarımızın Ne Kadar Farkındayız? Örtük Tutumlar ve Örtük Ölçüm Yöntemleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(40), 109-127.

- Köksal, H. K. (2019). *Okul Psikolojik Danışmanlarının Özel Eğitim Öz Yeterlik Algıları ile İş Doyumları Arasındaki İlişki: Mersin İli Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi, Mersin.
- Kumcağız, H., Demir, Y. ve Karadaş, C. (2017). Okul Psikolojik Danışmanlarında Mesleki Tükenmişliğin Yordayıcısı Olarak Özel Eğitime İlişkin Öz-Yeterlik Algısı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 312-324.
- Larson, L. M. ve Daniels, J. A. (1998). Review of the Counseling Self-efficacy Literature. *The Counseling Psychologist*, 26(2), 179-218.
- Lewis Pugh, C. D. (2021). *Opinions, Attitudes, and Self-Efficacy of Secondary School Counselors in Ramp and Non-Ramp Designated Schools and Their Work with Students with Disabilities*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. The University of Mississippi.
- Lindsay, G. (2018). *Screening for Children with Special Needs: Multidisciplinary Approaches*. Routledge.
- Maddux, J. E., ve Gosselin, J. T. (2012). Self-efficacy. Mark R. Leary ve June Price Tangney (Ed.). *Handbook of Self and Identity* içinde. The Guilford Press, 198–224.
- Maio, G. R., Haddock, G. ve Verplanken, B. (2018). *The Psychology of Attitudes and Attitude Change*. Sage.
- Malinauskas, R. K. (2017). Enhancing of Self-Efficacy in Teacher Education Students. *European Journal of Contemporary Education*, 6(4), 732-738.
- Malone, C. R. (2021). *The Effect of Background Experience on School Counselor Self-Efficacy when Working with Students with Disabilities*. Yayımlanmamış doktora tezi. The George Washington University.
- Mangal, S. K. (2012). *Educating Exceptional Children: An Introduction to Special Education*. PHI Learning Pvt. Ltd.
- Meral, B. F. ve Turnbull, H. R. (2014). Analysis of Special Education Policy in Turkey and United States: Improving Turkey's Policy for Students with Intellectual

Disability. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 11(3), 165-175.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2017, 19 Eylül). Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/21112929_kaynastirma_genelge.pdf

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018, 7 Temmuz). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. *Resmi Gazete* (Sayı: 30741). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2020, 14 Ağustos). Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. *Resmi Gazete* (Sayı: 31213). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/08/20200814-2.htm>

Milli Eğitim Temel Kanunu (1973, 14 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 14574). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

Montgomery, A. ve Mirenda, P. (2014). Teachers' self-efficacy, sentiments, attitudes, and concerns about the inclusion of students with developmental disabilities. *Exceptionality education international*, 24(1).

Mullen, P. R. ve Gutierrez, D. (2016). Burnout, Stress and Direct Student Services among School Counselors. *Professional Counselor*, 6(4), 344-359.

Murray, B. A. (1995). Validating the Role of the School Counselor. *The School Counselor*, 43(1), 5-9.

Myers, H. N. F. (2005). How Elementary School Counselors Can Meet the Needs of Students with Disabilities. *Professional School Counseling*, 8(5), 442-450.

Obi, S., Obiakor, F. E., Obi, S., Jones, K. ve Myrie, D. N. (2021). The School Psychologist in the Special Education Process. Tachelle Banks, Festus E. Obiakor ve Anthony F. Rotatori (Ed.). *Enhancing Partnerships in Special Education: Innovative Collaboration, Consultation, and Cooperation* içinde. Information Age Publishing, Incorporated. 77-91.

- Olufemi, T. D. (2012). Theories of Attitudes. C. D. Logan ve M. I. Hodges (Ed.). *Psychology of Attitudes* içinde. New York: Nova Science, 61-78.
- Onur, M. (2018). *Rehber Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi: Kağıthane İlçesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Opertti, R., Walker, Z. ve Zhang, Y. (2013). Inclusive Education: From Targeting Groups and Schools to Achieving Quality Education as the Core Of EFA. Lani Florian (Ed.). *The SAGE Handbook of Special Education: Two Volume Set 1* içinde. SAGE Publications Ltd., 149-170.
- Opoku, M. P., Nketsia, W., Banye, M. A., Mprah, W. K., Dogbe, J. A., ve Badu, E. (2020). Caregiving Experiences and Expectations of Parents with In-School Children with Intellectual Disability in Ghana. *Research in Developmental Disabilities*, 96, 103524.
- O'Rourke-Trigiani, J. (2003). *Attitudes toward Inclusive Education of Elementary and Middle School Administrators, School Counselors, Special Education Teachers, Fifth-Grade Regular Education Teachers, and Eighth-Grade English Teachers*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Maryland, College Park.
- Ostrom, T. M. (1968). The Emergence of Attitude Theory. Anthony G. Greenwald, Timothy C. Brock, Thomas M. Ostrom (Ed.). *Psychological Foundations of Attitudes*, içinde. New York: Academic Press, 1-28.
- Özdemir, D. (2018). *Rehber öğretmen adaylarının özel eğitime ilişkin öz yetkinlik algıları ve kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (1997, 6 Haziran). *Resmî Gazete*. (Sayı:23011). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.573.pdf>
- Öztabak, M. Ü. (2018). Rehber öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin bazı demografik değişkenlere ve faktörlere göre incelenmesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (12), 171-222.

- Persico, J. A. (2004). *School Counselors' Incorporation of Self-Determination Skills in Their Work with Students Requiring Special Education Services and School Counselors' Attitudes Toward Disability*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. State University of New York.
- Pesen, A. ve Demirhan, M. (2021). Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (1), 141-158.
- Petty, R. E., ve Wegener, D. T. (1998). Anitude Change: Multiple Roles for Persuasion Variables. Susan T. Fiske, Daniel T. Gilbert ve Gardner Lindzey (Ed.). *The Handbook of Social Psychology Vol. 1* içinde. Boston: McGraw-Hill, 323-390.
- Petty, R. E., Wegener, D. T. ve Fabrigar, L. R. (1997). Attitudes and Attitude Change. *Annual Review of Psychology*, 48(1), 609-647.
- Pickens, J. (2005). Attitudes and Perceptions. *Organizational Behavior in Health Care*, 4(7), 43-76.
- Polat, F. (2001) *Changing Attitudes of School Psychologists Towards Pupils with Special Educational Needs in Turkey*, *European Journal of Special Needs Education*, 16(1), 55-64.
- Powell, R. M. (2018). Medical Screening and Surveillance. Geoff Lindsay (Ed.). *Screening for Children with Special Needs* içinde. Routledge, 12-42.
- Richardson-Gibbs, M. A., ve Klein, M. D. (2014). *Making Preschool Inclusion Work*. H. Bakkaloğlu ve B. Sucuoğlu (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Romano, D. M., Paradise, L. V., ve Green, E. J. (2009). School Counselors' Attitudes towards Providing Services to Students Receiving Section 504 Classroom Accommodations: Implications for School Counselor Educators. *Journal of School Counseling*, 7(37), n37.
- Rossa, C. (2017). The History of Special Education. *Journal for Perspectives of Economic Political and Social Integration*, 209-227.
- Sakız, G. (2013). Başarıda Anahtar Kelime: Öz-yeterlik. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 185-210.

- Schunk, D. H. ve Pajares, F. (2009). Self-efficacy Theory. K. R. Wentzel ve A. Wigfield (Ed.), *Handbook of Motivation at School* içinde. New York, NY: Routledge, 35-53.
- Sezer, F. (2012). Engelli Bireylere Karşı Olumlu Tutum Geliştirmeye Yönelik Önleyici Rehberlik Çalışması: Deneysel Bir Uygulama. *Education Sciences*, 7(1), 16-26.
- Sharma, U., Shaukat, S., ve Furlonger, B. (2015). Attitudes and self-efficacy of pre-service teachers towards inclusion in Pakistan. *Journal of research in special educational needs*, 15(2), 97-105.
- Sönmez, N., Alptekin, S. ve Bıçak, B. (2018). Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitiminde Öz-Yeterlik Algıları ve Hizmetiçi Eğitim Gereksinimleri: Bir Karma Yöntem Çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (4), 2270-2297.
- Sönmez, N., Koçyiğit, M. ve Gürel Selimoğlu, Ö. (2020). Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı Öğrencilerinin Özel Eğitimde Öz-Yeterlik Algıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 484-505.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2019). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sucuoğlu B. ve Kargın T. (2010). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar Yöntemler Teknikler*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Şahan, S. (2019). *Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitime İlişkin Öz Yeterlik Algıları ile Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Şahin, C. (2019). Eğitim Sürecinde Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik. Mehmet Güven (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. Ankara: Anı Yayıncılık, 2-42.
- Şahin, F. ve Güldenoğlu, B. (2013). Engelliler Konusunda Verilen Eğitim Programının Engellilere Yönelik Tutumlar Üzerindeki Etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 214-239.

- Şişman, Y. (2012). Özürlülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(28), 69-85.
- Taller-Azulay, G., Heiman, T. ve Olenik-Shemesh, D. (2022). The Role of the Educational Counselor in the Inclusion and Integration Processes. *European Journal of Special Education Research*, 8(2), 60-80.
- Tan, H. (1993). Okul Rehberlik Programında Danışman-Öğretmen-Yönetmen Üçgeni. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(5), 129-135.
- Torrence, J. N. (2012). *The Influence of Attitudes toward Students with Disabilities and Counselor Self-efficacy on School Counselors' Perceptions of Preparedness to Provide Services to Students with Learning Disabilities*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marywood University.
- Tschannen-Moran, M. ve Woolfolk Hoy, A. (2002). The Influence of Resources and support on Teachers' Efficacy Beliefs. In *Annual Meeting of the American Educational Research Association*, New Orleans, LA.
- Turnbull, H. R., Wilcox, B. L., ve Stowe, M. J. (2002). A Brief Overview of Special Education Law With Focus on Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 32(5), 479-493.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982, 9 Kasım). *Resmi Gazete*, Sayı: 17863 (Mükerrer).
- U.S. Department of Education (2004). *The Individuals with Disabilities Education Improvement Act of 2004*. Washington, DC: Author. <https://sites.ed.gov/idea/>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural organization[UNESCO], (1994). The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. Paris.
- Urton, K., Wilbert, J., & Hennemann, T. (2014). Attitudes towards inclusion and self-efficacy of principals and teachers. *Learning Disabilities: A Contemporary Journal*, 12(2), 151-168.

- Ültanır, E. (2005). Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Mesleği ve Psikolojik Danışman Eğitimi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 102-111.
- Ümmet, D. (2019). Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Başlıca Hizmet Türleri. M. Engin Deniz ve Atılgan Erözkan (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 44-67.
- Ünlü, E. (2021). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Prof. Dr. İbrahim H. Diken (Ed.). *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 3-17.
- Vural Batık, M. (2018). Psikolojik Danışman Adaylarının Lisans Eğitimi Sonunda Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlarındaki Değişimin İncelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(3), 27-36.
- Vural Batık, M. ve Fırıncı Kodaz, A. (2018). Kurum Deneyiminin Psikolojik Danışman Adaylarının Özel Eğitim Öz Yeterlik Algılarına Etkisi. *19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37(1), 902-929.
- Wearmouth, J. (2012). *Special Educational Needs and Disability: The Basics*. Routledge.
- Weiner, B. (2010). The Development of An Attribution-Based Theory of Motivation: A History of Ideas. *Educational Psychologist*, 45(1), 28-36.
- Williams, S. K., Johnson, C., ve Sukhodolsky, D. G. (2005). The Role of the School Psychologist in the Inclusive Education of School-Age Children With Autism Spectrum Disorders. *Journal of School Psychology*, 43(2), 117-136.
- Winzer, M. A. (2000). *Special Education in the 21st Century: Issues of Inclusion and Reform*. Gallaudet University Press.
- Winzer, M., ve Mazurek, K. (2005). Current Reforms in Special Education: Delusion or Solution? Joseph Zajda (Ed.). *International Handbook on Globalisation, Education and Policy Research* içinde. Springer, 643-658.

- Wood Dunn, N. A. ve Baker, S. B. (2002). Readiness to Serve Students with Disabilities: A Survey of Elementary School Counselors. *Professional School Counseling*, 5(4), 277.
- Yaşın Dökmen, Z. (1997). Kişi Algısı Ölçeği'nin faktör yapısı, geçerliği ve güvenilirliği. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, 5(3), 202-210.
- Yaşın-Dökmen, Z. (2000). Engellilere yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi, geçerliği ve güvenilirliği. *XI. Ulusal Psikoloji Kongresi*, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yavuzer, Y. (2019). Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Temel Kavramları, İlkeleri ve Tarihçesi. M. Engin Deniz ve Atılğan Erözkan (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 2-38.
- Yenioğlu, S., Sayar, K., Köse, H. ve Güner Yıldız, N. (2019). Türkiye’de Özel Eğitim Alanında Değerlendirme Süreci. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27 (6), 2729-2746.
- Yıldırım Doğru, S. S. (2019). Erken Çocuklukta Özel Eğitim. Safiye Sunay Yıldırım Doğru (Ed.). *Erken Çocuklukta Özel Eğitim* içinde. Ankara: Vize Akademik, 1-16.
- Yılmaz Bingöl, T. (2018). Okul Psikolojik Danışman Adaylarının Genel Öz-Yeterlik ve Özel Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığa İlişkin Öz-Yeterlik İnançları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1474-1493.
- Yılmaz, M. T. (2019). Okullarda Rehberlik Servisleri-Hizmetleri. Engin Deniz ve Atılğan Erözkan (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 70-104.
- YÖK, t.y. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programı [https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Rehberlik ve Psikolojik Danismanlik Lisans Programi.pdf](https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Rehberlik_ve_Psikolojik_Danismanlik_Lisans_Programi.pdf)
- Yuker, H. E., Block, J. R. ve Young, J. H. (1970). The Measurement of Attitudes towards Disabled Persons. Albertson, New York: Insurance Company of North America.

Yurtal F. D. (2020). Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Başlıca Hizmet Türleri. Alim Kaya (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. Ankara: Anı Yayıncılık, 35-53.

Yükseköğretim Kanunu (1981, 6 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 17506). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>

Yüksel, K. (2011). *Rehber Öğretmen Adaylarının Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlik Algıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and Educational Development. *Self-efficacy in Changing Societies*, 1(1), 202-231.

EKLER

Ek 1. Araştırma İzinleri

Ölçek kullanma izni Gelen Kutusu x

12:25 (9 saat önce) ☆

Alıcı: ben ▼

Sevgili İlknur,
Sözünü ettiğiniz Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği'ni elbette kullanabilirsiniz. Ölçek ve ilgili bilgiler ektedir. Başarılar dilerim.
Zehra Dökmen

[Engellilere yönelik tutum ölcegi \(ZYD\).doc](#)

[ENGELLİLERE İLİŞKİN TUTUM ÖLÇEĞİ ...](#)

Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği Kullanım İzni

Gelen Kutusu x



09:18 (2 saat önce)



Sayın Veysel Aksoy hocam merhaba,

Ben İstanbul Medeniyet Üniversitesi Erken Çocukluk Özel Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi İlknur NURKAN.

Yapacak olduğum tez çalışmamda Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği'ne ihtiyaç duymaktayım. Uygun görürseniz adı geçen ölçeği araştırmamda kullanmak istiyorum.

Saygılarımla.



Veysel AKSOY

Alıcı: ben ▼

09:28 (2 saat önce)



Merhaba;

Ölçek açık erişimli ve kullanım izni gerektirmeyen bir ölçek. Çalışmalanınızda dilediğiniz gibi kullanabilirsiniz.

Kolay gelsin

Tarihi	Sayısı
05/07/2021	2021/07-07

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerin Özel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberliğe İlişkin Öz Yeterlilik Algıları ve Engellilere Yönelik Tutumları
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	Nitel Araştırma
ARAŞTIRMACI(LAR)	İlknur Nurkan Prof. Dr. Yeşim Güleç Aslan
KARAR	Etik açıdan uygundur.

Görevi	Kurul Üyeleri	İmza
Başkan	Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM	
Üye	Prof. Dr. Ahmet AKIN	
Üye	Prof. Dr. Özlem FEDALİ	
Üye	Prof. Dr. Selami AYDIN	
Üye	Prof. Dr. Yeşim GÜLEÇ ASLAN	
Üye	Doç. Dr. Özge CENGİZ	
Üye	Doç. Dr. Özcan Erkan AKGÜN	
Üye	Av. Fevziye DOĞRUER	

Ek 2. Araştırmada Kullanılan Form ve Ölçekler

Kişisel Bilgi Formu

Sayın katılımcı; bu çalışma İstanbul Medeniyet Üniversitesi Erken Çocuklukta Özel Eğitim Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında Prof. Dr. Yeşim GÜLEÇ ASLAN'ın danışmanlığında yürütülmekte ve psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarını ve engellilere yönelik tutumlarını incelemek amacıyla yapılmaktadır. Kişisel Bilgi Formu ve Ölçek soruları için sizden 20 dakika ayırmanız beklenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir, eposta [REDACTED] veya telefon numarasından [REDACTED] ulaşabilirsiniz. İlgili çalışmaya vereceğiniz destek için şimdiden teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz: Kadın ☐ Erkek ☐
2. Yaşınız: 21-25 ☐ 26-30 ☐ 31-35 ☐ 36-40 ☐ 41-45 ☐ 46 ve Üzeri ☐
3. Eğitim Düzeyiniz: Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
4. **Var ise** Yüksek Lisans mezuniyet alanınız.....
5. **Var ise** Doktora mezuniyet alanınız.....
6. Mesleki çalışma süreniz: 1-5 ☐ 6-10 ☐ 11-15 ☐ 16-20 ☐ 21 ve Üzeri ☐
7. Şu an görev yaptığınız kurum türü.....
8. Şu an çalıştığınızdan farklı bir kurum türünde görev aldınız mı?
☐ Evet ☐ Hayır
Cevabınız **Evet** ise hangi kurum türünde çalıştığınızı belirtiniz
9. Mezun olduğunuz lisans programı.....
10. Öğreniminiz (lisans/yüksek lisans/doktora) boyunca özel eğitim alanına yönelik hangi dersleri aldınız?
.....
11. Özel eğitim alanına yönelik hangi eğitimlere (seminer, çalıştay, hizmet içi eğitim) katıldınız, katıldığınız eğitimlerin adlarını yazınız.....
12. Aşağıdaki durumlardan size uygun olan ya da olanları işaretleyiniz.
☐ a. Ailemde özel gereksinimi olan bir birey var.
☐ b. Özel gereksinimi olan bir akrabam var.
☐ c. Özel gereksinimi olan bir arkadaşım var.
☐ d. Çalıştığım kurumda özel gereksinimi olan bir öğrenci var.
☐ e. Şu ana kadar özel gereksinimi olan bir birey ile karşılaşmadım.

ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ

Açıklama

Sizden istenen aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyarak bu ifadelerden her birine katılıp katılmama düzeyinizi uygun yanıt aralığına bir (X) işareti koyarak belirtmenizdir. Ölçekte bulunan ifadelerin doğru ya da yanlış yanıtı yoktur

	Hiç katılmıyorum			Tamamen katılıyorum		
	1	2	3	4	5	
1. Engellilerle konuşurken kendimi rahat hissetmiyorum.						
2. Engelli bireylere her zaman yardım ederim.						
3. Hiçbir koşulda bir engelliyle evli olmak istemem.						
4. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
5. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
6. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
7. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
8. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
9. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
10. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
11. Üniversiteye ya da işe girişte engelliler için kontenjan ayrılması doğru bir uygulamadır.						
12. Engelliler duyarlı insanlar oldukları için yaşamı zenginleştirmektedirler.						
13. Engellilerin aslında yapabilecekleri çok şey yok; aciz durumdalar.						
14. Engelli olanlarla olmayanlar arasında fark gözetmeden aynı sıcaklığı paylaşıyorum.						
15. Her zaman onlara ayıracak vaktim bulunur.						
16. Engellilerin de pek çok başarıya imza atabileceklerine inanıyorum.						
17. Engellilerin pek çok yönleri engellerini telafi edecek kadar gelişmiştir.						
18. Onlarla etkileşimde bulunmak beni doyumuyor.						
19. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
20. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
21. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
22. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
23. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
24. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
25. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
26. Engelli bireylerin çalışarak hayatlarını geçirmeleri doğru bir uygulamadır.						
27. Engelli birine yardım-hizmet etmek çok zor geliyor; onun yerine yüz kişiye yardım-hizmet edeyim daha iyi.						
28. Engellilerin bulunduğu yerde normaller eziliyor.						
29. Ama onlar engelli. Onlara normalmiş gibi nasıl davranırım.						
30. İşsizliğin arttığı günümüzde engellilerin iş bulmasına çalışmak lükstür.						

Rehber Öğretmen Özel Eğitim Özyeterlilik Ölçeği

MADDELER	Tamamen Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsız (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen Katılıyorum (5)
1. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin kişisel gelişimlerine yardımcı olacak bireysel rehberlik hizmetleriyle ilgili yeterli bilgi ve beceriye sahibim.	1	2	3	4	5
2. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin, doğrudan doğruya özürleri ile ilgili olamayabilecek çeşitli problemlerini fark edebildiğimi (edebileceğimi) düşünüyorum.	1	2	3	4	5
3. Özel eğitime gereksinimi olan ergenlik dönemindeki öğrencilere, sosyal duygusal ve bilişsel zorlukların üstesinden gelmelerinde bireysel rehberlik hizmeti verecek donanıma sahibim.	1	2	3	4	5
9. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin, karşı cinsle istedik biçimde ilişki kurmalarında ve bu alandaki duygusal problemlerinde kolaylaştırıcı olabilirim.	1	2	3	4	5
10. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilere, istedik davranışlar kazandırma konusunda bilgi sahibiyim.	1	2	3	4	5
11. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin, bireysel özellikleri ile güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin farkındalık düzeylerini arttıracak yöntemler konusunda yeterli donanıma sahibim.	1	2	3	4	5
12. Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilere ve velilerine, öğrencinin özelliklerine göre, meslekler ve bunları edinme yollarına ilişkin güncel bilgiler verebilirim.	1	2	3	4	5
13. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin, bireysel özelliklerine uygun mesleği seçmeleri için nasıl rehberlik edeceğim konusunda bilgi sahibiyim.	1	2	3	4	5
14. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencileri, özür derecelerine uygun olarak pek çok mesleğe yönlendirebilirim.	1	2	3	4	5
15. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin özelliklerine uygun bireyi tanıma tekniklerinin neler olduğunu bilirim.	1	2	3	4	5
16. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin, özelliklerine uygun bireyi tanıma tekniklerini uygulama becerilerine sahibim.	1	2	3	4	5

17. Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin belirlenmesinde okul rehber öğretmeni olarak görev ve sorumluluklarının neler olduğunu bilirim.	1	2	3	4	5
18 Okul rehberlik servisinde yapacağım çalışmalarla, kaynaştırma uygulamasının başarısını arttırabilirim	1	2	3	4	5
19. Özel Eğitime gereksinimi olan öğrencilerin eğitim gereksinimlerinin karşılanmasında hangi kişi veya kurumlarla	1	2	3	4	5
25 Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin bireysel gelişimini değerlendirmeye yönelik formlar hazırlama konusunda gereken eğitim ve donanıma sahibim.	1	2	3	4	5
26. Özel eğitim konusunda gereksinim duyduğum bilgilere nereden ulaşabileceğimi bilirim.	1	2	3	4	5
27. Özel eğitimle ilgili yasal mevzuat hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibiyim.	1	2	3	4	5
28. Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin "bireysel gelişim raporlarını" nasıl hazırlayacağımı bilirim.	1	2	3	4	5
29. Özel eğitim gereksinimi olan öğrencileri belirlemek için yapılacak tarama çalışmalarında oldukça önemli bir rolüm olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5
30 Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin eğitim gereksinimlerinin karşılanması konusunda hangi komisyonlarda yer almanın gerektiğini bilirim	1	2	3	4	5
34 Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin motivasyonlarını desteklemek ve arttırmak konusunda yeterli donanıma sahibim.	1	2	3	4	5
35. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencileri, kendi yeterliklerine uygun okullara, okuldaki alanlara, çeşitli etkinliklere, yeni durumlara alıştırarak ve yönlendirecek yöntemleri bilirim.	1	2	3	4	5
36. Grup rehberliği etkinliklerine, özelliklerine uygun düzenlemeler yaparak, özel eğitime gereksinimi olan öğrencileri de katabilirim.	1	2	3	4	5
37 Kaynaştırma uygulamasına devam eden öğrencilerin, normal gelişim gösteren akranlarının ailelerine, çocuklarının özel gereksinimli öğrencileri kabullenmeleri konusunda gerekli eğitimi verebilirim.	1	2	3	4	5

38. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin sahip oldukları olumlu kişilik veya kişisel özelliklerini grup içi etkileşim ve ilişki sürecinde öğrencinin lehine kullanabileceğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
39. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin, akranlarından sosyal kabul görmeleri için gerekli, grup rehberliği becerilerine sahibim.	1	2	3	4	5
40. Kaynaştırma uygulamasına devam eden öğrencilerin eğitim ve öğretim sürecinde öğretmenlere rehberlik edebilirim.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: İlknur NURKAN

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Marmara Üniversitesi, PDR bölümü	2014
Yüksek Lisans	İstanbul Medeniyet Üniversitesi EÇÖE bölümü	2022

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2014-2016	Şahinbey RAM, Gaziantep	Psikolojik Danışman
2016-	Velibaba İlkokulu, Pendik, İST.	Psikolojik Danışman